

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας &

Περιφερειακής Ανάπτυξης

Τμήμα Οικονομικών Επιστημών

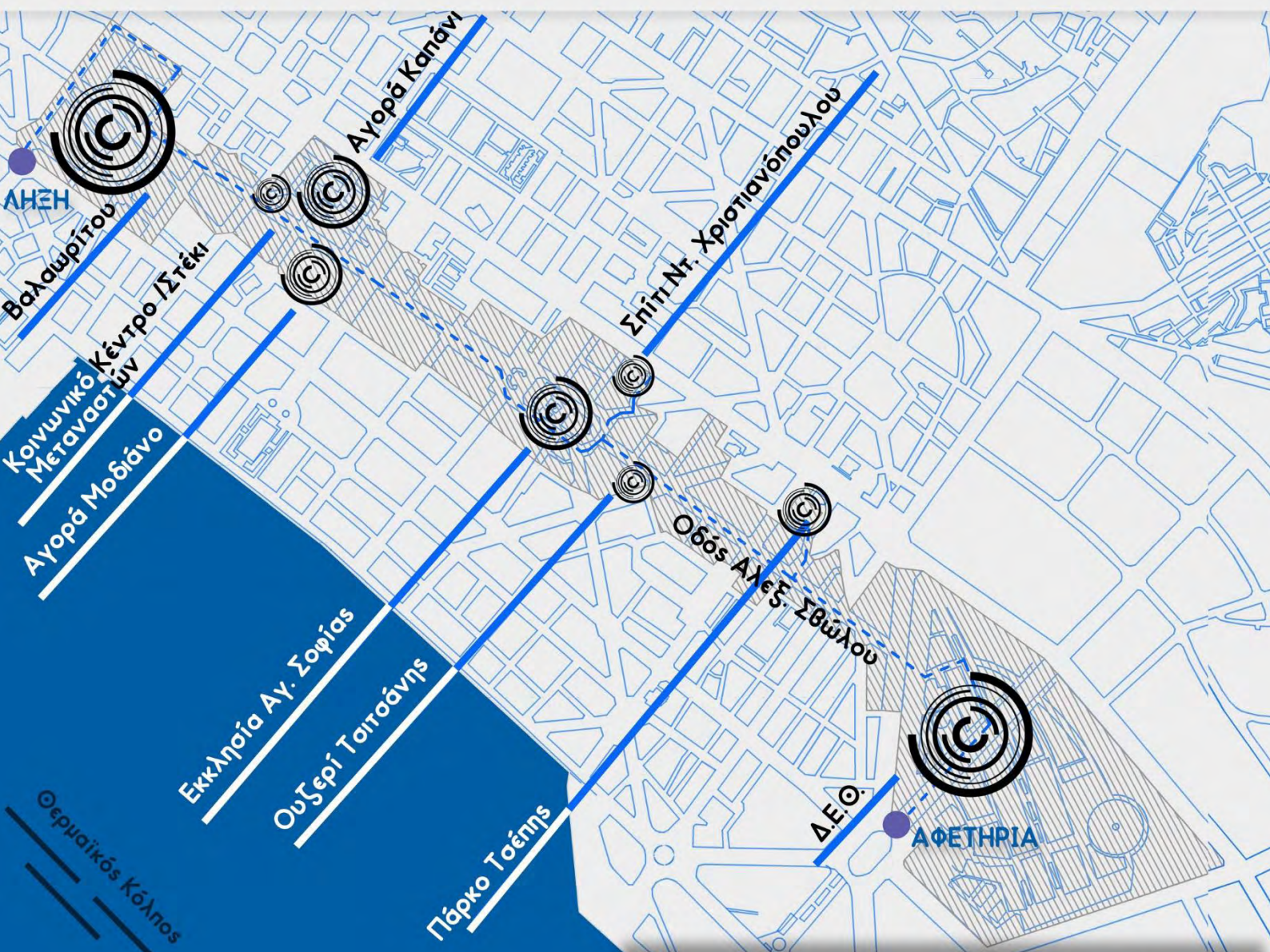
Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

“Σχεδιασμός & Ανάπτυξη Τουρισμού & Πολιτισμού”

Μεταπτυχιακή Διατριβή

CITY SOUND TRACES: ΜΙΑ ΗΧΗΤΙΚΗ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ

ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Φοιτήτρια

Βασιλική Μπύρου – ΑΘανασίου

Επιβλέπων Καθηγητής

Αλέξιος Δέφνερ

ΒΟΛΟΣ 2019

ΔΗΛΩΣΗ |

Βεβαιώνω ότι είμαι η συγγραφέας της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής, με τίτλο: «City sound traces: μια ηχητική περιπλάνηση στην πόλη της Θεσσαλονίκης», που συντάχθηκε και παραδόθηκε τον Ιούνιο του 2019. Η παρούσα εργασία, δεν έχει συγγραφεί από άλλο πρόσωπο με ή χωρίς αμοιβή και δεν έχει αντιγραφεί από δημοσιευμένη ή αδημοσίευτη εργασία.

Βεβαιώνω ότι έχουν τηρηθεί όλοι οι κανόνες κατά την ακαδημαϊκή δεοντολογία σχετικά με αναφορές, βιβλιογραφία, κλπ, τόσο από έντυπες όσο και από ηλεκτρονικές πηγές. Σε περίπτωση λογοκλοπής αποδέχομαι όλες ανεξαιρέτως τις ποινές που προβλέπουν οι εκάστοτε Κανονισμοί του ΠΘ ή και του ΤΜΧΠΠΑ.

«City sound traces: μια ηχητική περιπλάνηση στην πόλη της
Θεσσαλονίκης»

ΠΕΡΙΛΗΨΗ |

Η εν λόγω εργασία αναδεικνύει μια εναλλακτική ανάγνωση και εμπειρία του χώρου και ειδικότερα της πόλης της Θεσσαλονίκης, εκτός από το υλικό, με τη βοήθεια των νέων τεχνολογιών, προκειμένου να κατανοηθεί η ιστορία και η ταυτότητα της. Συγκεκριμένα, επιλέγονται οι ηχητικοί περίπατοι με την ανάπτυξη μιας εφαρμογής για android συσκευές, ως εργαλείο για την διαμόρφωση μιας εναλλακτικής εμπειρίας για τη Θεσσαλονίκη. Η υπέρβαση του υλικού εστιάζει στην αλληλεπίδραση του αστικού χώρου με τις αισθήσεις, τη μνήμη αλλά και την κίνηση και ειδικότερα το περπάτημα και την περιπλάνηση μέσα στο χώρο. Συνεπώς, η εργασία, αρχικά, εξετάζει το θεωρητικό πλαίσιο που σχετίζεται με τις αισθήσεις, τη μνήμη και το περπάτημα ως προς την αλληλεπίδραση τους με τον αστικό χώρο και το ρόλο τους στη διαμόρφωση μιας δυνατής χωρικής εμπειρίας. Ως υπόβαθρο για τη διαμόρφωση μιας εναλλακτικής ανάγνωσης της πόλης, μέσω της ηχητικής εμπειρίας, λειτουργεί η θεωρητική ανάλυση των ηχοτοπίων και των ηχητικών περιπάτων, ενώ όλα τα παραπάνω διερευνώνται υπό το πρίσμα των νέων τεχνολογιών. Μέσω πρωτογενούς έρευνας – συνεντεύξεων, ηχογραφήσεων τοπίου και μουσικών συνθέσεων δημιουργείται ένας ηχητικός περίπατος για τη Θεσσαλονίκη, με στόχο τη δημιουργία μιας νέας ματιάς και την εξερεύνηση των οικείων αλλά και συνάμα άυλων χώρων της πόλης, που δημιουργούνται από τις αφηγήσεις και αναμνήσεις των ατόμων που ζουν, εργάζονται και κινούνται στον αστικό χώρο. Όλα τα παραπάνω στοιχεία συνθέτουν την ιστορία και την ταυτότητα της πόλης.

Λέξεις κλειδιά: ηχητικός περίπατος, αισθήσεις, μνήμη, εμπειρία, ταυτότητα, εφαρμογή, Θεσσαλονίκη

«City sound traces: a sound wandering in the city of Thessaloniki»

ABSTRACT |

The city can be perceived as a construction in space; experienced in the everyday and exists through the embodied experience. However, the city is not only that which is built, but it is made up of different aspects, both material and immaterial. The atmosphere, the sounds, the smells, the possibility of interaction and movement between human bodies, the memories: these all constitute characteristics of space. Within this field of thought about the way of experiencing the city, it is chosen to approach the space through a non-material parameter: sound.

In addition, the space is not only identified by the senses, but also transformed by the technology. In particular, new digital technologies (virtual and augmented reality) have transformed the perception and experience of urban space, by supplementing physical space with elements of the imaginary. Therefore, it can be argued that digital technologies are taking an active role in promoting the history and identity of a city by creating new experiences.

The aim of this paper is to present a creative practice in promoting the history and identity of the historical center of Thessaloniki, beyond the material dimension, through digital technologies. Based on the development of an android application, a soundwalk is created, which is a project at the intersection of technology, sound research, field recording, art, anthropology and sociology of the city, interviews and life narratives, musical compositions and poetry. This project comprises an attempt to create a multi – sensory spatial experience by walking in the urban fabric, but, also, to investigate the dynamic and complex relationship between space, humans, senses, memory and their role in the history and identity of a place.

Keywords: soundwalks, senses, memory, spatial experience, identity of the city, android application, Thessaloniki

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ |

Δήλωση.....	2
Περίληψη.....	3
Abstract	4
Κατάλογος εικόνων	6
Κατάλογος πινάκων	8
Κατάλογος χαρτών	8
Κατάλογος αρκτικόλεξων - συντομογραφιών	9
Ευχαριστίες	10
Εισαγωγή	11
1. Ο ρόλος των αισθήσεων στη βίωση του χώρου.....	14
1.1. Η πόλη μέσα από τις αισθήσεις.....	15
1.2. Μνήμη - αναμνήσεις	27
1.3. Κίνηση - περπάτημα	32
2. Βασικές προσεγγίσεις της σχέσης ήχου και χώρου.....	38
2.1. Ορίζοντας το αστικό ηχοτοπίο	39
2.2. Ηχητικός περίπατος και διαδρομές.....	48
3. Μεθοδολογία.....	54
3.1 Στάδια έρευνας.....	54
3.2 Παρουσίαση εφαρμογής	57
4. Η Θεσσαλονίκη ως πολυπολιτισμικό σταυροδρόμι.....	59
5. Χάραξη ηχοπεριπάτου	65
6. Ανάλυση των αποτελεσμάτων των συνεντεύξεων.....	82
7. City sound traces: μια εφαρμογή ηχητικού περιπάτου.....	88
8. Συμπεράσματα.....	93
Παράρτημα: Ερωτήσεις συνεντεύξεων	97
Παράρτημα: Περιεχόμενο εφαρμογής.....	99

Βιβλιογραφία	107
--------------------	-----

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ |

Εικόνα 1. Οπτικοποίηση των πέντε αισθήσεων	15
Εικόνα 2. Αυτοπαράτηρηση των αισθήσεων	16
Εικόνα 3. Ανθρώπινη μορφή	18
Εικόνα 4. Πλάνο της ταινίας «Ο άνθρωπος με την κινηματογραφική μηχανή»....	19
Εικόνα 5. Έργο του John Baldessari «Beethoven's Trumpet».....	20
Εικόνα 6. Αγορά μπαχαρικών	21
Εικόνα 7. Αφηγήσεις του χώρου μέσω οσφρητικών χαρτών.....	22
Εικόνα 8. Αφή.....	24
Εικόνα 9. Διαδραστικό απτικό πάνελ.....	25
Εικόνα 10. Εικονογράφηση της πόλης Ζαΐρα	27
Εικόνα 11. Έργο του Edoardo de Falchi.....	29
Εικόνα 12. Η μνήμη του τόπου	31
Εικόνα 13. Το προβιομηχανικό τοπίο της Ελλάδας.....	32
Εικόνα 14. Ο flaneur στους δρόμους του Παρισιού	35
Εικόνα 15. Μονοπάτι σε σκονισμένο τοπίο	36
Εικόνα 16. A line made by walking.....	37
Εικόνα 17. Καλλιτεχνική εγκατάσταση στο φεστιβάλ Outlines.....	39
Εικόνα 18. Οπτικοποίηση μετάδοσης του ήχου σε υγρό.....	40
Εικόνα 19. Το φυσικό ηχοτοπίο	42
Εικόνα 20. Ταξινόμηση των αστικών ήχων	44
Εικόνα 21. Το αστικό ηχοτοπίο στους δρόμους της Ινδίας	45
Εικόνα 22. Παράγοντες που επηρεάζουν την αντίληψη του ηχοτοπίου	46
Εικόνα 23. Alexanderplatz - Βερολίνο.....	47
Εικόνα 24. Περπατώντας	48
Εικόνα 25. Ηχητικός περίπατος στην Ακαδημία Πλάτωνος.....	50
Εικόνα 26. Απαραίτητος εξοπλισμός ηχητικού περιπάτου	51
Εικόνα 27. Ηχητικός περίπατος	53
Εικόνα 28. Δημιουργία μουσικών συνθέσεων	56
Εικόνα 29. Οριοθέτηση Δήμου Θεσσαλονίκης.....	60
Εικόνα 30. Η εξέλιξη της Θεσσαλονίκης.....	61

Εικόνα 31. Αεροφωτογραφία του παραλιακού μετώπου στο ύψος του Λευκού Πύργου.....	64
Εικόνα 32. Η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης τη δεκαετία του 1950	67
Εικόνα 33. Πλήθος κόσμου στην ΔΕΘ	68
Εικόνα 34. Κτίρια με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική στη γειτονιά της Αλεξάνδρου Σβώλου	69
Εικόνα 35. Πολιτιστικοί χώροι – Η Κεντρική Βιβλιοθήκη Θεσ/νίκης στα αριστερά, ο κινηματογράφος Μακεδονικών στα δεξιά.....	69
Εικόνα 36. Στολισμός οδού, μουσικά και θεατρικά δρώμενα κατά το Δείπνο της Άνοιξης	70
Εικόνα 37. Το οικόπεδο δημιουργίας του Πάρκου Τσέπης	71
Εικόνα 38. Συμμετοχή κατοίκων για τη διαμόρφωση του πάρκου	71
Εικόνα 39. Ενημερωτικό πανό σχετικά με τη δημιουργία πάρκου τσέπης εντός του χώρου	72
Εικόνα 40. Η εκκλησία και ο προαύλιος χώρος της Αγίας Σοφίας.....	72
Εικόνα 41. Η οδός Παύλου Μελά όπου στεγαζόταν το σπίτι και το ουζερί του Τσιτσάνη.....	74
Εικόνα 42. Η εξωτερική όψη της Αγοράς Μοδιάνο	74
Εικόνα 43. Το εσωτερικό τμήμα της Αγοράς Μοδιάνο	75
Εικόνα 44. Η αγορά Καπάνι.....	75
Εικόνα 45. Το κτίριο του Κοινωνικού Κέντρου / Στεκιού Μεταναστών	76
Εικόνα 46. Το κτιριακό απόθεμα της περιοχής Βαλαωρίτου	77
Εικόνα 47. Η περιοχή της Βαλαωρίτου κατά τις βραδινές ώρες	78
Εικόνα 48. Λογική λειτουργίας εφαρμογής	89
Εικόνα 49. Το περιβάλλον του χρήστη της εφαρμογής	91
Εικόνα 50. Η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης.....	99
Εικόνα 51. Η δεύτερη Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης το 1927	99
Εικόνα 52. Η Λεωφόρος Χαμιδιέ (σήμερα Εθνικής Αμύνης) και το Συντριβάνι ...	100
Εικόνα 53. Κινηματογραφικές προβολές στο Πάρκο Τσέπης	101
Εικόνα 54. Στη συμβολή των οδών Τσιμισκή με Παύλου Μελά τη δεκαετία του 1920	102
Εικόνα 55. Η οδός Ερμού και ο ναός της Αγίας Σοφίας το 1946.....	103
Εικόνα 56. Το Καπάνι το 1914	104
Εικόνα 57. Οδός Σαμπρί Πασά (Βενιζέλου) τη δεκαετία του 1910	105
Εικόνα 58. Οδός Φράγκων.....	106

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ |

Πίνακας 1. Κατηγοριοποίηση των χαρακτηριστικών που σχετίζονται με τις αισθήσεις, την ατμόσφαιρά και τα συναισθήματα των επιλεγμένων σημείων 79

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ |

Χάρτης 1. Η ηχητική διαδρομή και τα σημεία ηχητικού ενδιαφέροντος 81

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΩΝ - ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ |

ΔΕΘ: Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης

ΕΛΣΤΑΤ: Ελληνική Στατιστική Αρχή

ΕΧΣ: Ειδικό Χωρικό Σχέδιο

ΙΑΚΑ: Ιστορία, Αρχαιολογία και Κοινωνική Ανθρωπολογία

ΟΤΕ: Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος

AR: Augmented Reality

GPS: Global Positioning System

Hi – Fi: High Fidelity Reproduction of Sound

Hz: Hertz

Lo – Fi: Low Fidelity Reproduction of Sound

MP3: Moving Picture Experts Group Layer-3 Audio (Audio Format)

VR: Virtual Reality

WAV: Windows Wave (Audio Format)

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ |

Με την ολοκλήρωση της εν λόγω εργασίας θα ήθελα, αρχικά, να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο Αλέξιο Δέφνερ για την καθοδήγηση, βοήθεια και τις πολύτιμες συμβουλές που μου προσέφερε στα στάδια υλοποίησης της εργασίας.

Επιπλέον, ευχαριστώ όλους όσους με προθυμία συμμετείχαν στην πρωτογενή έρευνα της παρούσας εργασίας, τόσο με προσωπικά βιώματα και απόψεις όσο και με τεχνικές συμβουλές.

Στη συνέχεια θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου, Χρυσάνθη, Θεόδωρο, Γιώργο, Ρήγα, για την αγάπη, κατανόηση και ψυχική στήριξη, τόσο κατά την διάρκεια εκπόνησης της εργασίας, όσο και σε κάθε νέο μου εγχείρημα.

Τέλος, χρωστάω ένα πολύ μεγάλο ευχαριστώ στους φίλους μου Βαγγέλη Λαγουδιανάκη για τη βοήθεια και δημιουργία της εφαρμογής, Παναγιώτη Χρόνη και Μάριο Κρεστενίτη για τις πολλές ώρες ηχογραφήσεων τοπίου και τις μουσικές συνθέσεις, καθώς και όλους τους υπόλοιπους για τη θετική σκέψη και υποστήριξη στην διάρκεια όλης αυτής της προσπάθειας.

Σας ευχαριστώ πολύ όλους,

Βίκη Μπύρου - Αθανασίου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ |

Η πόλη συνιστά μια κατασκευή στο χώρο, η οποία βιώνεται καθημερινά και υφίσταται μέσω της ενσωματωμένης εμπειρίας. Ωστόσο, η πόλη δεν είναι μόνο το κτισμένο, αλλά συγκροτείται από όλες τις ποιότητες του χώρου – υλικές και άυλες. Η ατμόσφαιρα, οι ήχοι, οι μυρωδιές, η δυνατότητα διάδρασης και κίνησης των σωμάτων, αποτελούν όλα πτυχές του χώρου. Συνεπώς, έναυσμα της έρευνας αποτέλεσε η δυναμική και σύνθετη σχέση του χώρου με τον άνθρωπο. Πιο συγκεκριμένα, ο τρόπος με τον οποίο ο αστικός χώρος αλληλεπιδρά με τις αισθήσεις, αλλά και το αντίστροφο, δηλαδή ο τρόπος με τον οποίο η εμπειρία και οι ανάγκες του ανθρώπου προβάλλονται στο χώρο, τον καθορίζουν και τον φορτίζουν με νοήματα. Σε όλο αυτό το διερευνητικό πνεύμα σε σχέση με τον τρόπο ανάγνωσης και βίωσης της πόλης, επιλέγεται η προσέγγιση του χώρου μέσα από μια μη υλική παράμετρο: τον ήχο.

Το αστικό περιβάλλον κυριαρχείται από φυσικούς, τεχνητούς και ανθρώπινα - κατασκευασμένους ήχους. Παράλληλα, η διάδραση του ήχου με ποικίλα στοιχεία και των μετασχηματισμών τους, σε συνδυασμό με τις αναμνήσεις και τις προσδοκίες, γεννούν μια πολύ – αισθητηριακή εμπειρία που επηρεάζει τη βίωση του αστικού ηχοτοπίου. Έτσι, καθώς το σώμα λειτουργεί ως τόπος μέσα στο οποίο εγγράφονται ο πολιτισμός και οι πολιτισμικές αξίες, διερευνάται η ηχητική εμπειρία ως μια συνεχής διαδικασία ερμηνείας και τοποθέτησης μέσα στον κόσμο. Η διερεύνηση της ηχητικής εμπειρίας και του ηχητικού περιβάλλοντος πραγματοποιείται μέσω των ηχητικών περιπάτων. Ο ηχητικός περίπατος διερευνά τον ήχο και τις μη – οπτικές αισθήσεις μέσα από το περπάτημα και την αλληλεπίδραση με το αστικό περιβάλλον, αποδίδοντας δράσεις, συμπεριφορές, σκέψεις, μηνύματα, αφηγήσεις ως εναλλακτικά εργαλεία ερμηνείας, χαρτογράφησης και βίωσης του χώρου.

Ο χώρος, όμως, δεν προσδιορίζεται μόνο με βάση τις αισθήσεις, αλλά διαφοροποιείται και χάρη στην τεχνολογία. Ειδικότερα, οι νέες τεχνολογίες έχουν μετασχηματίσει την αντίληψη και βίωση του αστικού χώρου, καθώς ο φυσικός χώρος συμπληρώνεται με στοιχεία του φανταστικού, μέσω εικονικής και ενισχυμένης πραγματικότητας, αλληλεπιδρώντας με τον χρήστη και δημιουργώντας νέες εμπειρίες.

Σκοπό της παρούσας έρευνας αποτελεί η συγκρότηση μιας εναλλακτικής εμπειρίας και ανάγνωσης της πόλης της Θεσσαλονίκης, διαμέσου της δημιουργίας ενός ηχητικού περιπάτου, με την ανάπτυξη μιας εφαρμογής για κινητά τηλέφωνα ή tablet, με τον ήχο ως κεντρικό στοιχείο, με στόχο να αποδειχθεί ότι είναι εφικτή μια εναλλακτική ανάγνωση και εμπειρία του χώρου, και ειδικότερα της πόλης της Θεσσαλονίκης, πέρα από την υλική διάσταση, με τη βοήθεια των νέων τεχνολογιών, προκειμένου να κατανοηθεί η ιστορία και η ταυτότητα της.

Μέχρι σήμερα στην Ελλάδα και πιο συγκεκριμένα στη Θεσσαλονίκη, δεν έχει δοθεί αρκετή προσοχή και σημασία στον ήχο των πόλεων, αλλά και στην κατανόηση της ιστορίας μιας πόλης, μέσω των ηχητικών περιπάτων. Η πρωτοτυπία της σχεδιαζόμενης εφαρμογής και του προτεινόμενου ηχοπεριπάτου, έγκειται στη σύζευξη της τεχνολογίας, της έρευνας του ήχου, του field recording, της τέχνης που επιτελεί ταυτόχρονα και άνοιγμα στην ανθρωπολογία της πόλης, μέσα από συνεντεύξεις και αφηγήσεις ζωής, ηχοτοπία, μουσικές συνθέσεις και ποίηση για τη Θεσσαλονίκη, το οποίο αποτελεί μια καινοτομία για την πόλη.

Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα που διερευνώνται είναι τα εξής:

Με ποιους τρόπους αλληλεπιδρά ο αστικός χώρος με τις αισθήσεις, τη μνήμη, την κίνηση μέσα στο χώρο και το αντίστροφο;

Με ποιους τρόπους είναι ικανή η ηχητική εμπειρία να διαμορφώσει, μέσω των ηχητικών περιπάτων, μια εναλλακτική ανάγνωση της πόλης;

Με ποιους τρόπους μπορούν οι νέες τεχνολογίες να συνδεθούν με το παρελθόν, διαμορφώνοντας μια δυναμική χωρική εμπειρία;

Τα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα απαντώνται στα οχτώ κεφάλαια της παρούσας έρευνας. Η δομή της εργασίας, πέρα από την περίληψη, περιλαμβάνει στα δύο πρώτα κεφάλαια, τη θεωρητική ανάλυση των βασικών εννοιών που σχετίζονται με τις αισθήσεις, τη μνήμη, το περιπάτημα αλλά και τη σύνδεση όλων αυτών με τον αστικό χώρο. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη θεωρητική προσέγγιση και κατανόηση των εννοιών του ήχου, του αστικού ηχοτοπίου αλλά και των ηχητικών περιπάτων, ως προς την επίδραση τους στην εμπειρία και βίωση του χώρου, ενώ παράλληλα γίνεται αναφορά σε επιτυχημένα παραδείγματα ηχητικών περιπάτων στην Ελλάδα. Στο τρίτο κεφάλαιο, περιγράφεται η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα και αφορά τις συνεντεύξεις, την ανάπτυξη

της εφαρμογής του ηχοπεριπάτου, τις ηχητικές ηχογραφήσεις και τις μουσικές συνθέσεις.

Η διερεύνηση όλων των παραπάνω πτυχών του ήχου, των αισθήσεων και των νέων τεχνολογιών ως προς τον αστικό χώρο, αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για τη δημιουργία της εφαρμογής ηχητικών περιπάτων «City sound traces» για τη Θεσσαλονίκη. Στο πλαίσιο αυτό, θεωρήθηκε απαραίτητη η ανάλυση, εξέταση και καταγραφή των πολυπολιτισμικών και άυλων χαρακτηριστικών του παρελθόντος και του παρόντος της Θεσσαλονίκης, τα οποία αναλύονται στο τέταρτο κεφάλαιο. Στο πέμπτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται η διαδρομή του σχεδιαζόμενου ηχητικού περιπάτου με έμφαση στη χωρική, πολιτιστική και αισθητηριακή ανάλυση των σημείων - στάσεων του. Για τον εμπλουτισμό του περιεχομένου του ηχοπεριπάτου, πραγματοποιήθηκαν προσωπικές συζητήσεις και ηχογραφήσεις, με άτομα που σχετίζονται σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό με την περιοχή του ηχοπεριπάτου, με στόχο να καταγραφούν επιστημονικές απόψεις, προσωπικές μαρτυρίες, αναμνήσεις, για τα διάφορα σημεία του ηχοπεριπάτου, τα οποία αναφέρονται αναλυτικά στο έκτο κεφάλαιο. Στο έβδομο κεφάλαιο, παρουσιάζεται η εφαρμογή του ηχητικού περιπάτου με λεπτομέρειες για το σχεδιασμό, το περιβάλλον, τη λειτουργία και το περιεχόμενο της.

Το κείμενο ολοκληρώνεται με την παρουσίαση των συμπερασμάτων της έρευνας, που, ουσιαστικά, απαντούν στα ερωτήματα που τέθηκαν, καθώς και τις γενικότερες διαπιστώσεις και προτάσεις.

[01]

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΑΙΣΘΗΣΕΩΝ ΣΤΗ ΒΙΩΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ |

«Τα σπίτια μας, οι δρόμοι μας, οι πόλεις μας δεν είναι ούτε τα σχέδια, ούτε οι φωτογραφίες, ούτε οι πίνακες ζωγραφικής και οι ταχυδρομικές κάρτες, στις οποίες όλα αυτά συχνά ανάγονται, αλλά αποτελούν ένα πλούσιο προϊόν ζύμωσης ήχων και αρωμάτων, υφών και χρωμάτων. Βυθιζόμαστε στις γεύσεις της αστικής ατμόσφαιρας, διασχίζουμε τους ήχους των δρόμων της πόλης, πιέζουμε, σπρώχνουμε και σκαρφαλώνουμε μέσα και έξω από τα κτίρια. Κι όμως, μεγάλο μέρος αυτής της εμπειρίας παραμένει κάτω από την επιφάνεια της συνείδησης: εντυπώνεται στα σώματά μας, αφήνοντας ανέπαφους τους νοητικούς μας χάρτες που στηρίζονται στην όραση».

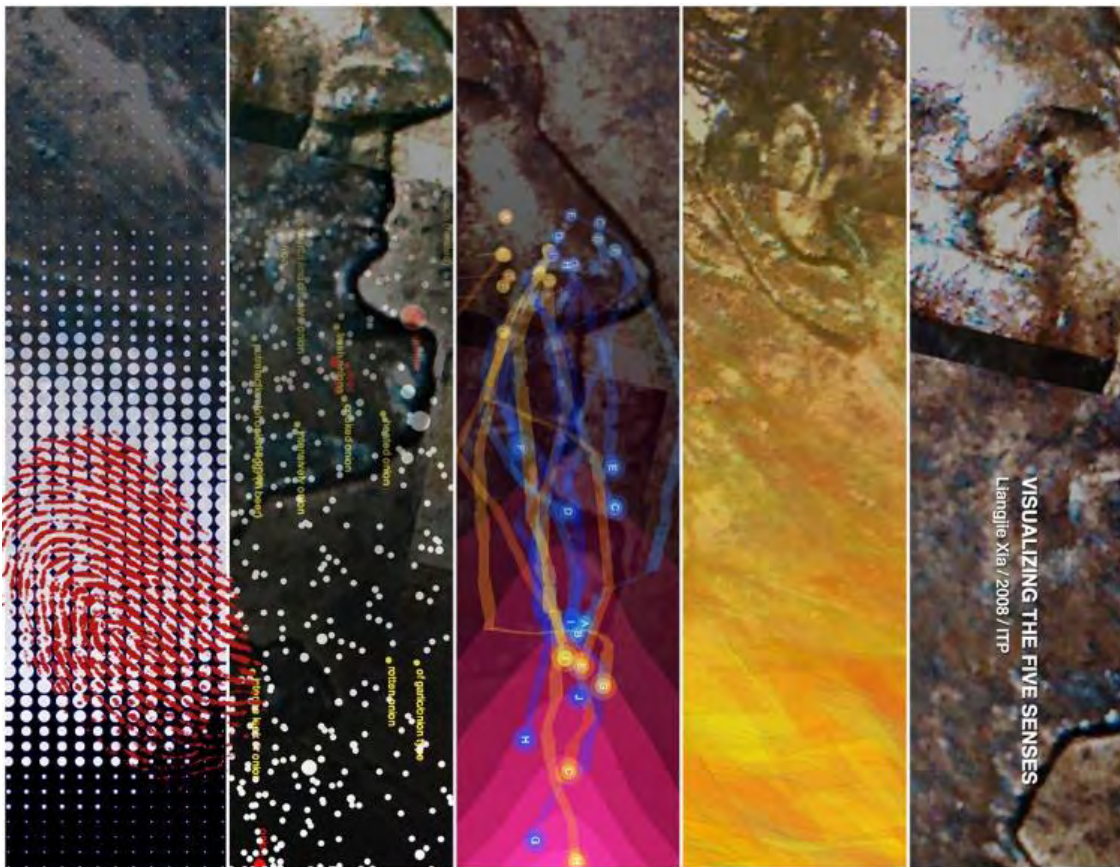
Classen Constance (Karandinou et al, 2008:71)

1.1. Η ΠΟΛΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΙΣΘΗΣΕΙΣ

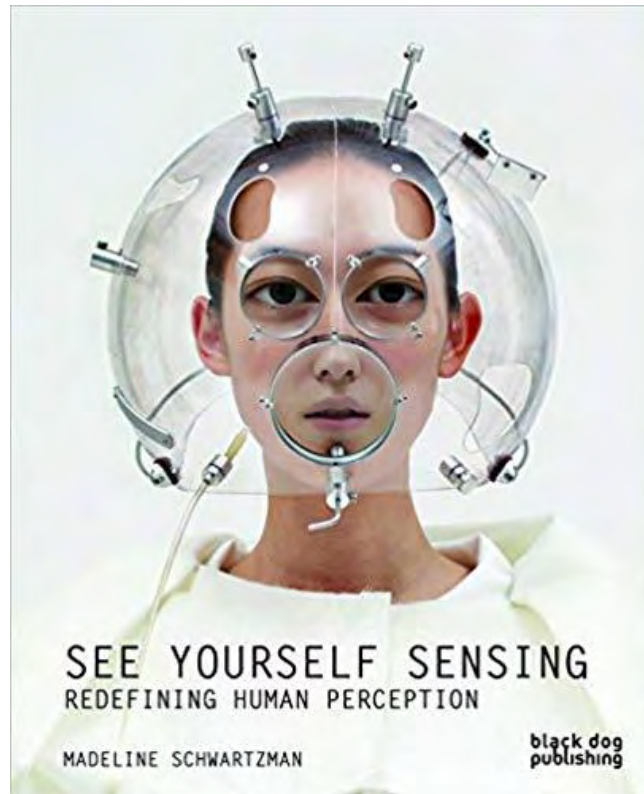
«Αντιμετωπίζω την πόλη με το σώμα μου. Τα πόδια μου μετράνε το μήκος της στοάς και το πλάτος του τετραγώνου. Το βλέμμα μου ασυνείδητα προβάλλει το σώμα μου στην πρόσοψη του καθεδρικού ναού, όπου περιπλανιέται πάνω από τα καλούπια και τα περιγράμματα, ανιχνεύοντας το μέγεθος των εσοχών και των εξοχών. Το βάρος του σώματος μου συναντά τη μάζα της θύρας του καθεδρικού και το χέρι μου αρπάζει την πόρτα καθώς εισέρχομαι στο σκοτεινό κενό από πίσω. Βιώνω εγώ ο ίδιος την πόλη, και η πόλη υφίσταται μέσω της ενσωματωμένης εμπειρίας μου. Η πόλη και το σώμα μου συμπληρώνει και καθορίζει το ένα το άλλο. Εγώ κατοικώ στην πόλη και η πόλη κατοικεί μέσα μου.»

Juhani Pallasmaa (2005:40)

Εικόνα 1. Οπτικοποίηση των πέντε αισθήσεων

Πηγή: <http://leejayxia.com>

Εικόνα 2. Αυτοπαρατήρηση των αισθήσεων

Πηγή:<https://www.amazon.com/>

Η μεταφορά πληροφοριών και ερεθισμάτων στον ανθρώπινο εγκέφαλο, με σκοπό να γίνει κάτι αντιληπτό, αλλά και να διατηρηθεί ως μνήμη και εμπειρία, πραγματοποιείται μέσω του συνόλου των αισθήσεων: την όραση, την ακοή, την αφή, τη γεύση και την οσμή. Οι αισθήσεις αποτελούν τον άμεσο τρόπο με τον οποίο ο άνθρωπος μπορεί και αντιλαμβάνεται το χώρο γύρω του, τόσο το φυσικό όσο και τον κτισμένο, και το μυαλό τον έμμεσο (Tuah, 1975), ενώ ταυτόχρονα, η αίσθηση του χώρου και ο χαρακτήρας του τόπου εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την αλληλεπίδραση τους (Howes, 2005a). Οι αισθήσεις σύμφωνα με τον Σωκράτη (Blackstate, 2012) είναι η σύνδεση της φύσης, μέσω του εγκεφάλου με το σώμα, ενώ ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι ο εγκέφαλος προσαρμόζεται και επικοινωνεί με την ύλη μέσω των αισθήσεων (Macpherson, 2011). Ωστόσο, η αντίληψη του χώρου, αποτελεί μια πιο περίπλοκη διαδικασία που εμπλέκει, πέραν των αισθήσεων που μεσολαβούν για την επικοινωνία μεταξύ του σώματος και του χώρου που το περιβάλλει, και άλλα στοιχεία όπως η κίνηση, η συνείδηση, η μνήμη, τα συναισθήματα και η εμπειρία (Low, 2015). Συνεπώς, κατά την αντίληψη δημιουργείται ένα πεδίο συνεύρεσης και αλληλεπίδρασης σώματος, χώρου, νόησης και μνήμης. Οι αισθήσεις, σύμφωνα με τον Hall (1990), χωρίζονται σε δύο

κατηγορίες: τις αισθήσεις απόστασης – όραση, ακοή, όσφρηση, και τις αισθήσεις επαφής – αφή, γεύση. Αξίζει να σημειωθεί, ότι οι αισθήσεις δεν αποτελούν απλά παθητικούς δέκτες ερεθισμάτων και αντίστοιχα, το σώμα δεν είναι απλά ένα σημείο από το οποίο παρατηρούμε τον κόσμο, αλλά το σύνολο της ύπαρξης μας χαρακτηρίζεται ως αισθητηριακό και σωματικό.

Όσον αφορά τη σχέση της πόλης με τις αισθήσεις, σύμφωνα με τον Simmel (2017), η πόλη αποτελεί ένα πεδίο απροσδόκητων αισθητηριακών εμπειριών, αλλά και έναν τόπο μετάλλαξης και μετασχηματισμού τους. Όμως, παρά το γεγονός ότι η δύναμη των αισθήσεων είναι τόσο μεγάλη, που επιτρέπει πολλές φορές την αναγνώριση της ταυτότητας ορισμένων πόλεων μέσα από τους μοναδικούς τους ήχους ή μυρωδιές (Zardini, 2005a), ωστόσο, έχει ταυτιστεί σε τόσο μεγάλο βαθμό με την όραση, που πολλές φορές δεν χαρακτηρίζεται ως «τόπος» αλλά ως ένας ιστορικά διαμορφωμένος τρόπος όρασης και παρατήρησης (DeFazio, 2011). Εντούτοις, η πόλη δεν αποτελεί απλώς ένα παθητικό αντικείμενο του βλέμματος, αλλά έναν ιδιαίτερα ενεργό χώρο, έντονα συναισθηματικά φορτισμένο, που ενισχύεται από την αλληλεπίδραση των αισθήσεων (Tuan, 1977) και ορίζεται πλέον από τις υλικές και απτικές ιδιότητες του, τη θερμοκρασία, την υγρασία, τις οσμές, τις ακουστικές ιδιότητες (Zardini, 2012), και με τη σειρά του αναδιαμορφώνει συνεχώς τις αισθήσεις και τον τρόπο αντίληψης τους (DeFazio, 2011). Όμως, τα ετερογενή ερεθίσματα της ζωής στις πόλεις, οδηγούν σε απόσπαση και απώλεια προσοχής και συγκέντρωσης, καθιστώντας ανίκανες τις αισθήσεις να ανταπεξέλθουν σε αυτά, συνεπώς προκειμένου να εξισορροπηθεί η ένταση των ερεθισμάτων τίθεται σε λειτουργία η σκέψη (Landry, 2012 · Simmel, 2017).

Όμως, ακόμα και αν τα αισθητηριακά όργανα παραμένουν τα ίδια, τα άτομα δεν αντιλαμβάνονται τα ίδια πράγματα σε όλες τις εποχές (Simmel, 2017). Παράλληλα με την εξέλιξη και το μετασχηματισμό του αστικού τοπίου, υφίσταται αλλαγή στις αντιλήψεις, την αισθητηριακή ευαισθησία και τον τρόπο ζωής των ανθρώπων που σχετίζεται τόσο με το χρόνο όσο και με την τοποθεσία, τις κοινωνικές παραστάσεις, τον πολιτισμό, την τεχνολογική εξέλιξη και τις ιστορικές συνθήκες (Colomina 1994 · Howes, 2005b · Zardini, 2005a · Zardini, 2005b).

Εικόνα 3. Ανθρώπινη μορφή

Όραση

Εικόνα 4. Πλάνο της ταινίας «Ο άνθρωπος με την κινηματογραφική μηχανή»

Πηγή: <http://www.medienkunstnetz.de/works/der-mann-mit-derkamera/>

“Υπάρχω στη ζωή μόνο με την προϋπόθεση ότι βλέπω, είμαι και παραμένω αμετανόητα οπτικός τύπος – τα πάντα υπάρχουν στο οπτικό. Προκειμένου να κατανοήσεις κάτι, πρέπει πρώτα να το δεις καθαρά ... Σας παροτρύνω να ανοίξετε τα μάτια σας. Ανοίξατε τα μάτια σας; Έχετε εκπαιδευτεί να ανοίγετε τα μάτια σας; Γνωρίζετε τον τρόπο για να ανοίγετε τα μάτια σας; Ο άνθρωπος κοιτάζει την αρχιτεκτονική δημιουργία με τα μάτια του, που βρίσκονται στα 5 πόδια και 6 ίντσες από το έδαφος... Η αρχιτεκτονική είναι ένα πλαστικό πράγμα. Με το «πλαστικό» εννοώ αυτό που φαίνεται και μετριέται με τα μάτια.”

Le Corbusier (Pallasmaa, 2005: 7)

Υπάρχουν πολλές διαφορετικές ερμηνείες σχετικά με το ποιο θεωρείται το βασικό αντιληπτικό εργαλείο του ανθρώπου. Ξεκινώντας από την αρχαία Ελλάδα, ο δυτικός πολιτισμός έχει κυριαρχηθεί από ένα οπτικοκεντρικό σύστημα ερμηνείας της γνώσης, της αλήθειας και της πραγματικότητας, που στη σημερινή εποχή χαρακτηρίζεται από την ηγεμονία του ματιού, καθώς η όραση θεωρείται η μόνη αίσθηση που είναι αρκετά γρήγορη για να συμβαδίσει με την ραγδαία ταχύτητα

του σύγχρονου τεχνολογικού κόσμου (Pallasmaa, 2005). Αξίζει να σημειωθεί ότι η σταδιακή ανάπτυξη της ηγεμονίας της οπτικής αντίληψης κινείται παράλληλα με τη σταδιακή ανάπτυξη της εγωκεντρικής δυτικής συνείδησης και κατ' επέκταση με την απομάκρυνση του ατόμου από τον κόσμο, καθώς η όραση αποτελεί την αίσθηση που μας απομακρύνει από τον κόσμο, ενώ οι υπόλοιπες αισθήσεις μας ενώνουν με αυτόν (Pallasmaa, 2005). Η οπτική αντίληψη του τοπίου συγκροτείται από εικόνες που διαδέχονται η μία την άλλη και πολλές φορές οδηγούν στην ταύτιση του ατόμου με τα στοιχεία και τις ιδιαιτερότητες του τοπίου. Είναι γεγονός ότι ο άνθρωπος μπορεί να αντιληφθεί πολύ μεγάλο όγκο πληροφοριών χάρη στην όραση. Όμως, μόνο μέσω της συνεργασίας της με τις υπόλοιπες αισθήσεις είναι δυνατή η πλήρης κατανόηση και η ουσιαστική επαφή του ανθρώπου με το χώρο.

Ακοή

“Τώρα δεν θα κάνω τίποτα, παρά να ακούω...”

Ακούω όλους τους ήχους να τρέχουν μαζί, να συνδυάζονται, να συγχωνεύονται ή ο ένας να ακολουθεί τον άλλον,

Τους ήχους της πόλης και τους ήχους εκτός της πόλης, τους ήχους της ημέρας και της νύχτας...”

Walt Whitman, *Song of Myself* (Poetry Foundation, 1973)

Εικόνα 5. Έργο του John Baldessari «Beethoven's Trumpet»

Πηγή: <https://www.gettyimages.com/>

Σύμφωνα με τον Αναξαγόρα, η ακοή ερμηνεύεται ως η διείσδυση του ήχου στο μυαλό (Ευθυμιάτος, 2007). Η ακοή λειτουργεί ως σύστημα προειδοποίησης, προσανατολισμού και ισορροπίας αλλά, παράλληλα, δύναται να παρέχει πληροφορίες όγκου και πυκνότητας (Williams and Coblentz, 2018) .

Ο Pallasmaa (2005) στην προσπάθεια ανάδειξης της σημασίας της ακοής, επιχείρησε τη σύγκριση της όρασης και της ακοής επισημαίνοντας τα εξής: «η όραση απομονώνει, ενώ ο ήχος ενσωματώνει. Η όραση έχει σαφή κατεύθυνση, ενώ ο ήχος είναι αμφι – κατευθυνόμενος. Εγώ βλέπω ένα αντικείμενο αλλά ο ήχος το φτάνει σε μένα. Το μάτι προσεγγίζει, αλλά το αυτί προσλαμβάνει».

Ενώ ο ήχος, αποτελεί ποσοτικό μέγεθος, μόλις περάσει το κατώφλι του αυτιού μετασχηματίζεται σε εντύπωση και νόημα, άρα μέγεθος ποιοτικό (Ξενάκης, 2001). Αυτό συμβαίνει καθώς η ακρόαση του ήχου πραγματοποιείται στο σημείο που συναντώνται η αντικειμενικότητα με την υποκειμενικότητα, αποτελώντας μια ανακάλυψη του σύνθετου ηχοτοπίου που σχετίζεται με τις εμπειρίες (Voegelín, 2010). Η ακοή, συνεπώς, συντονίζει τον εγκέφαλο μας στα πρότυπα και τις παραλλαγές του περιβάλλοντος μας, βοηθώντας στην διαμόρφωση αναμνήσεων, ενώ αλληλεπιδρά με τα βιολογικά συστήματα, δίνοντας νόημα στις εμπειρίες μας (Williams and Coblentz, 2018). Επομένως, η ακοή, πέρα από βιολογική λειτουργία αποτελεί μέσο αντίληψης των χαρακτηριστικών του χώρου αλλά και διέγερσης συναισθημάτων, μεταφοράς πληροφοριών, διατήρησης αναμνήσεων και εμπειριών.

Όσφρηση

Εικόνα 6. Αγορά μπαχαρικών

Πηγή:<https://commons.wikimedia.org/>
21

«Υπάρχουν στα αλήθεια τα οσφρητικά τοπία. Τη στιγμή από αποβιβάζεσαι από το αεροπλάνο, η Κορέα μυρίζει κίμτσι (λάχανο τουρσί με σκόρδο και καυτερή πιπεριά), η Ταϊτή μυρίζει γαρδένιες, το Ντακάρ μυρίζει αποξηραμένα ψάρια: για τους ντόπιους ή τους συχνούς επισκέπτες, αυτό εγγυάται μια συναισθηματική απάντηση στην ποικιλομορφία της 'εμπειρίας του Προυστ', για τους νεοφερμένους, έχει ως αποτέλεσμα ένα περισσότερο ή λιγότερο ευχάριστο σοκ, λόγω της άγνωστης – μη οικείας κατάστασης. Ένα ολόκληρο τμήμα ενός φανταστικού κόσμου αποκαλύπτεται μέσω του οσφρητικού περιβάλλοντος».

Jean – Robert Pitte (Zardini, 2005a: 302)

Η όσφρηση είναι η αίσθηση που ευθύνεται για την πρόσληψη διαφόρων οσμών. Σύμφωνα με τον Pallasmaa (2005) η εντονότερη μνήμη ενός χώρου είναι η μυρωδιά του και η αναγνώριση του καθίσταται δυνατή μέσω αυτής. Η αδυναμία απομόνωσης και αποθήκευσης συγκεκριμένων οσμών που συναντώνται στο χώρο, καθιστούν τη μνήμη το μοναδικό τρόπο αποθήκευσής τους. Όταν περπατάμε στο δρόμο βρισκόμαστε σε ένα ατέρμονο ταξίδι οσμών, ενώ στο δημόσιο χώρο η όσφρηση μπορεί να προσδιορίσει τη θέση συγκεκριμένων λειτουργιών – όπως για παράδειγμα της λαϊκής αγοράς.

Εικόνα 7. Αφηγήσεις του χώρου μέσω οσφρητικών χαρτών

Πηγή: <https://nanocrit.com/>

«Μια ιδιαίτερη μυρωδιά μπορεί να μας κάνει να μπορούμε πάλι κρυφά σε έναν χώρο, ο οποίος όμως έχει διαγραφεί τελείως από την οπτική μας μνήμη, η μύτη είναι ικανή να προβάλλει μια ξεχασμένη εικόνα. Η μύτη κάνει τα μάτια να θυμούνται»

(Pallasmaa, 2005:54).

Η λειτουργία της μυρωδιάς είναι στενά συνδεδεμένη με το χώρο, οι χώροι «μυρίζουν» και χαρακτηρίζονται από πληθώρα οσμών, κατοικούνται από μυρωδιές που είναι σημάδι και αποτέλεσμα της σχέσης τους με τους ανθρώπους (Σταυρίδης, 1990). Η μυρωδιά λειτουργεί ως συμπύκνωση του χαρακτήρα ενός τόπου, εντοπίζοντας σημεία ενδιαφέροντος και δηλώνοντας γεγονότα που συνέβησαν (Σταυρίδης, 1990). Συνεπώς, η μυρωδιά ενός χώρου αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της υπόστασης και ταυτότητας του χώρου και παράλληλα συνιστά την ισχυρότερη μνήμη του ανθρώπου αλλά και του χώρου, καθώς η εικόνα ενδέχεται να ξεθωριάσει, η οσμή του, ωστόσο, αποτελεί την τελευταία αίσθηση που χάνεται. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η μνήμη της όσφρησης αλλά και της γεύσης είναι οι αισθήσεις που έχουν τη μεγαλύτερη επιρροή στην αφύπνιση της μνήμης, καθώς οι γεύσεις και οι μυρωδιές, είναι πολύ λιγότερες σε ποσότητα, σε σχέση με τις εικόνες που δέχεται και έρχεται σε επαφή ένας άνθρωπος κατά τη διάρκεια της ζωής του.

«Δεν μπορώ να θυμηθώ την εικόνα της πόρτας στο αγροτόσπιτο του παππού μου από την πρώιμη παιδική μου ηλικία [...] αλλά θυμάμαι ιδιαίτερα τη μυρωδιά του σπιτιού που χτυπούσε το πρόσωπο μου σαν ένας αόρατος τοίχος πίσω από την πόρτα.»

(Pallasmaa, 2005: 54).

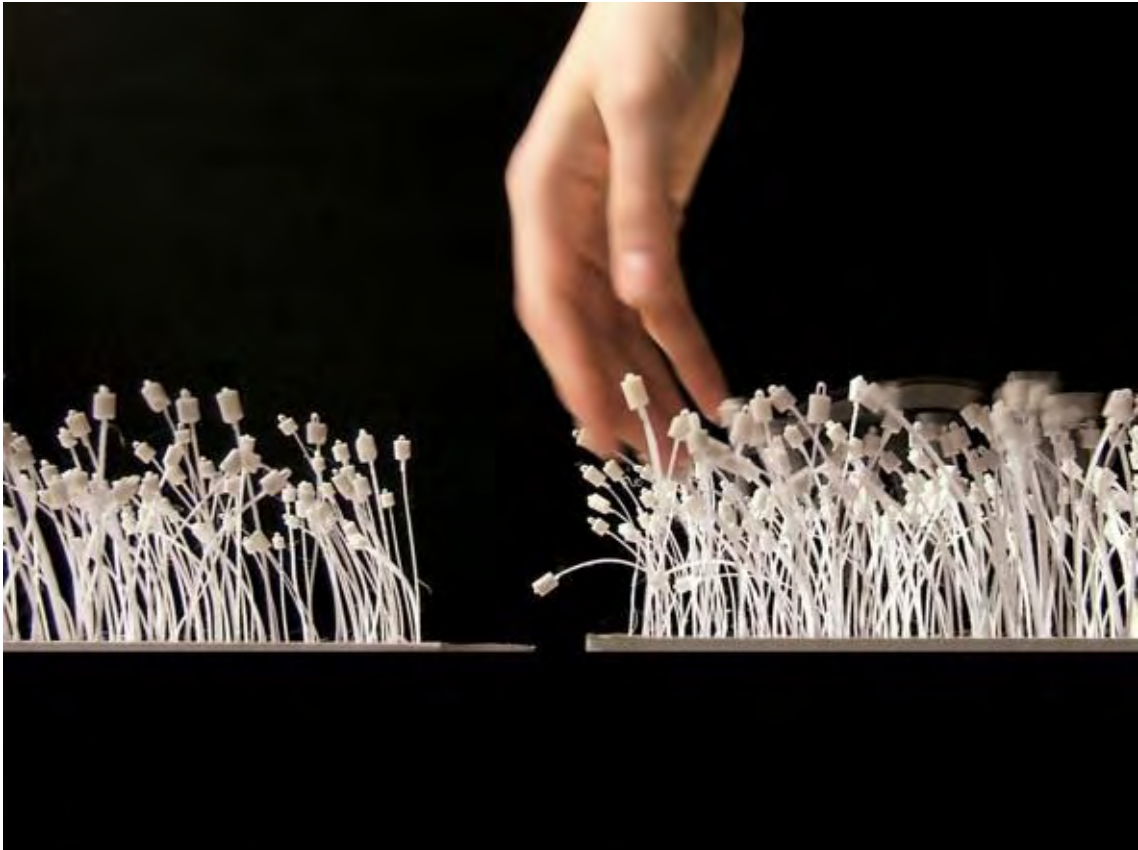

Αφή

«Καθώς περπατάμε μέσα στο λείο από μπετόν κόσμο μας, μάλλον έχουμε ξεχάσει την αίσθηση της αφής».

Charles Moore (Bloomer et Moore, 1977: 44)

Εικόνα 9. Διαδραστικό απτικό πάνελ

Πηγή: <https://www.awmagazin.de/>

Η αφή σύμφωνα με τον Pallasmaa (2005) είναι η αίσθηση της εγγύτητας, της οικειότητας και της τρυφερότητας. Όσον αφορά την αντίληψη του χώρου, μέσω της αφής, αυτή σχετίζεται άμεσα με τα υλικά που μας περιβάλλουν και πιο συγκεκριμένα τις υφές, την ποιότητα, τη θερμοκρασία τους, ακόμη και την πυκνότητα και το βάρος τους. Η αφή είναι η αίσθηση που σχετίζεται περισσότερο με τη σωματικότητα (Gibson, 1962). Το σώμα ερχόμενο σε επαφή με τα υλικά και μεταβαίνοντας από ένα χώρο σε ένα άλλο, αγγίζει τις διαφορετικές υφές των υλικών και αντιλαμβάνεται τις αλλαγές στη θερμοκρασία του χώρου. Οι αισθήσεις είναι εξειδικεύσεις του δερματικού ιστού και όλες οι αισθαντικές εμπειρίες είναι τρόποι επαφής και συνεπώς συνδέονται με την αφή (Pallasmaa, 2005).

Γεύση

Η γεύση προσλαμβάνεται μέσω των γευστικών αισθητήρων – καλύκων και υπάρχουν πέντε βασικές: το πικρό, το αλμυρό, το γλυκό και το “umami”, που ουσιαστικά αποτελεί την ευχάριστη γεύση. Η γεύση ενός χώρου προκύπτει συνήθως από μνήμης σε αντίθεση με την οσμή η οποία προκαλεί την ανάμνηση. Η γεύση αποτελεί την αίσθηση που ενώ υπάρχει πάντα, είναι η αίσθηση την οποία αντιλαμβανόμαστε πιο σπάνια σε ένα χώρο. Οι γεύσεις που δοκιμάσαμε σε μια πόλη ή η ιδιαίτερη γεύση του αέρα, κάνουν μια πόλη αξέχαστη μέσω της αίσθησης αυτής.

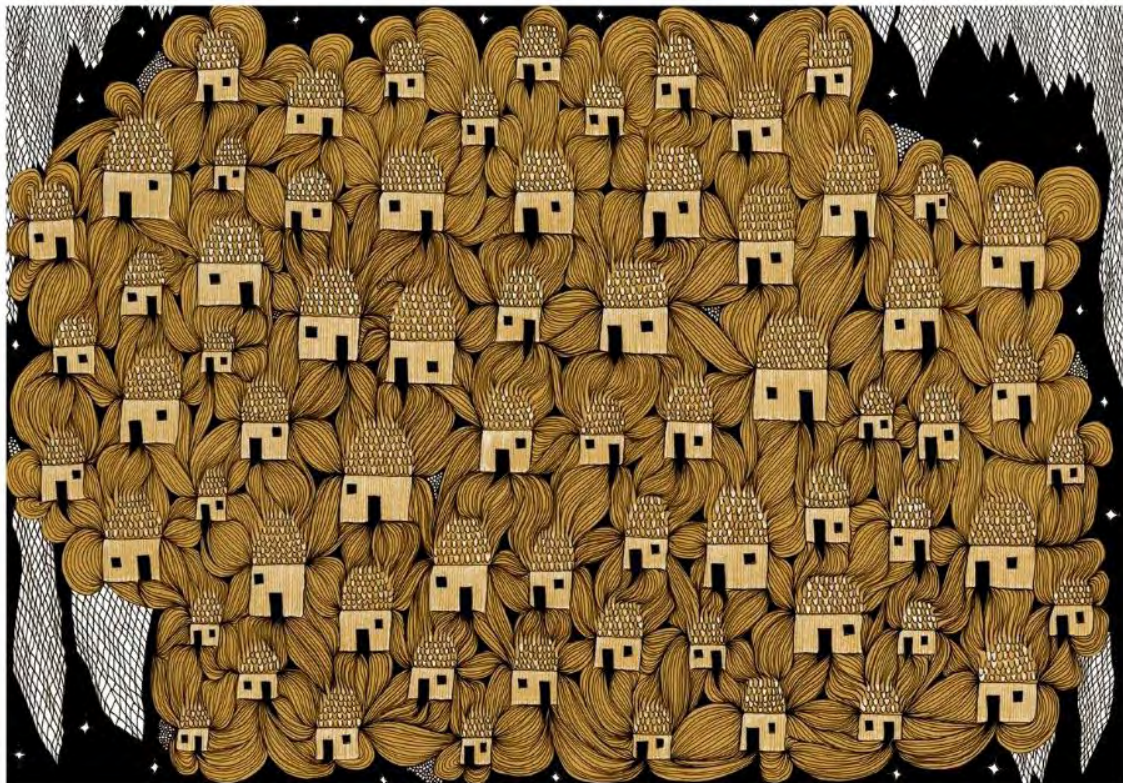
Αξίζει να σημειωθεί ότι υπάρχουν αρκετές διατυπώσεις επιστημόνων και ερευνητών σχετικά με τον αριθμό των αισθήσεων, ο οποίος δεν περιορίζεται μόνο στις πέντε βασικές που παρουσιάστηκαν. Ειδικότερα, υπολογίζεται ότι οι αισθήσεις ανέρχονται σε 21, ωστόσο δεν συνιστούν αυτόνομες κατηγορίες αλλά εξειδικεύσεις των βασικών. Ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένες, όπως: κιναισθησία, αίσθηση της θερμοκρασίας, αίσθηση του χρόνου, δίψα, προσανατολισμός, ισορροπία κλπ.

Τέλος, κρίνεται σημαντικό να αναφερθεί ότι παρά τη μεμονωμένη παρουσίαση των αισθήσεων, στην πραγματικότητα, ποτέ σχεδόν δεν δρουν ανεξάρτητα η μία από την άλλη, αλλά η διέγερση της μίας πολλές φορές προκαλεί τη διέγερση μιας άλλης, καθώς οι ενσώματες εμπειρίες χαρακτηρίζονται ως πολύ-αισθητηριακές (Middleton, 2010), ενώ θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική η προσπάθεια ανεξαρτητοποίησης από την αίσθηση της όρασης για την ουσιαστικότερη αντίληψη της ολότητας του τόπου (Zardini, 2005b). Επιπλέον, πολύ-αισθητηριακή θεωρείται η εμπειρία και κατανόηση της αίσθησης και ατμόσφαιρας ενός τόπου, καθώς συνίσταται από ένα πλήθος παραγόντων και λεπτομερειών σε συνδυασμό με την αλληλεπίδραση των αισθήσεων για τη δημιουργία μιας εμπειρίας (Aburawis and Dokmeci – Yorukoglu, 2018 · Middleton, 2010).

1.2. ΜΝΗΜΗ - ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

“Ματαίως, μεγαλόθυμε Κουμπλάι, θα προσπαθήσω να σου περιγράψω την πόλη της Ζαΐρας με τις ψηλές επάλξεις. Θα μπορούσα να σου πω από πόσα σκαλιά αποτελούνται οι κλιμακωτοί της δρόμοι, ποιο είδος καμπύλης έχουν οι αψίδες της κάθε πύλης, από πόσα τσίγκινα ελάσματα είναι σκεπασμένες οι σκεπές· ξέρω όμως ήδη πως θα είναι σαν να μη σου λέω τίποτα. Δεν είναι αυτά που κάνουν μια πόλη αλλά οι αναλογίες των μέτρων της έκτασής της και τα γεγονότα του παρελθόντος της. [...] Από αυτό το κύμα των αναμνήσεων που πάει κι έρχεται, η πόλη βρέχεται σαν σφουγγάρι και φουσκώνει. Μια περιγραφή της Ζαΐρας όπως είναι σήμερα θα μπορούσε να περιλαμβάνει όλο το παρελθόν της Ζαΐρας. Η πόλη όμως φανερώνει το παρελθόν της, το περιλαμβάνει όπως τις γραμμές ενός χεριού, γραμμένο στις γωνίες των δρόμων, στις γρίλιες των παραθύρων, στις κουπαστές κλιμακοστασίων, στις αντένες των αλεξικέραυνων, στα κοντάρια των λαβάρων, το κάθε κομμάτι χαραγμένο με τη σειρά του από γρατζουνίσματα, πριονίσματα, εγκοπές, βίαια χτυπήματα”

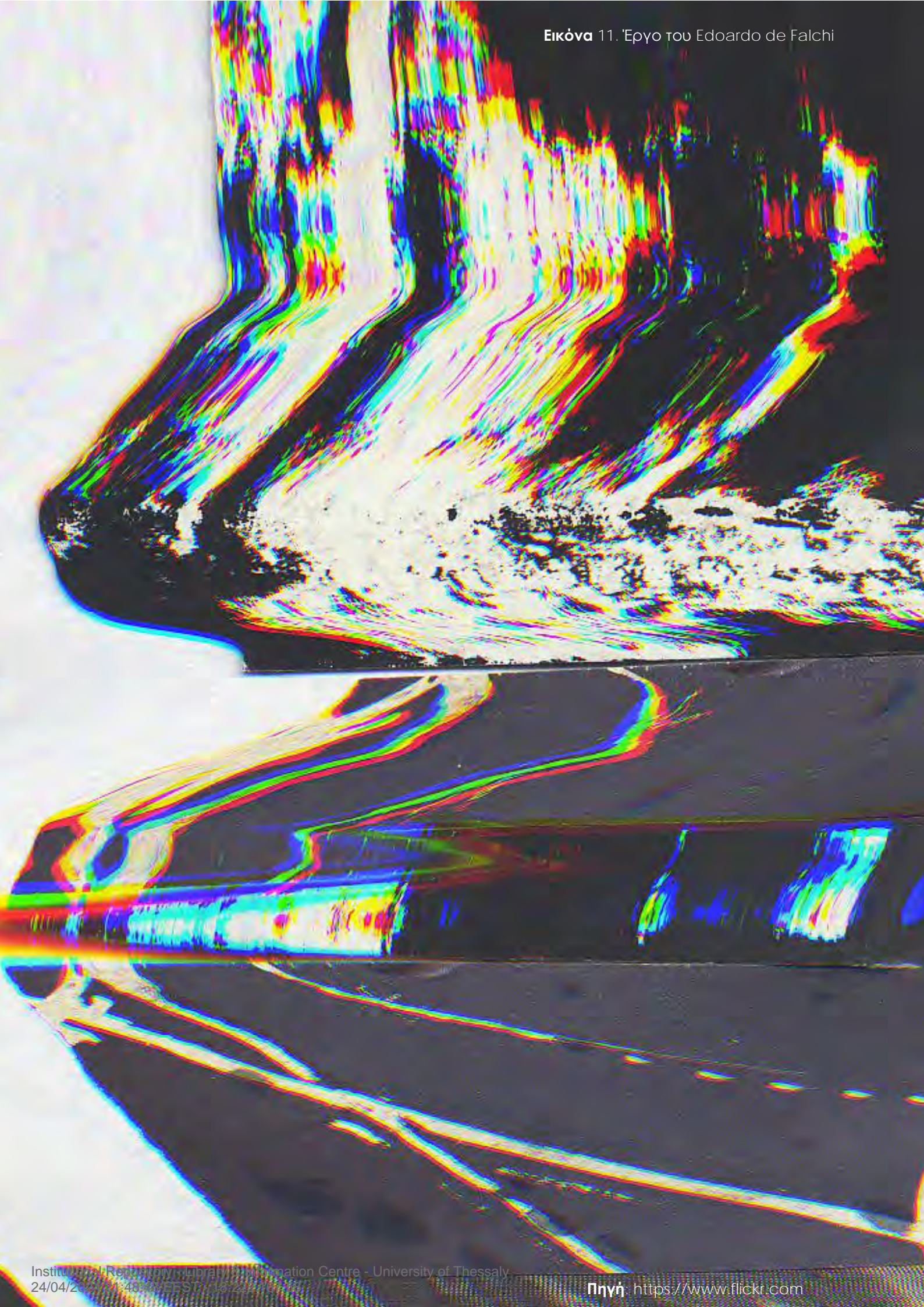
Καλβίνο (2004:27)

Εικόνα 10. Εικονογράφηση της πόλης ΖαΐραΠηγή: <https://www.archdaily.com/>

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη (2009) από την αίσθηση δημιουργείται μνήμη και από τη μνήμη εμπειρία, ενώ η μνήμη δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια διαδικασία ανάκλησης του παρελθόντος με μέσο τις αισθήσεις. Παρόμοια θεώρηση σχετικά με τη μνήμη έχει και ο Huizinga (1989:36) με βάση τον οποίο η μνήμη είναι η ικανότητα με την οποία το μυαλό ανακαλεί αυτό που έχει συμβεί. Συνεπώς, η μνήμη ως ιδιότητα διατήρησης ορισμένων πληροφοριών, παραπέμπει σε ένα σύνολο φυσικών λειτουργιών χάρη στις οποίες ο άνθρωπος μπορεί να ενεργοποιεί εντυπώσεις ή πληροφορίες, οι οποίες έχουν παρέλθει και τις οποίες εκείνος αναπαριστά ως παρελθούσες (Λε Γκοφ, 1998). Ωστόσο, η μνήμη προσπαθεί να διασώσει το παρελθόν μονάχα για να εξυπηρετήσει το παρόν και το μέλλον (Λε Γκοφ, 1998), καθώς οι μνήμες ανακαλούνται στο συνειδητό χώρο και δημιουργείται κάτι καινούριο υπό αυτό το πρίσμα (Montserrat and Gillian, 2012). Όπως αναφέρει ο Nora (1984: 19), η μνήμη είναι η ζωή που φέρεται πάντα από ομάδες που ζουν σήμερα και με αυτόν τον τρόπο βρίσκεται σε συνεχή εξέλιξη, είναι ένα φαινόμενο πάντα επίκαιρο, ένας δεσμός τον οποίο ζούμε στο αιώνιο παρόν, είναι πολλαπλή, συλλογική αλλά και εξατομικευμένη, ριζώνει στο υπαρκτό, στο χώρο, την εικόνα, το αντικείμενο.

Σχετικά με το σώμα και τη μνήμη, σύμφωνα με τον Edward Casey, το σώμα δεν είναι μια απλή φυσική οντότητα αλλά είναι εμπλουτισμένο τόσο με μνήμη όσο και με φαντασία, παρελθόν και μέλλον, καθώς η ικανότητα της μνήμης θα ήταν αδύνατη χωρίς τη μνήμη του σώματος (Pallasmaa, 2005). Ο κόσμος αντανακλάται στο σώμα και το σώμα προβάλλεται στον κόσμο. Θυμόμαστε με το σώμα μας όσο και με το νευρικό μας σύστημα και το μυαλό (Pallasmaa, 2005).

Συνεπώς, η εντύπωση που έχουμε από ένα χώρο, δε σχετίζεται μόνο με τα ερεθίσματα που έχει προκαλέσει στο σώμα μας, αλλά και με τη μνήμη που αποτελεί αναπόσπαστο παράγοντα ερμηνείας του κόσμου. Κάθε χώρος δύναται να αποτυπωθεί στη μνήμη, λόγω της μοναδικότητάς του, της επίδρασης στο σώμα μας, των συναισθηματικών σχέσεων και των αλληλεπιδράσεων που υφαίνονται και δημιουργούν συσχετισμούς, ώστε να διατηρηθούν στον προσωπικό μας κόσμο (Aburawisand Dokmeci – Yorukoglu, 2018 · Bloomer and Moore, 1977 · Davidson and Milligan, 2004). Μεταφέρουμε όλα τα μέρη που έχουμε γνωρίσει, όλα μας τα βιώματα σε μια εσωτερική μνήμη του σώματος μας,

η οποία είναι ενεργή συνεχώς, εκφράζεται και εξωτερικεύεται μέσω των συναισθημάτων και των αισθήσεων (Montserrat and Gillian, 2012).

Υπάρχει η πίστη ότι ο χώρος, αντίθετα με το χρόνο αντιπροσωπεύει την αίσθηση του αμετάβλητου, του σταθερού. Συνδυάζουμε το χώρο έτσι με την αποτύπωση μιας διάρκειας (Σταυρίδης, 2006β). Ο χώρος, όμως, είναι ένα ακατάπαυστο παιχνίδι ανάμεσα στη συνέχεια και την επαναδιαπραγμάτευση του νοήματος (Σταυρίδης, 2006β), καθώς οι τόποι συνδέουν χρόνους: στον ίδιο τόπο συμβαίνουν διαφορετικές δράσεις τόσο στο παρόν όσο και στο παρελθόν (Πολυχρονιάδη, 2006). Υπάρχει μια αέναη διαπραγμάτευση της μνήμης στην πόλη, ανάμεσα σε συγκρουόμενες περιγραφές οι οποίες έχουν συμβάλει στην κατασκευή αυτού του χώρου και της ιστορίας του (Σταυρίδης, 2006β), καθώς η πόλη αποτελεί ένα συνδυασμό προσωπικών και συλλογικών ιστοριών και δράσεων (Πολυχρονιάδη, 2006).

Έτσι δημιουργούνται «οι τόποι της μνήμης», αντικείμενα – χώροι που δημιουργούνται για να φέρουν τη μνήμη (Nora, 1984), καθώς οι λαοί αποθέτουν τη μνήμη τους σε χωρικές διατάξεις, επιδιώκοντας την οριστικοποίηση ενάντια στη φθορά του χρόνου και τις δράσεις των επερχόμενων (Σταυρίδης, 2006β). Οι τόποι αυτοί μπορεί να είναι χώροι, μνημεία, μύθοι, τελετές (Nora, 1984), να είναι τόποι απλοί, καθημερινοί, να μην αποτελούν καν τοπόσημα της πόλης (Πολυχρονιάδη, 2006). Σημασία δεν έχουν τα αντικείμενα τα οποία δημιουργεί ο άνθρωπος για να ενεργοποιήσει ή να συντηρήσει τη μνήμη, αλλά αυτά που συντελούν στη μνήμη της εμπειρίας της πόλης, μας συνδέουν με το παρόν και δημιουργούν την αναφορά μας σε αυτήν. Άρα δεν αναζητούμε στοιχεία που αναφέρονται στον ιστορικό χρόνο αλλά στο βιωματικό χρόνο του καθενός, που υφαίνεται από υλικά και άυλα αποσπάσματα. Τα στοιχεία αυτά θα συγκροτήσουν το μνημείο – πόλη (Πολυχρονιάδη, 2006).

Εικόνα 12. Η μνήμη του τόπου

Πηγή: <http://www.jessicatawczynski.com/>

- Που βρίσκεσαι;
- Στο πεδίο της μνήμης μου...
- Θυμάσαι;
- Στη φαντασία μου μόνο... Βλέπω τις γραμμές του τοπίου, τις φυσικές φωλιές και προσπαθώ να φανταστώ. Προσπαθώ να κατανοήσω τα ίχνη της προηγούμενης παρουσίας πάνω σε αυτά τα εδάφη. Μιας παρουσίας που έχει μια χαθεί από αυτόν εδώ τον τόπο, έναν τόπο που ήταν «δικός» τους, αλλά τον αφήσανε, ή μάλλον τους ανάγκασαν να τον αφήσουν.
- Που βρίσκεσαι;
- Στο πεδίο της χρονικότητας...
- Γνωρίζεις;
- Άκουσα μόνο... Άκουσα την ιστορία ενός τρίτου· πώς αλλιώς να τη βιώσω; Παρά μόνο μέσα από τις μνήμες ενός τότε παρόντος. Μόνο έτσι.

(Αλεξοπούλου, 2017: 21)

1.3. ΚΙΝΗΣΗ - ΠΕΡΠΑΤΗΜΑ

“Περπατώντας επάνω σε τούτη τη γη, η καρδιά μας χαίρεται με την πρώτη χαρά του νηπίου την κίνησή μας μέσα στο χώρο της πλάσης, την αλληλοδιάδοχη τούτη καταστροφή κι αποκατάσταση της ισορροπίας που είναι η περπατησιά.

Χαίρεται το προχώρεμα του κορμιού επάνω απ’ την ανάγλυφη τούτη ταινία που είναι το έδαφος. Και το πνεύμα μας ευφραίνεται από τους άπειρους συνδυασμούς των τριών διαστάσεων του χώρου, που μας συντυχαίνουν και αλλάζουν στο κάθε μας βήμα ένα γύρω μας, και που το πέρασμα ακόμα ενός σύννεφου, ψηλά εις τον ουρανό είναι ικανό να τους μεταβάλει.”

Πικιώνης (1935) (Όπως αναφέρεται στο Εικαστικόν, 2019)

Εικόνα 13. Το προβιομηχανικό τοπίο της Ελλάδας

Πηγή: Φωτογραφία του Κ. Μπαλάφα στο <http://www.kathimerini.gr/>

Η κίνηση του σώματος στο χώρο, ιδιαίτερα μέσω του περπατήματος αποτελεί έναν τρόπο αντίληψης, προσανατολισμού, βίωσης, οικειοποίησης του χώρου αλλά και εξερεύνησης της σχέσης του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον (Low, 2015 · Middleton, 2010). Η κίνηση συνδέεται άρρηκτα με το σύνολο των αισθήσεων, καθώς με την κίνηση νιώθουμε την υφή των επιφανειών, προσλαμβάνουμε διαφορετικές εικόνες, ήχους και οσμές (Adams, 2001). Συνεπώς, οι αισθήσεις βρίσκονται σε συνεχή διάλογο με το περιβάλλον και η εμπειρία της κίνησης τροφοδοτεί συνεχώς τις αισθήσεις, τα συναισθήματα και εντείνει την αλληλεπίδραση μεταξύ ανθρώπου και χώρου. Περπατώντας, μυρίζεις, ακούς, νιώθεις, αγγίζεις, αντιλαμβάνεσαι την πόλη και τη γνωρίζεις. Το περπάτημα είναι μια ασυνείδητη, ρυθμική κίνηση που βοηθά τη μετακίνηση του σώματος στον αστικό χώρο (Wunderlich, 2008), αλλά παράλληλα αποτελεί και μία άτυπη δυνατότητα του ατόμου να βρίσκεται στο δημόσιο χώρο (Ghel, 2013). Συνεπώς, ορισμένες φορές χαρακτηρίζεται από λειτουργικότητα (Middleton, 2010), καθώς αποτελεί ένα αναγκαστικό μέσο μετακίνησης, ενώ κάποιες άλλες φορές είναι απλά η αφορμή για να βρεθεί στο δημόσιο χώρο. Όμως, το περπάτημα δεν αποτελεί μόνο μια σωματική κίνηση, αλλά χαρακτηρίζεται και από την αισθητική και δημιουργική του διάσταση (Wunderlich, 2008), καθώς επιτρέπει τόσο την ανακάλυψη όσο και τον μετασχηματισμό της ίδιας της πόλης (Rendel, 2006: 153), ενώ παράλληλα φανερώνει το χαρακτήρα και τα στοιχεία της καθημερινότητας μας (Wunderlich, 2008).

Υπό το πρίσμα της κίνησης ως στοιχείου που θέτει σε εγρήγορση τις αισθήσεις, αναγκαία κρίνεται η αναφορά στην περιπλάνηση. Οι απαρχές της περιπλάνησης ανιχνεύονται στον Πλάνητα (Flâneur) του Γάλλου ποιητή Charles Baudelaire. Ο flâneur δεν περιπλανάται άσκοπα στην πόλη αλλά μέσα από το περπάτημα και την περιήγηση στο χώρο εξερευνά και επιδιώκει να κατανοήσει το αστικό τοπίο (Middleton, 2010) και τις παραμέτρους που το καθιστούν οικείο, ανοίκειο, θελκτικό ή απεχθές (Walter, 1999). Περιφέρεται στην πόλη επιδιώκοντας την ενεργό συμμετοχή και εμπλοκή στη φαντασμαγορία των πολλαπλών εικόνων της πόλης και αναζητώντας έμπνευση στις τυχαίες συναντήσεις και στο Πνεύμα του Τόπου (Genius Loci)¹ (Walter, 1999). Ο flâneur είναι παθιασμένος με την περιπλάνηση,

¹ Το Πνεύμα του Τόπου (Genius Loci) αναφέρθηκε για πρώτη φορά από το Νορβηγό αρχιτέκτονα Christian Norberg – Schulz και αποτελεί μία από τις πρώτες προσπάθειες σύνδεσης της αρχιτεκτονικής με το κίνημα της φαινομενολογίας. Norberg – Schulz C. 1980. Genius Loci: Towards a phenomenology of architecture. New York: Rizzoli.

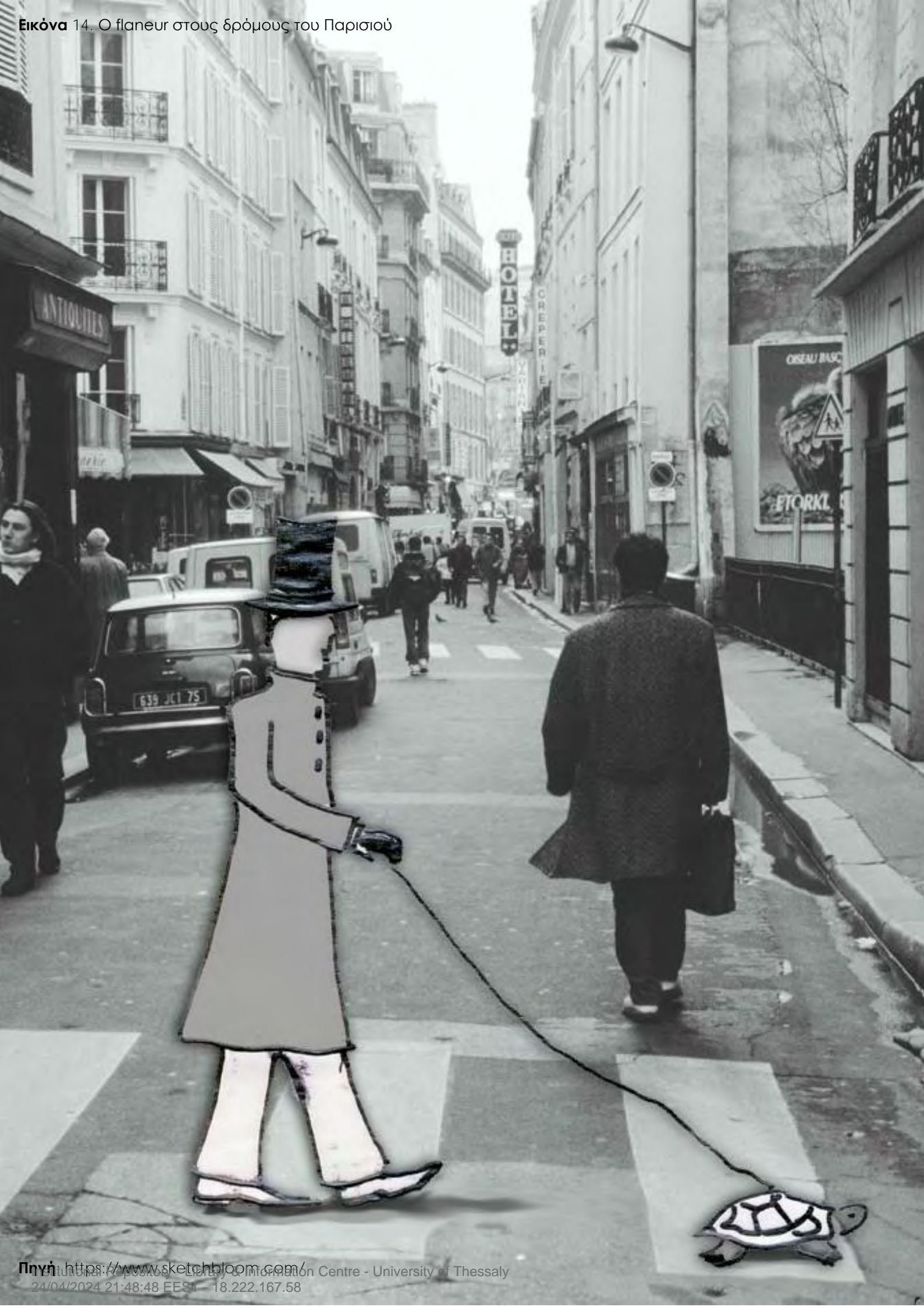
χωρίς να τον απασχολεί ο χρόνος ή η σκοπιμότητα του περιπάτου. Διαβαίνει τους δρόμους ανώνυμος μέσα στο πλήθος, βυθισμένος στην αισθητική ρευστότητα της πόλης με μοναδικό σκοπό να απολαύσει την παρατήρηση διαρκώς εναλλασσόμενων σκηνών (Psarras, 2015).

Μετέπειτα το περπάτημα, σύμφωνα με τον Michel de Certeau (1984) θεωρήθηκε ως μια μορφή αστικής χειραφέτησης, όπου ο περιπατητής χαράζει την προσωπική του τροχιά και χωρική ιστορία, δίνοντας στα μονοπάτια της εμπειρίας του διαφορετική σημασία και ένταση. Συνεπώς, καταρρίπτεται η ιδέα ότι οι πεζοί διαμορφώνονται και ελέγχονται από τον αστικό χώρο και διερευνά το περπάτημα ως τρόπο πολιτικής αντίστασης (Middleton, 2010), ενώ παράλληλα θεωρεί ότι είναι μια καθημερινή πρακτική μέσω της οποίας υφάινεται και σχηματοποιείται ο αστικός χώρος (De Certeau, 1984). Σύμφωνα με τον ίδιο, ανεξάρτητα με το αν το περπάτημα πραγματοποιείται συνειδητά είτε ασυνείδητα, τα σώματα και η κίνηση τους βρίσκονται σε έναν διαρκή διάλογο και αλληλεπίδραση με τα κτίρια (Bloomer and Moore, 1977).

Το περπάτημα, όπως προαναφέρθηκε, αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της καθημερινότητας. Αποτελεί έναν τρόπο βίωσης της πόλης και παράλληλα, καλλιεργεί την αίσθηση του τόπου, καθώς η κιναισθητική εμπειρία σε συνδυασμό με τις υπόλοιπες αισθήσεις επιτρέπουν τη δημιουργία μιας ισχυρής σύνδεσης του ανθρώπου με το χώρο και τις ιδιότητες του, μέσω της ανακάλυψης των διάφορων πτυχών του (Tuan, 1975).

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι καθημερινές πρακτικές περπατήματος διαφέρουν ως προς τον σκοπό αλλά και το ρυθμό τους (Wunderlich, 2008). Συνεπώς, το περπάτημα ως καθημερινή πρακτική χαρακτηρίζεται ως μια εμπειρία με μοναδικά χαρακτηριστικά και ως ένας σημαντικός τρόπος βίωσης του αστικού χώρου που αναπτύσσει την αίσθηση του τόπου, του ανήκειν και της οικειότητας, μέσω της αλληλεπίδρασης και της κατανόησης του χώρου. Ουσιαστικά, πρόκειται για μια αισθητική και «κρίσιμη χωρική πρακτική» με ρυθμικό χαρακτήρα (Wunderlich, 2008).

Εικόνα 14. Ο flaneur στους δρόμους του Παρισιού

Εικόνα 15. Μονοπάτι σε σκονισμένο τοπίο

Πηγή: <https://www.tate.org.uk/>

Υπάρχουν διάφορα είδη περπατήματος. Το «σκοπίμο περπάτημα» (purposive walking) είναι μια απαραίτητη δραστηριότητα που εκτελείται με στόχο έναν προορισμό (Wunderlich, 2008). Το «περιστασιακό περπάτημα» (discursive walking), σε αντίθεση με το σκοπίμο, είναι ένας αυθόρμητος τρόπος περπατήματος που χαρακτηρίζεται από διαφορετικό βηματισμό και ρυθμό, που συγχρονίζονται με τους εσωτερικούς ρυθμούς του περιπατητή (βιολογικούς, ψυχολογικούς), ενώ ταυτόχρονα βρίσκονται σε αλληλεπίδραση με τον εξωτερικό ρυθμό και τη χρονικότητα του αστικού χώρου (Edensor, 2010). Ένα άλλο είδος περπατήματος είναι το «αντιληπτικό περπάτημα» (conceptual walking) (Wunderlich, 2008). Αποτελεί μια δημιουργική απόκριση στην προσωπική ερμηνεία του χώρου ή έναν τρόπο συλλογής πληροφοριών με κριτικό τρόπο. Αυτή η μορφή του περπατήματος εμπνέει και επηρεάζει τις δημιουργικές αντιδράσεις σε χώρους, αποτελεί επομένως μια διαδικασία εξοικείωσης και παρέμβασης σε ένα χώρο (Wunderlich, 2008). Αποτελεί έναν τρόπο επαναπροσδιορισμού του τόπου, μέσω της ανακάλυψης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του, που συνήθως δεν γίνονται αντιληπτά στην καθημερινότητα (Rendel, 2006).

Στο πλαίσιο της σύγχρονης ζωής και πόλης, με την οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη, εμφανίζονται νέες «αόρατες» μεταβλητές στη σύγχρονη καθημερινότητα. Πιο συγκεκριμένα, η πολυπαραμετρικότητα του τοπίου αναζητά μια νέα προσέγγιση και παρατήρηση του, με την επέκταση του *flaneur* από το φυσικό χώρο στο ψηφιακό αλλά και στη σύνδεση τους (Ψαρράς, 2011). Η ψηφιοποίηση μεγάλου μέρους των δραστηριοτήτων της καθημερινότητας, τα

κοινωνικά δίκτυα, οι ασύρματες τεχνολογίες έχουν δημιουργήσει μια επαυξημένη πραγματικότητα, όπου αλλάζει το βίωμα του σύγχρονου περιπατητή (Ψαρράς, 2011). Συνεπώς, δημιουργείται μια ψηφιακή περιπλάνηση που στοχεύει στην υπερδιέγερση των αισθήσεων, μετασχηματίζοντας τόσο την εμπειρία του περιπατητή όσο και τις αναλογίες της πόλης (Psarras, 2015).

Έχοντας αναλύσει πλήρως τη συσχέτιση του χώρου με τις αισθήσεις, τη μνήμη και τη κίνηση του σώματος, στο επόμενο κεφάλαιο θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στον ήχο, τους ηχητικούς περιπάτους, αλλά και τον τρόπο που επηρεάζουν την εμπειρία του χώρου.

Εικόνα 16. A line made by walking

- Τι κάνεις εδώ έξω;
- Περπατάω, απάντησε ο Leonard Mead
- Περπατάς!
- Απλώς περπατάω, είπε απλά αλλά το πρόσωπό του πάγωσε.
- Περπατάς, απλώς περπατάς, περπατάς;
- Μάλιστα κύριε.
- Περπατάς για πού; Γιατί;
- Περπατάω για τον αέρα. Περπατάω για να δω. Απλά για να περπατήσω.
- Το κάνεις αυτό συχνά;
- Κάθε βράδυ, για χρόνια.

Ray Bradbury, *The Pedestrian*, 1951 (Όπως αναφέρεται στο Genius, 2019)

[02]

ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΗΧΟΥ ΚΑΙ ΧΩΡΟΥ |

“Ρυθμοί. Ρυθμοί. Αποκαλύπτονται και κρύβονται. Είναι πολύ πιο διαφορετικοί από τη μουσική ή τον κληρονομικό αστικό κώδικα, αποτελούν σχετικά απλά κείμενα σε σχέση με την πόλη. Ρυθμοί: η μουσική της πόλης, μια σκηνή που ακούει τον εαυτό της, μια εικόνα στο παρόν ενός δυσαρμονικού συνόλου. Ρυθμοί που κατανοούνται από το αόρατο παράθυρο, ενσωματωμένοι στον τοίχο της πρόσοψης...”

Lefebvre (2004: 45)

2.1. ΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΗΧΟΤΟΠΙΟ

«Ακούγεται μια κοφτή κραυγή ή κάτι που μοιάζει με κραυγή. Ακούγεται ένας ήχος που δεν μπορώ, που ποτέ δεν μπόρεσα να ταυτοποιήσω: ένας ήχος που δεν είναι ανθρώπινος ή είναι παραπάνω από ανθρώπινος, ο ήχος από ζωές που χάνονται, αλλά και ο ήχος από υλικά που σπάνε. Είναι ο ήχος των πραγμάτων όταν πέφτουν από ψηλά, ένας ήχος διακεκομμένος και εξ' αυτού αένας, ένας ήχος που δεν τελειώνει ποτέ, που συνεχίζει να βοά στο κεφάλι μου από εκείνο το απόγευμα δε λέει να φύγει, που αιωρείται στη μνήμη μου για πάντα, κρεμασμένος πάνω της σαν πετσέτα στη κρεμάστρα»

Vasquez (2011: 89)

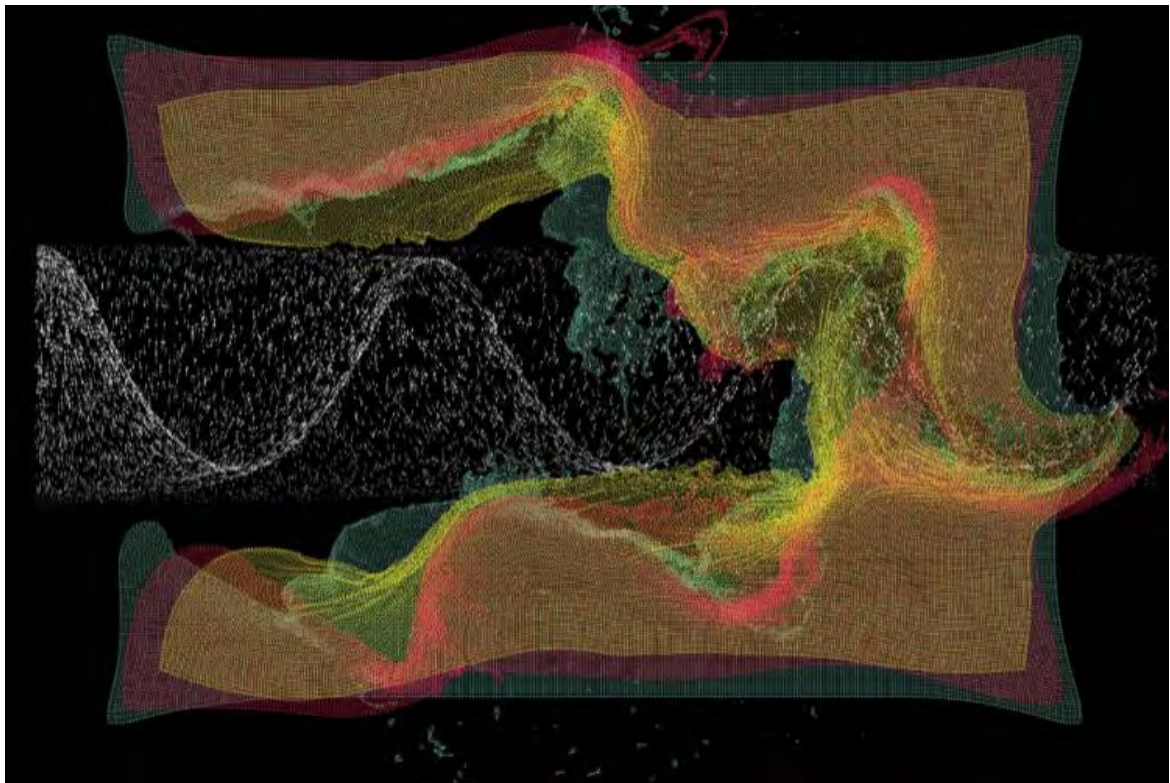
Εικόνα 17. Καλλιτεχνική εγκατάσταση στο φεστιβάλ Outlines

Πηγή: <https://www.festivalsherpa.com/>

Το ηχητικό τοπίο ή ηχοτοπίο (soundscape) είναι ένας ήχος ή συνδυασμός ήχων, που σχηματίζονται ή προκύπτουν από το τρισδιάστατο φυσικό ή εικονικό περιβάλλον (Wrightson, 2000) και πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στο τρόπο που κατανοείται τόσο από μεμονωμένα άτομα αλλά και από το σύνολο της κοινωνίας (Truax, 1978). Αποτελεί αντικείμενο της ακουστικής οικολογίας που εισήχθη από τον R. Murray Schafer κατά τη δεκαετία του '70 και αποτελεί ένα διεπιστημονικό τομέα, που επικεντρώνεται στη μελέτη των ανθρώπων (και άλλων ζώων) και του ήχου τους σε σχέση με το περιβάλλον, ενώ, παράλληλα, περιλαμβάνει έρευνα για τις κοινωνικές, πολιτιστικές και οικολογικές πτυχές του ήχου (Williams and Coblenz, 2018). Σύμφωνα με τον Schafer (1977) είναι σημαντικό το ακουστικό περιβάλλον να κατανοηθεί ως μια μουσική σύνθεση, στην οποία τα άτομα αποτελούν και τα ίδια μέρος και δημιουργοί της σύνθεσης αυτής. Όμως, αξίζει να σημειωθεί η διαφορά μεταξύ ηχοτοπίου και ακουστικού περιβάλλοντος, καθώς το πρώτο αποτελεί μια αντιληπτική κατασκευή, ενώ το δεύτερο ένα φυσικό φαινόμενο (Aletta κ.α, 2016). Ωστόσο, το ηχοτοπίο προκύπτει μέσα από την αντίληψη και κατανόηση του ακουστικού περιβάλλοντος.

Εικόνα 18. Οπτικοποίηση μετάδοσης του ήχου σε υγρό

Πηγή: <https://issuu.com/>

Ένα ηχοτοπίο συντίθεται από ήχους του παρασκηνίου (background sounds) και ήχους του προσκηνίου (foreground sounds), ενώ υπό το πρίσμα της προσέγγισης του ήχου ως κοινωνικοπολιτιστική λειτουργία τα βασικά στοιχεία που συνθέτουν ένα ηχοτοπίο είναι τα ακόλουθα (Schafer, 1977):

- οι βασικοί ή τονικοί ήχοι (keynote sounds): Αποτελούν μουσικό όρο και προσδιορίζουν το κλειδί ή την τονικότητα μιας συγκεκριμένης σύνθεσης. Αποτελούν τη βάση του ηχητικού τοπίου και πολλές φορές δε γίνονται συνειδητά αντιληπτοί, ωστόσο υπογραμμίζουν το χαρακτήρα των ανθρώπων, που ζουν εκεί. Είναι ήχοι που δημιουργούνται από τη φύση, τη γεωγραφία ενός τόπου και τις κλιματικές συνθήκες, όπως είναι ο αέρας, το νερό, οι ήχοι του δάσους, των πουλιών, των εντόμων, των ζώων. Στις αστικές περιοχές, μπορεί να θεωρούνται οι ήχοι της κυκλοφορίας.
- τα ηχητικά σήματα (sound signals): Αποτελούν πολύ χαρακτηριστικούς ήχους, οι οποίοι μεταφέρουν πολύ συγκεκριμένες πληροφορίες και γίνονται αντιληπτοί με έντονο τρόπο, όπως είναι οι καμπάνες, οι κόρνες, οι σειρήνες κλπ.
- τα ηχητικά τοπόσημα ή ηχώσημα (soundmarks): Προέκυψαν σε αντιστοιχία της λέξης landmark – τοπόσημο και αναφέρονται στους ήχους που έχουν είτε μοναδική ιστορική σημασία είτε άμεση συσχέτιση με ένα συγκεκριμένο τόπο. Σύμφωνα με τον Schafer, αν ένα ηχώσημο εντοπιστεί σε έναν τόπο, επιβάλλεται να προστατευθεί, καθώς καθιστούν τη ζωή μιας κοινότητας μοναδική.

Οι ήχοι που συνθέτουν ένα ηχοτοπίο κατηγοριοποιούνται με ποικίλους τρόπους, όπως με βάση τα φυσικά χαρακτηριστικά τους (ακουστική), τον τρόπο με τον οποίο γίνονται αισθητοί (ψυχοακουστική), τη λειτουργία ή το νόημα τους (Schafer, 1977: 133). Η εν λόγω ταξινόμηση των ήχων σχετίζεται με τα φυσικά χαρακτηριστικά τους για την ανάδειξη των μοναδικών τους στοιχείων. Όμως, το ηχοτοπίο δεν αποτελεί απλώς ένα άθροισμα επιμέρους ηχητικών παραμέτρων, αλλά συντίθενται με βάση τη μνήμη, τη σύγκριση, την ομαδοποίηση και την καταληπτότητα (Schafer, 1977). Συνεπώς, με τον όρο ηχοτοπίο, νοείται το σύνολο των ηχητικών φαινομένων που οδηγούν σε μια αντιληπτική και αισθητική κατανόηση του ηχητικού κόσμου (Reeman, 2016).

Αξίζει μια ιδιαίτερη αναφορά στη διερεύνηση της σχέσης του ηχοτοπίου με τον πολιτισμό. Ειδικότερα, η Thompson (2002) θεωρεί, ότι, όπως το τοπίο βρίσκεται σε

μια αέναη εξέλιξη, έτσι και το ηχοτοπίο σχετίζεται περισσότερο με τον πολιτισμό παρά με τη φύση και βρίσκεται σε μια αέναη κατάσταση μετασχηματισμών. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Thompson (2002) ο ήχος ενός τόπου είναι ικανός να εξάγει σημαντικές κοινωνικοπολιτιστικές πληροφορίες για μια κοινωνία, καθώς κατανοούνται οι αλλαγές και τα χαρακτηριστικά ενός πολιτισμού, αλλά αντίστοιχα και ο τρόπος αντίληψης είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τις προσλαμβάνουσες και τα πολιτισμικά δεδομένα τα οποία φέρει ο αντιλαμβανόμενος του τοπίου (Ανεμογιάννης και Θεοχάρης, 2016). Επιπλέον, ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι συνδέονται μεταξύ τους, μέσω της ακοής, βοηθούν στην καλύτερη κατανόηση των σχέσεων μιας κοινωνίας (Erlmann, 2004). Παράλληλα, ο ήχος ενός τόπου χαρακτηρίζει την ταυτότητα μιας κοινωνίας και είναι ικανός να καλλιεργήσει την αίσθηση του τόπου στον ίδιο βαθμό που αυτό πραγματοποιείται μέσω της αρχιτεκτονικής ή των διάφορων εθίμων (Connor, 2008).

Με τον όρο ηχοτοπίο αναφέρεται το σύνολο των ήχων που συναντώνται στο φυσικό, αγροτικό και αστικό περιβάλλον, τα οποία αποτελούν με τη σειρά τους τις κατηγοριοποιήσεις του ηχοτοπίου.

Εικόνα 19. Το φυσικό ηχοτοπίο

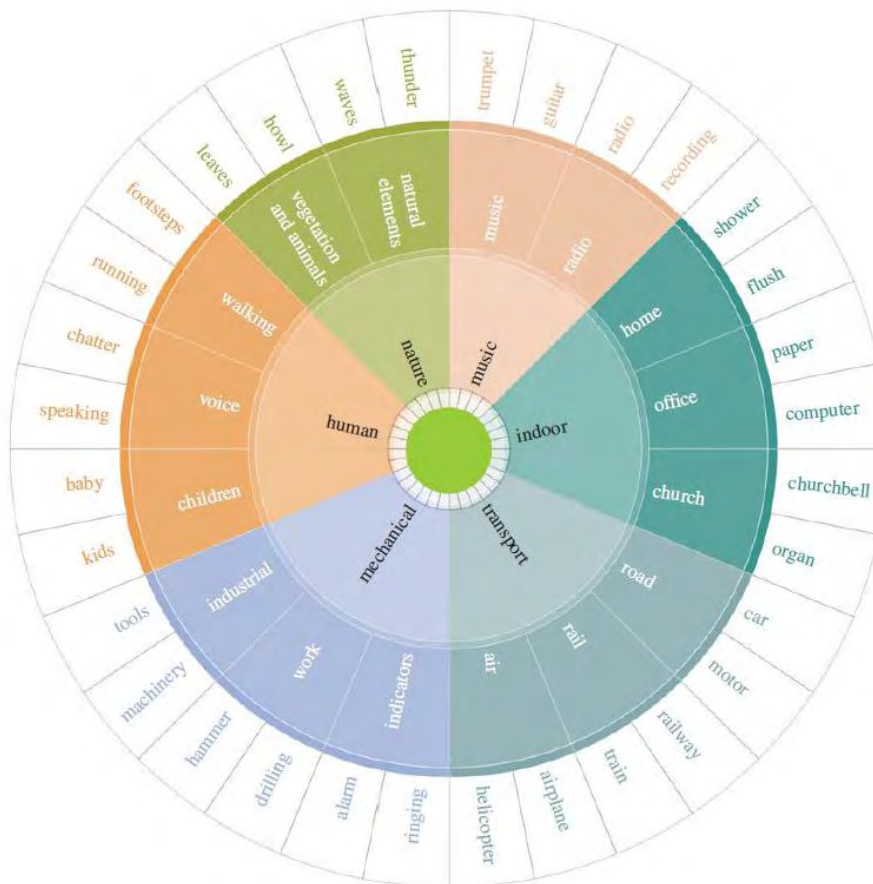
Πηγή: <https://www.tate.org.uk/>

Το φυσικό ηχοτοπίο περιλαμβάνει το σύνολο των φυσικών ήχων, δηλαδή τον ήχο της θάλασσας, του μετασχηματισμού του νερού, των φυσικών φαινομένων (βροχή, άνεμος), των φωνών των ζώων, εντόμων και του κελαηδήματος των πουλιών (Schafer, 1977). Το αγροτικό ηχοτοπίο περιλαμβάνει τους ήχους από τα βοσκοτόπια, του κυνηγιού, της φάρμας, το θόρυβο και τη σιωπή του αγροτικού τοπίου (Schafer, 1977). Αξίζει να σημειωθεί ότι το φυσικό και αγροτικό τοπίο χαρακτηρίζονται ως hi – fi (high fidelity reproduction of sound), δηλαδή ως ηχοτοπία υψηλής πιστότητας. Σε ένα hi – fi ηχοτοπίο, το σύνολο των ήχων, ηχητικών σημάτων από όλες τις συχνότητες, μπορεί να γίνει εύκολα αντιληπτό, λόγω του χαμηλού περιβαλλοντικού θορύβου (Schafer, 1977).

Όσον αφορά το αστικό ηχοτοπίο, μία από τις πρώτες προσεγγίσεις για τη μελέτη του, πραγματοποιήθηκε από τον Southworth (1969), ο οποίος μελέτησε τον ηχητικό χαρακτήρα της Βοστώνης. Με βάση τον Schafer (1977) το αστικό ηχοτοπίο κατηγοριοποιείται σε προβιομηχανικό και μεταβιομηχανικό. Το προβιομηχανικό κατατάσσεται σε hi – fi ηχοτοπίο, στο οποίο οι ήχοι αλληλοκαλύπτονται λιγότερο συχνά, και υπάρχει περισσότερη προοπτική, υπόβαθρο και προσκήνιο (Schafer, 1977). Σε αντίθεση, το μεταβιομηχανικό κατατάσσεται σε lo – fi (low fidelity reproduction of sound), δηλαδή χαμηλής πιστότητας ηχοτοπίο. Στα lo – fi ηχοτοπία, τα φυσικά ηχητικά σήματα καλύπτονται από τα μηχανικά και ειδικότερα παρατηρείται δυσκολία στον ακροατή να ακούσει σε μεγάλη ακτίνα, δηλαδή το αστικό περιβάλλον στερεί τη δυνατότητα της ακρόασης μεγάλων αποστάσεων και μειώνει τον αστικό ακουστικό ορίζοντα, όπως κάνει και για την όραση (Καραποστόλη, 2016).

Στο αστικό ηχοτοπίο ο ήχος αλληλεπιδρά και επηρεάζεται από τα φυσικά και κοινωνικά στοιχεία και το περιβάλλον (Aburawis and Dokmeci – Yorukoglu, 2018). Ειδικότερα, υφίσταται μια συνεχής αλληλεπίδραση μεταξύ του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος (βλάστηση, κτίρια, δρόμοι, χωρική διάταξη), με τους ανθρωπογενείς ήχους (ήχοι που δημιουργούνται από τις υπάρχουσες υποδομές και τεχνολογίες) και τους ήχους από φυσικά στοιχεία και άλλους ζωντανούς οργανισμούς (ζώα, πουλιά, έντομα). Αποτελεί μια δυναμική σχέση, επηρεασμένη από τους φυσιολογικούς ρυθμούς της ζωής στην πόλη, τον καιρό και τις εποχιακές αλλαγές αλλά και τις εξελισσόμενες τεχνολογίες, τις σχεδιαστικές αποφάσεις, τις πολιτιστικές, κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές τάσεις (Cusack, 2017).

Εικόνα 20. Ταξινόμηση των αστικών ήχων

Πηγή: Aiello et al, 2016

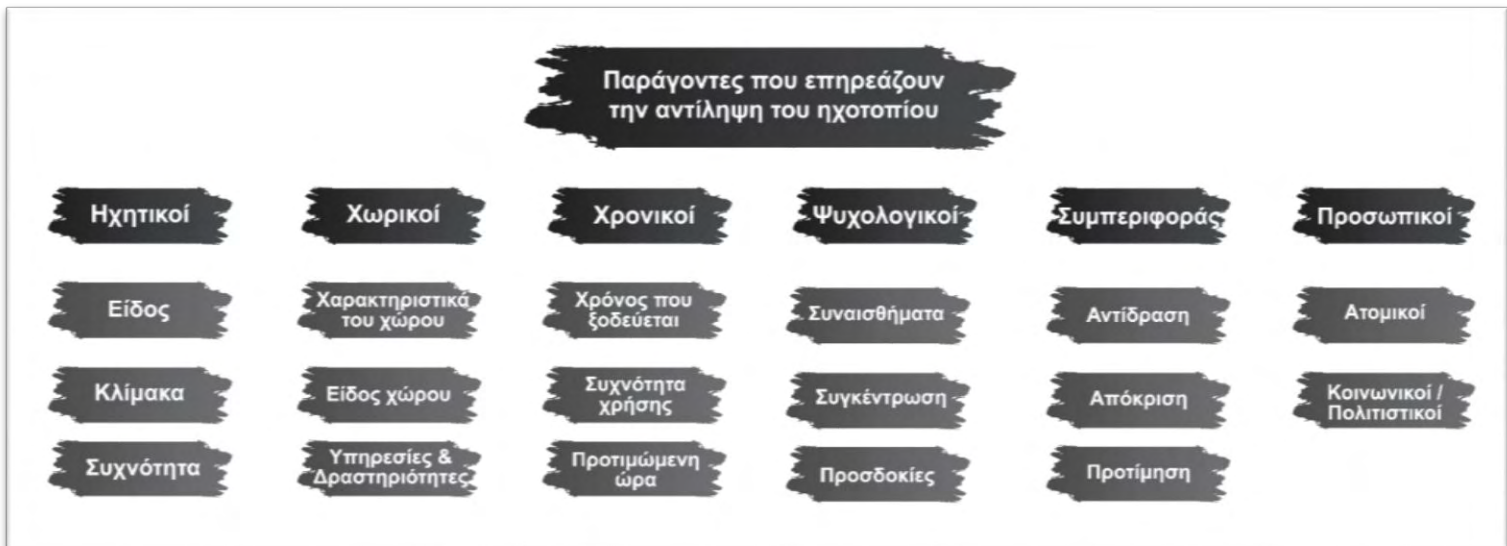
Το αστικό ηχητικό τοπίο αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του αστικού περιβάλλοντος, το οποίο επιδρά στη συνολική εμπειρία του χώρου και η διατήρηση της ποιότητάς του θεωρείται μέγιστης σημασίας για τη διαμόρφωση της ταυτότητας της πόλης (Reeman, 2016). Κάθε πόλη έχει μία μοναδική ηχητική ταυτότητα, η οποία εξαρτάται από τα ακουστικά χαρακτηριστικά του τοπίου, δηλαδή το σχήμα, το χώρο, το υλικό και τις υποδομές (Cusack, 2017). Συνεπώς, κρίνεται απαραίτητη η προστασία των στοιχείων του ακουστικού περιβάλλοντος υψηλής ποιότητας και αξίας για τους ανθρώπους (Augoyard and Torgue, 2006). Αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί είτε με ακουστικό σχεδιασμό είτε με τη διαχείριση του υπαίθριου χώρου, με τον ίδιο τρόπο που πραγματοποιείται και η σχεδίαση του τοπίου για τη βελτίωση της οπτικής αντίληψης του περιβάλλοντος (Reeman, 2016).

Εικόνα 21. Το αστικό ηχοτοπιο στους δρόμους της Ινδίας

Η αντίληψη του ηχοτοπίου διαφοροποιείται με βάση τρεις βασικές συνιστώσες: το άτομο, την δραστηριότητα και τον τόπο μέσα στο χρόνο και το χώρο (Aburawis and Dokmeci – Yorukoglu, 2018). Αυτά πολλές φορές εξειδικεύονται και σε πιο συγκεκριμένους παράγοντες και χαρακτηριστικά όπως η ηλικία, το φύλο, η οικονομική κατάσταση, η ευαισθησία στα επίπεδα θορύβου, η εποχή, η χωρική διαμόρφωση, ο υφιστάμενος αστικός εξοπλισμός κλπ (Marry and Defrance, 2013). Ωστόσο, στη σύγχρονη εποχή, η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας έχει επηρεάσει αισθητά την εμπειρία του ηχητικού περιβάλλοντος και τον τρόπο ακρόασης. Αυτά σε συνδυασμό με τα συναισθήματα, τη μνήμη του σώματος και την αλληλεπίδραση των αισθήσεων διαμορφώνουν και επηρεάζουν τον τρόπο κατανόησης και βίωσης του ηχοτοπίου αλλά και εμπειρίας του χώρου.

Εικόνα 22. Παράγοντες που επηρεάζουν την αντίληψη του ηχοτοπίου

Πηγή: Aburawis and Dokmeci – Yorukoglu, 2018, Ιδία επεξεργασία

«Το ηχητικό περιβάλλον της Alexanderplatz είναι περίπλοκο και πολυδιάστατο. Γίνεται αισθητό πάνω και κάτω από την επιφάνεια του εδάφους, με βασική συνιστώσα το χρόνο, καθώς ανταποκρίνεται ιδιαίτερα στους καθημερινούς παλμούς της ζωής του Βερολίνου. Για έναν επισκέπτη η Alexanderplatz ακούγεται σαν μια σειρά γειτονικών ή επικαλυπτόμενων ηχοτοπίων, τα οποία γίνονται αισθητά καθώς κινείσαι ανάμεσα στα κτίρια, διασχίζοντας τους ανοιχτούς χώρους και τους διαδρόμους, στα διαφορετικά επίπεδα της πόλης. Σε όλους αυτούς τους χώρους που συνιστούν την πλατεία, κυριαρχούν οι ήχοι των ανθρώπων, των μέσων μεταφοράς, των μηχανών και των υποδομών, τα οποία όλα επηρεάζονται από την ακουστική της αρχιτεκτονικής. Ο άνεμος και ο καιρός έχουν, επίσης, ένα ηχητικό αποτύπωμα, σπάνια όμως αυτό γίνεται αντιληπτό, καθώς στο Βερολίνο η φύση είναι σχεδόν πάντα ήσυχη. Τα υλικά της πλατείας είναι σκυρόδεμα, πέτρα και γυαλί – στις σκληρές επιφάνειες των οποίων αντανακλούν οι ήχοι – οι οποίοι αναμειγνύονται με τις μουσικές του δρόμου. Είναι πεζοδρομημένη, με εξαίρεση τα τραμ που διέρχονται από το κέντρο της. Όλα αυτά υφαίνουν το ηχητικό τοπίο της Alexanderplatz διαμορφώνοντας το χαρακτήρα και την ατμόσφαιρά της και συντελούν στη σύνθεση της ολότητας της».

Cusack (2017:21)

Εικόνα 23. Alexanderplatz - Βερολίνο

Πηγή: <https://gr.pinterest.com/>

2.2. ΗΧΗΤΙΚΟΣ ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ

«Σε έναν ηχητικό περίπατο είσαι ταυτόχρονα το κοινό και ο δημιουργός μιας ηχητικής παράστασης που συμβαίνει συνεχόμενα τριγύρω σου. Καθώς περπατάς, βρίσκεσαι σε μια αέναη επικοινωνία με το τοπίο»

Schaffer (Levack Drever, 2009:1)

Εικόνα 24. Περπατώντας

Πηγή: <https://www.flickr.com/>

Ο ηχητικός περίπατος (soundwalk) είναι μια πρακτική που εισήχθη και αναπτύχθηκε από τον R. Murray Schaffer και την ομάδα του, κατά τη διάρκεια του προγράμματος World Soundscape Project, στον Καναδά τη δεκαετία του '70. Αποτελεί μια δημιουργική πρακτική διερεύνησης και ταυτοποίησης του ηχητικού περιβάλλοντος και των συστατικών του στοιχείων σε διάφορους τόπους, που περιλαμβάνει την ακρόαση και πολλές φορές την ηχογράφηση, κατά την διάρκεια της κίνησης σε έναν χώρο με συγκεκριμένο βηματισμό (MacCartney, 2014). Ο ηχητικός περίπατος διερευνά τους ήχους που σχετίζονται με το εξωτερικό περιβάλλον αλλά και με το εσωτερικό όπως φωνή, βήματα κλπ (Levack Drever, 2009), αξιοποιώντας το καθημερινό περπάτημα και τους ήχους της καθημερινότητας με ιδιαίτερη έμφαση στο κοινό (McCartney, 2014). Στόχος της πρακτικής αυτής είναι η ανάπτυξη της ικανότητας προσεκτικής ακρόασης του περιβάλλοντος και κατ' επέκταση η βιωματική έρευνα, κατανόηση και ερμηνεία του κόσμου με βάση αυτά που ακούγονται. Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με τον Schaffer εντοπίζεται διαφορά μεταξύ του ακουστικού περιπάτου και του ηχητικού περιπάτου. Ειδικότερα, ακουστικός περίπατος, θεωρείται απλά ένας περίπατος με ιδιαίτερη συγκέντρωση στην ακρόαση. Οι συνομιλίες δεν επιτρέπονται σε όλη τη διάρκεια του περιπάτου και υπάρχει μια ιδιωτικότητα, προκειμένου να αναπτυχθούν προβληματισμοί (Schaffer, 1977: 213).

Σύμφωνα με τη Westerkamp (2001:1) «ηχοπερίπατος είναι κάθε εξόρμηση που έχει σαν βασικό σκοπό την προσεκτική ακρόαση του περιβάλλοντος. Αποτελεί μια εξερεύνηση της σχέσης του αυτιού μας με το περιβάλλον, η οποία δεν σχετίζεται με μικρόφωνα, ακουστικά και ηχογραφικό εξοπλισμό. Είναι μια εξερεύνηση του τι τα γυμνά αυτιά μας ακούν και πώς εμείς σχετιζόμαστε και αντιδρούμε σε αυτό». Η Westerkamp (2001) θεωρεί πως ένας ηχητικός περίπατος δύναται να σχεδιαστεί με ποικίλους τρόπους. Πιο συγκεκριμένα, αποτελεί μια δραστηριότητα που μπορεί να πραγματοποιηθεί από μεμονωμένα άτομα είτε ομάδες ατόμων, τόσο με τη χρήση εξοπλισμού ακρόασης, όσο και με γυμνά αυτιά. Ένας ηχητικός περίπατος μπορεί να καλύψει μια ευρεία περιοχή ή απλά να εξελιχθεί σε ένα συγκεκριμένο τόπο. Αξίζει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με την ίδια, δεν έχει σημασία η μορφή του ηχητικού περιπάτου αλλά ο στόχος του, που βασίζεται κυρίως στην ενεργοποίηση της αίσθησης της ακοής και στην αναβάθμιση της ως μια καθημερινή πρακτική.

Εικόνα 25. Ηχητικός περίπατος στην Ακαδημία Πλάτωνος

Πηγή: Ιδία Λήψη, 2018

Ο ηχοπερίπατος, λοιπόν, είναι μια πρακτική δραστηριότητα κατά την οποία μία ομάδα ανθρώπων περιδιαβαίνει έναν τόπο με σκοπό την εξερεύνηση των ήχων που ακούγονται, των δυναμικών σχέσεων που μας φανερώνονται από αυτούς, των τρόπων ακρόασης, και των τρόπων ηχητικής διάδρασης των ηχοπεριπατητών με το ηχοτοπίο, μέσα από τις εκάστοτε 'οδηγίες' του οδηγού ή και αυθόρμητα (Τζεδάκη, 2014). Ένας ηχητικός περίπατος διεγείρει ερωτήματα σχετικά με τη σύνδεση του ατόμου με τον εξωτερικό κόσμο, αλλά και με την ακουστική του ευαισθησία, καθώς απαιτεί από τη μία την ίδια συγκέντρωση με αυτή κατά την διάρκεια παρακολούθησης μιας συναυλίας, αλλά από την άλλη πραγματοποιείται σε έναν χώρο που σχετίζεται με την καθημερινότητα του κάθε ατόμου (Levack Drever, 2009). Συνεπώς, η οικειότητα με το χώρο που σχετίζεται με την καθημερινή κίνηση εντός αυτού, προκαλεί το άτομο ως προς την αντίληψη, ερμηνεία αλλά και ευαισθητοποίηση του, ως προς τους ήχους που ενυπάρχουν στο χώρο. Άρα, στον ηχητικό περίπατο η καθημερινότητα θεωρείται ως υπόβαθρο, η οποία εμπλέκεται, χωρίς ωστόσο να καθορίζει τον ηχοπερίπατο, ενώ απαραίτητη προϋπόθεση είναι η περιπλάνηση, ως μια διαδικασία «από – ευαισθητοποίησης» και ευαισθητοποίησης εκ νέου ως προς το αόρατο, το σιωπηλό και το ανομολόγητο της καθημερινότητας (Levack Drever, 2009). Από την άλλη, η δυναμική και οικεία χρονική και χωρική σχέση δημιουργεί έναν διάλογο μεταξύ του ακροατή, του ήχου και του τόπου (*locus sonus*), όπου η ηχητική υφή του ηχοπεριπάτου σχηματίζεται, αρχικά, από τους θορύβους του υποβάθρου (*background noises*) και όλο αυτό συμπληρώνεται από την αλληλεπίδραση των υπόλοιπων αισθήσεων (Levack Drever, 2009).

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα οι νέες μορφές τεχνολογικής διαμεσολάβησης προκάλεσαν αλλαγές σε όλους τους τομείς και κατ' επέκταση και στη διαδικασία του ηχοπεριπάτου (Samuels et al, 2010). Πιο συγκεκριμένα, τα κινητά και τα γεωγραφικά μέσα συνιστούν τεχνολογικά συστήματα διαμεσολαβημένης επικοινωνίας που παρέχουν τη δυνατότητα συσχετισμού του φυσικού περιβάλλοντος με τις ψηφιακές πληροφορίες, προκειμένου να δημιουργηθούν «υβριδικές» χωρικές εμπειρίες που μπορούν να λειτουργήσουν ως πλαίσιο για κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες (Talianni and Charitos, 2013). Ο υβριδικός χώρος αποτελεί έναν αντιληπτικό χώρο που δημιουργείται από τη σύνθεση των ορίων των ψηφιακών και φυσικών χώρων, μέσω της χρήσης της κινητής τεχνολογίας ως κοινωνικής τεχνολογίας και εκφράζεται μέσω της επαυξημένης και μικτής πραγματικότητας τεχνολογίας (Souza e Silva, 2006). Αξίζει να σημειωθεί ότι ο υβριδικός χώρος δε δημιουργείται από την τεχνολογία, αλλά από τη διασύνδεση της κινητικότητας με την επικοινωνία. Η χρήση αυτών των μέσων έχει ήδη οδηγήσει σε νέους τρόπους δημιουργίας και επικοινωνίας σε σχέση με το χώρο, με αποτέλεσμα τη σύνθεση δημιουργικών και καλλιτεχνικών πρακτικών.

Εικόνα 26. Απαραίτητος εξοπλισμός ηχητικού περιπάτου

Πηγή: Ιδία Λήψη, 2018

Υπάρχουν διάφορα είδη ηχητικών περιπάτων ανάλογα με τα χαρακτηριστικά και τις διαστάσεις που επιδιώκεται να προβληθούν και διερευνηθούν. Ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένοι, όπως ο ηχητικός περίπατος που σχετίζεται με την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με ένα ορισμένο ηχοτοπίο και πραγματοποιείται με αυτοσχέδιους περιπάτους σε έναν χώρο, όπου μετά τη λήξη τους ζητείται από τους συμμετέχοντες να περιγράψουν την εμπειρία και τα χαρακτηριστικά που προσέλαβαν, με στόχο την περαιτέρω μελέτη (Paquette and

MacCartney, 2012). Ορισμένοι περίπατοι σχετίζονται με τη μνήμη και ειδικότερα με την πολιτιστική κληρονομιά και την προφορική ιστορία ενός τόπου, όπου το κοινό ενημερώνεται και ακούει για χώρους ή ακόμα και ανθρώπους που δεν υφίστανται πλέον, μέσω αφηγήσεων, συνήθως με τη διαμεσολάβηση ακουστικών. Άλλοι περίπατοι σχετίζονται με τη δημιουργία μουσικών συνθέσεων, καθώς η κίνηση του ατόμου στο χώρο δημιουργεί τη σύνθεση ηχητικών αποσπασμάτων, σε συνδυασμό με την αλληλεπίδραση με τα στοιχεία του εξωτερικού περιβάλλοντος. Όλα τα παραπάνω πραγματοποιούνται σε εφαρμογή του κινητού με τη χρήση ακουστικών. Μια τρίτη κατηγορία ηχοπερίπατου είναι τα επαυξημένα ηχητικά παιχνίδια, όπου μέσω εφαρμογής κινητού και με τρόπο που εγείρει το παιχνίδι πραγματοποιείται η εξερεύνηση των ποικίλων τρόπων σύνδεσης ηχητικού περιεχόμενου με τα χαρακτηριστικά του χώρου. Στις εν λόγω εφαρμογές ενδέχεται να γίνεται χρήση του μικροφώνου, αλλά και ακουστικών.

Ηχοπερίπατοι έχουν αναπτυχθεί σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό επίπεδο, με ενδιαφέροντα δείγματα να εντοπίζονται και στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, στην Αθήνα, στα πλαίσια των δράσεων της Στέγης του Ιδρύματος Ωνάση, η ομάδα Medea Electronique έχει αναπτύξει τον ηχητικό περίπατο Soundscapes / Landscapes για τις περιοχές Γκάζι, Κεραμεικό και Μεταξουργείο με τη χρήση τεχνολογίας εικονικής πραγματικότητας (virtual reality). Στο Βόλο, η συνεργασία του πανεπιστημίου και ειδικότερα του Τμήματος Αρχιτεκτόνων, με το ΙΑΚΑ και το Μουσείο της Πόλης του Βόλου, είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία τριών ιστορικών ηχητικών περιπάτων που βασίζονται στις προσωπικές αναμνήσεις και μαρτυρίες των κατοίκων για τη δεκαετία του 1940. Στα Ιωάννινα στα πλαίσια της Biennale Δυτικών Βαλκανίων δημιουργήθηκε ο ηχοπερίπατος, «Ηχέτης Νους και Μνήμης Πόλος» όπου εξερευνά τη σχέση του ήχου και της μνήμης, ως συλλογικής και πολιτιστικής έκφρασης, μέσα από την ηχητική τέχνη και την προφορική ιστορία. Συνεπώς, από όλα όσα προαναφέρθηκαν προκύπτει ότι ο ηχοπερίπατος σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με την ιδέα της «περιπατολογίας» και του flaneur, με την περιπλάνηση μέσα στην πόλη. Ο ηχοπερίπατος αποτελεί μια πολυαισθητηριακή, κιναισθητική εμπειρία που ασχολείται με την ιδέα «της πόλης ως διεπαφής και της κινητικότητας ως ηχητικής/ μουσικής αλληλεπίδρασης, μετατρέποντας την καθημερινή εμπειρία σε αισθητική πρακτική» (Talianni and Charitos, 2013) αλλά και διεπιστημονική ανάλυση της πόλης.

Με την ολοκλήρωση του θεωρητικού υποβάθρου, στο επόμενο κεφάλαιο θα παρουσιαστεί η μεθοδολογία για την υλοποίηση της εφαρμογής, τόσο σε τεχνικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο περιεχόμενου.

Εικόνα 27. Ηχητικός περίπατος

Πηγή: Ίδια Λήψη, 2018

“Προσπάθησε να κινηθείς χωρίς να παράγεις κανέναν ήχο. Είναι αυτό εφικτό;
Ποιος είναι ο πιο ήσυχος ήχος του σώματος σου; [...] Κατεύθυνε τα αυτιά σου μακριά από τους προσωπικούς σου ήχους και άκουσε τους τριγύρω ήχους.
Τι ακούς; [...] Ακούς διακεκομμένους ή διακριτούς ήχους, σκασίματα, χτυπήματα, σφυρίγματα; Ποιες είναι οι πηγές των διαφορετικών ήχων; Κατεύθυνε την ακοή σου μακριά από αυτούς τους ήχους και προσπάθησε να ακούσεις πέρα από αυτούς, την απόσταση.
Ποιος είναι ο πιο ήσυχος ήχος;
Τι άλλο ακούς;”

Westerkamp (2001)

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ Ι

3.1 ΣΤΑΔΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η μεθοδολογία της εργασίας επιλέχθηκε με στόχο να προκύψουν όσο το δυνατόν πιο χρήσιμες πληροφορίες και συμπεράσματα για τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας, που αναφέρονται παρακάτω:

- Με ποιους τρόπους αλληλεπιδρά ο αστικός χώρος με τις αισθήσεις, τη μνήμη, την κίνηση μέσα στο χώρο και το αντίστροφο;
- Με ποιους τρόπους είναι ικανή η ηχητική εμπειρία να διαμορφώσει, μέσω των ηχητικών περιπάτων, μια εναλλακτική ανάγνωση της πόλης;
- Με ποιους τρόπους μπορούν οι νέες τεχνολογίες να συνδεθούν με το παρελθόν, διαμορφώνοντας μια δυναμική χωρική εμπειρία;

Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, θεωρήθηκε σκόπιμο να πραγματοποιηθεί δευτερογενής έρευνα, βασισμένη σε επιστημονικά άρθρα και βιβλιογραφικές αναφορές. Βασική προϋπόθεση υπήρξε η παρουσίαση και ανάλυση του συνόλου των αισθήσεων και του ρόλου που διαδραματίζουν στη βίωση και εμπειρία του χώρου, τόσο η καθεμία ξεχωριστά, όσο και όλες μαζί στο σύνολο. Επιπλέον, αναλύθηκαν οι έννοιες της μνήμης, του περπατήματος και της περιπλάνησης σε σχέση με το σώμα και τις αισθήσεις, αλλά και με το χώρο και την πόλη, προκειμένου να διαπιστωθούν τα στοιχεία εκείνα που συντελούν στη μνήμη της εμπειρίας της πόλης και τη σύνδεση με τα υλικά και άυλα αποσπάσματα της. Δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην ανάλυση του αστικού ηχοτοπίου και των χαρακτηριστικών του, αλλά και στον ηχητικό περίπατο και τα είδη του, ενώ επιδιώχθηκε η μελέτη της σύνδεσης και εμπλοκής τους με την αλληλεπίδραση των αισθήσεων, των συναισθημάτων, τη μνήμη, την κίνηση αλλά και τη βιωματική αντίληψη του αστικού χώρου. Λόγω της έντονης παρουσίας της τεχνολογίας στη σύγχρονη ζωή, όλα τα παραπάνω διερευνήθηκαν, ως ένα βαθμό, υπό το πρίσμα των νέων τεχνολογικών συστημάτων που μπορούν να δημιουργήσουν εναλλακτικές χωρικές εμπειρίες και αναγνώσεις της πόλης.

Επιπλέον, πραγματοποιήθηκε μια ακόμη δευτερογενής έρευνα, όπου συγκεντρώθηκαν οι απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με την πόλη της Θεσσαλονίκης και πιο συγκεκριμένα για τα σημεία ενδιαφέροντος του σχεδιαζόμενου ηχητικού περιπάτου.

Για τη δημιουργία περιεχομένου στο σχεδιαζόμενο ηχοπερίπατο θεωρήθηκε σκόπιμο να πραγματοποιηθεί πρωτογενής έρευνα, βασισμένη σε συνεντεύξεις. Οι συνεντεύξεις που πάρθηκαν χαρακτηρίζονται ως αφηγηματικές (narrative interviews) (Aletta κ.ά., 2016) και είχαν ως σκοπό την ανακάλυψη άγνωστων και αόρατων πτυχών του υπό εξέταση χώρου, προκειμένου να αποτυπωθούν πληροφορίες σχετικά με την εμπειρία του χώρου μέσα από τη μνήμη του αλλά και την καθημερινή βίωση του, καθώς η μνήμη είναι μια διαδικασία διαμόρφωσης της αίσθησης της εμπειρίας και πλοήγησης σε πολύπλοκες χρονικές αφηγήσεις και δομές αποδίδοντας σημασία στο παρελθόν, στο παρόν και στο μέλλον (Montserrat and Gillian, 2012). Ειδικότερα, η καταγραφή και ηχογράφηση των απόψεων και η κατάλληλη επεξεργασία τους βοηθά στην αξιοποίηση τους στο σχεδιαζόμενο ηχητικό περίπατο, προκειμένου να επιτευχθεί μια εναλλακτική ανάγνωση της Θεσσαλονίκης μέσα από τις άυλες πτυχές της. Η επιλογή της πρωτογενούς ποιοτικής έρευνας έγινε, καθώς θεωρήθηκε ότι το άυλο στοιχείο μιας πόλης μπορεί να εξερευνηθεί μέσω υποκειμενικών αντιλήψεων, πεποιθήσεων, εμπειριών και αναμνήσεων. Συνεπώς, οι συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν χαρακτηρίζονται ως ημιδομημένες και έγιναν σε άτομα που σχετίζονται τόσο με την καθημερινή χρήση του υπό μελέτη χώρου, όσο και με άτομα που κρίθηκε ότι μπορούν να μεταφέρουν στοιχεία της ταυτότητας της πόλης, μέσω των αφηγήσεων τους. Το περιεχόμενο του ηχοπεριπάτου και της εφαρμογής, πέραν της πρωτογενούς έρευνας, εμπλουτίστηκε και από δευτερογενή έρευνα και συγκριμένα από ορισμένα ηχητικά αποσπάσματα με απαγγελίες έργων από ποιητές και λογοτέχνες της πόλης, σε συνδυασμό με φωτογραφικό υλικό, ποιήματα και λογοτεχνικά κείμενα που αφορούν τα σημεία στάσης του ηχοπεριπάτου και αντλήθηκαν κυρίως από το διαδίκτυο, ποιητικές και λογοτεχνικές συλλογές κειμένων.

Τέλος, προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της εργασίας και να στηριχθεί η πειραματική διαδικασία, αρχικά πραγματοποιήθηκαν ηχογραφήσεις σε διάφορα σημεία της πόλης αλλά και συνεντεύξεις, δημιουργήθηκαν μουσικές συνθέσεις για τον εμπλουτισμό του περιεχομένου του ηχοπεριπάτου, ενώ αναπτύχθηκε μια

εφαρμογή ηχοπεριπάτου για android κινητά για τη Θεσσαλονίκη, η οποία θα παρουσιαστεί αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο.

Όσον αφορά τις ηχογραφήσεις, πραγματοποιήθηκαν τους μήνες Μάρτιο και Απρίλιο, κυρίως σε εξωτερικούς χώρους του ιστορικού κέντρου της Θεσσαλονίκης και του παραλιακού μετώπου, σε υπαίθριες και κλειστές αγορές, στο εσωτερικό εκκλησιών. Ο χρόνος των ηχογραφήσεων διαφέρει ως προς τις μέρες και τις ώρες, ενώ αναλόγως του σημείου και της θεματικής ενότητας, οι ηχογραφήσεις πραγματοποιήθηκαν σε στάση ή σε κίνηση. Η συσκευή ηχογράφησης ήταν η H1n Handy Recorder της Zoom Corporation. Η συχνότητα δειγματοληψίας (sample rate) ήταν 44100 Hz, στα 16bit, και σε εμβέλεια (directivity angle) 90 μοιρών. Επιπλέον, σε όλες τις ηχογραφήσεις χρησιμοποιήθηκε το απαραίτητο αντιανεμικό κάλυμμα. Η ηχογράφηση (καθώς και η αποθήκευση) των αρχείων έγινε σε μορφή .wav προκειμένου να διατηρηθεί μεγαλύτερο εύρος συχνοτήτων και μεγαλύτερη ακρίβεια στο άκουσμα – συγκριτικά με το mp3. Σχετικά με τις παρεμβάσεις που έγιναν στα αρχεία ήταν η περικοπή κάποιων τμημάτων τόσο στις συνεντεύξεις όσο και στις ηχογραφήσεις τοπίου και η προσθήκη ειδικών εφέ (fade out και fade in) στην αρχή και το τέλος κάθε κομματιού για τη δημιουργία καλύτερου ακούσματος προς τους ακροατές. Επιπλέον, στα αρχεία, προστέθηκαν background ήχοι του αστικού ηχοτοπίου της πόλης. Η επεξεργασία των αρχείων πραγματοποιήθηκε με την εφαρμογή Audacity.

Οι μουσικές συνθέσεις πραγματοποιήθηκαν με τη χρήση Modular Synthesizer, ψηφιακών και αναλογικών εφέ, ενώ εμπλουτίστηκαν με τις ηχογραφήσεις τοπίου, που αναφέρθηκαν παραπάνω. Η ηχογράφηση των μουσικών αποσπασμάτων πραγματοποιήθηκε σε ερασιτεχνικό home studio.

Εικόνα 28. Δημιουργία μουσικών συνθέσεων

Πηγή: Ιδία Λήψη, 2018

3.2 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

Υπό το πρίσμα ότι ο ήχος μπορεί να αποτελέσει αναπαραστατικό εργαλείο του συναισθήματος και να προσφέρει νέους τρόπους ανάγνωσης της πόλης και ότι η εμπειρία του χώρου εξαρτάται τόσο από πρακτικές περπατήματος όσο και από μνήμες που μεσολαβούν στον παρόντα χρόνο (Montserrat and Gillian, 2012) δημιουργήθηκε ένας ηχητικός περίπατος με την ανάπτυξη μιας εφαρμογής. Στόχος της εφαρμογής ήταν η επαύξηση του χώρου με ποικίλο ηχητικό υλικό.

Η λογική της εφαρμογής στηρίζεται στην επισύναψη ήχων πάνω στο χάρτη μιας περιοχής και όταν, αργότερα, ο χρήστης βρεθεί στο σημείο της επισύναψης μπορεί να ακούσει τους προηχογραφημένους ήχους. Αυτό πραγματοποιείται μέσω του android περιβάλλοντος ενός κινητού τηλεφώνου, με την εγκατάσταση της εφαρμογής. Ειδικότερα, η εφαρμογή ανιχνεύει την τοποθεσία του χρήστη – ακροατή μέσω GPS και αναπαράγει τα γεωτοποθετημένα αρχεία στο μέρος όπου αυτά έχουν προ-τοποθετηθεί. Οι ήχοι είναι αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν, field recordings από την περιοχή, μουσικές συνθέσεις, αλλά και ηχητικό υλικό που αντλήθηκε από το διαδίκτυο, σχετίζονται με το πεδίο της έρευνας και εκτιμάται ότι θα αναπαράγουν συναισθήματα και θα προσφέρουν μια εναλλακτική ανάγνωση της πόλης.

Ως προς τα τεχνικά χαρακτηριστικά, η εφαρμογή έχει αναπτυχθεί για συσκευές κινητών τηλεφώνων που χρησιμοποιούν το λειτουργικό σύστημα Android της Google. Συγκεκριμένα, μπορεί να εγκατασταθεί και να εκτελεστεί στις συσκευές που "τρέχουν" Android από την έκδοση 4.3 (JellyBean) μέχρι την πιο πρόσφατη 9.0 (Pie). Για την ανάπτυξη της εφαρμογής χρησιμοποιήθηκε η γλώσσα προγραμματισμού Java και ειδικότερα το επίσημο πακέτο από βιβλιοθήκες για ανάπτυξη λογισμικού Android (Android software development kit - SDK) που παρέχονται από την Google. Επίσης, έγινε χρήση ενός περιορισμένου αριθμού άλλων βιβλιοθηκών (third-party libraries), έτσι ώστε να δοθεί κάποια επιπλέον λειτουργικότητα στην εφαρμογή, που δεν υποστηρίζεται από τις επίσημες βιβλιοθήκες. Η ανάπτυξη της εφαρμογής πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια του Android Studio IDE, ένα πρόγραμμα ανάπτυξης λογισμικού που αναπτύσσεται και υποστηρίζεται από την εταιρία JetBrains και την Google και η χρήση του είναι δωρεάν. Στο επόμενο κεφάλαιο εντοπίζονται και περιγράφονται τα

πολυπολιτισμικά χαρακτηριστικά του παρελθόντος και του παρόντος της Θεσσαλονίκης από την ίδρυση της έως και σήμερα.

[04]

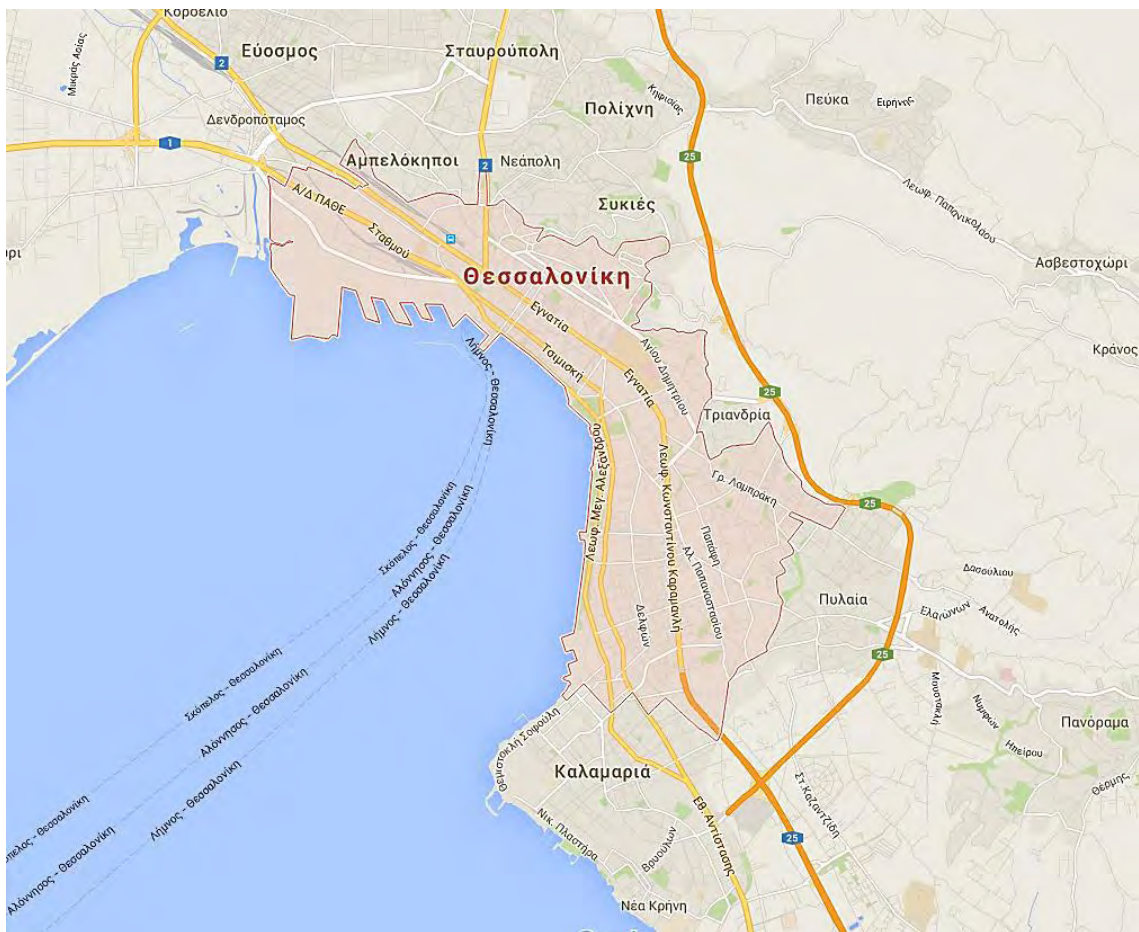
Η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΩΣ ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ |

«Μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα φυλάγει στο πλέγμα των δρόμων της ευκρινώς αποτυπωμένες τις μνήμες του παρελθόντος που τη δημιούργησε και την έθρεψε: Τη σημασία της στα χρόνια της ρωμαϊκής κατάκτησης μαρτυρούν μερικά στοιχεία του συμπλέγματος των ανακτόρων του Γαλερίου, τους έντεκα αιώνες του Βυζαντίου οι σύγχρονες νησίδες με τις βυζαντινές εκκλησίες, τα τετρακόσια ογδόντα χρόνια της τουρκικής κυριαρχίας ελάχιστα κακοσυντηρημένα κτίσματα. Σφιχτά κλεισμένα για είκοσι δύο αιώνες στον ίδιο χώρο που ορίζουν τα τείχη της, πυκνώνει και αραιώνει ανάλογα με τις εποχές, εξαφανίζει και ξαναγεννά τα κελύφη που στέγασαν και έθρεψαν κοινωνικές μορφές και τρόπους ζωής ολότελα διαφορετικούς».

(Καραδήμου – Γερόλυμπου, 1985)

Η Θεσσαλονίκη αποτελεί τη δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της χώρας και χωροθετείται στο βόρειο τμήμα της, ενώ διοικητικά εντάσσεται στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας. Ο πληθυσμός του πολεοδομικού συγκροτήματος της Θεσσαλονίκης είναι 789.191 κάτοικοι (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2011) κι έχει έκταση 19,13 τ. χλμ. Με τον όρο «Πολεοδομικό Συγκρότημα Θεσσαλονίκης» νοείται η αστική περιοχή που αποτελείται από έξι δήμους της πόλης, δηλαδή τους δήμους Θεσσαλονίκης, Κορδελιού-Ευόσμου, Παύλου Μελά, Καλαμαριάς, Νεάπολης-Συκεών, Αμπελοκήπων-Μενεμένης και τμηματικά από τον δήμο Πυλαίας-Χορτιάτη. Είναι χτισμένη αμφιθεατρικά στις πλαγιές του Κέδρινου Λόφου και απλώνεται γύρω από το Θερμαϊκό κόλπο. Στην κεντρική περιοχή της πόλης χωροθετούνται οι βασικές διοικητικές, οικονομικές και πολιτιστικές λειτουργίες της ευρύτερης περιοχής. Η περιοχή αυτή αποτελεί ουσιαστικά το ιστορικό κέντρο της πόλης, όπου χωροθετούνται τα σημαντικότερα πολιτιστικά μνημεία της.

Εικόνα 29. Οριοθέτηση Δήμου Θεσσαλονίκης

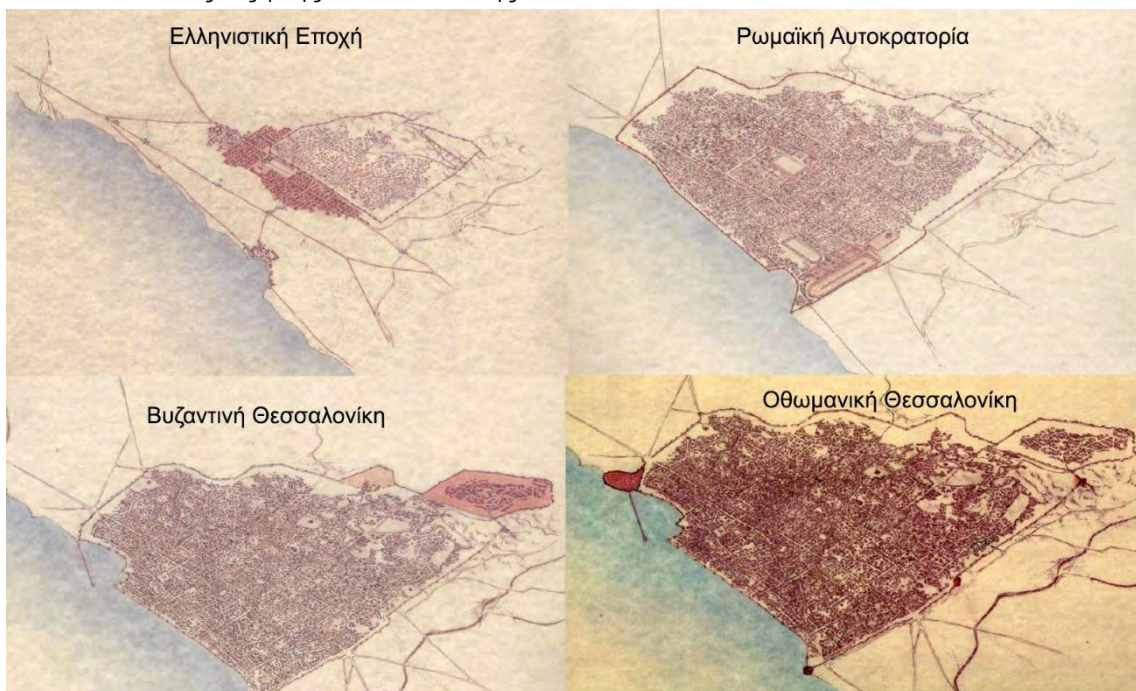

Πηγή: <https://www.google.com/maps>

Η Θεσσαλονίκη αποτελεί πόλη με πολυκύμαντη και μακραιώνη ιστορία, η οποία αναπόφευκτα συνδέθηκε με την θάλασσα και κατ' επέκταση αναπτύχθηκε γραμμικά πάνω στην ακτή (Χαστάογλου – Μαρτινίδη,1997). Αναμφίβολα, η ιστορία του χώρου συμβαδίζει με την ιστορία του τόπου, με το αστικό τοπίο να φέρει σημάδια χρόνων ακμής, καταστροφών και παρακμής (Χαστάογλου – Μαρτινίδη,1997). Επομένως, η Θεσσαλονίκη θεωρείται ως ένα ποικιλόχρωμο σταυροδρόμι πολιτισμών, ένα πραγματικό μουσείο ιδιωμάτων και θρησκειών, μια σύνθεση διαφορετικών τόπων στον ίδιο χώρο (Καραδήμου – Γερόλυμπου, 2008).

Η ίδρυση της Θεσσαλονίκης τοποθετείται στα 315 π.Χ., με την αρχική έκταση των 60 εκταρίων κατά την ελληνιστική περίοδο, να πολλαπλασιάζεται συνεχώς και να μετασχηματίζει τα χωρικά δεδομένα, μέσα από την αέναη ανασύσταση διαφορετικών ανθρωπινων ομάδων, πολιτισμών και θρησκειών (Καραδήμου – Γερόλυμπου, 2008). Καθοριστικό ρόλο, επίσης, στην εξέλιξη της Θεσσαλονίκης διαδραματίζει η σχέση μεταξύ πόλης και θάλασσας, καθώς το ένα τροφοδοτεί την ύπαρξη του άλλου, και τα δύο μαζί διαμορφώνουν τη φυσιογνωμία και το χαρακτήρα της πόλης. Σε όλη την διάρκεια της ιστορίας της, παρέμεινε σταθερά μια πόλη κομβικής σημασίας, με χαρακτήρα που επηρεάστηκε σημαντικά από τις διαδοχικές επιδράσεις μεγάλων αυτοκρατοριών (Ρωμαϊκή, Βυζαντινή, Οθωμανική) και από την εγκατάσταση σε αυτήν, πολλών εθνοτικών και θρησκευτικών ομάδων.

Εικόνα 30. Η εξέλιξη της Θεσσαλονίκης

Πηγή: Βιτοπούλου (2012, Ιδία Επεξεργασία)

Κατά τη Ρωμαϊκή και Βυζαντινή περίοδο, μετασχηματίζεται στο μεγαλύτερο οικονομικό και εμπορικό κέντρο στα Βαλκάνια, κατασκευάζεται και το δεύτερο τείχος στο θαλάσσιο μέτωπο, ενώ, παράλληλα, δημιουργείται πλήθος μνημείων, μερικά εκ των οποίων διασώζονται μέχρι και σήμερα, όπως τα συγκροτήματα ανακτόρων του Γαλερίου και της Ροτόντας (Καραδήμου – Γερολύμπου, 2008).

Το 1430 ξεκινά η οθωμανική ηγεμονία στην πόλη, όπου η Θεσσαλονίκη μετατρέπεται σε μεγαλούπολη, με κατοίκους που ξεπερνούσαν τους 30.000, μέχρι και το 1912 όπου και απελευθερώνεται. Κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας (15ος – 19ος αιώνας), η Θεσσαλονίκη παραμένει μια πόλη καθορισμένου σχήματος εντός των τειχών και ακολουθείται μια λογική πληθυσμιακού διαχωρισμού με βάση θρησκευτικά και εθνολογικά χαρακτηριστικά (Καραδήμου – Γερολύμπου, 1985). Με την κατεδάφιση των τειχών από τους Οθωμανούς καθίσταται δυνατή, η ανάπτυξη της πόλης ως εμπορικό λιμάνι και η εγκατάσταση των πληθυσμών με βάση τα οικονομικά και κοινωνικά τους χαρακτηριστικά (Καραδήμου – Γερολύμπου, 2008). Έτσι, οι δυτικές περιοχές, λόγω των μεταφορικών υποδομών (λιμένα και σιδηρόδρομοι), της ανάπτυξης βιομηχανικών δραστηριοτήτων, καθώς και της κακής ποιότητας των εδαφών διαμορφώνονται ως προσφυγικά γκέτο και φτωχογειτονίες (Καραδήμου – Γερολύμπου, 2008). Ενώ αντίθετα, στα ανατολικά προάστια με τους φαρδείς δρόμους και τα όμορφα σπίτια δίπλα στην θάλασσα, συγκεντρώνονται οι οικονομικά προνομιούχοι κάτοικοι (Καραδήμου – Γερολύμπου, 2008). Συνεπώς, η εικόνα της πόλης μετασχηματίζεται από μια παλιά τειχισμένη πόλη με μιναρέδες και χαμόσπιτα σε μια σύγχρονη πόλη με ευρωπαϊκούς ρυθμούς και πολυπολιτισμική κίνηση (Καραδήμου – Γερολύμπου, 2008).

Παρά το γεγονός ότι η πόλη πριν το 1912 προβάλλεται ως η πιο σύγχρονη πόλη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, τα επόμενα χρόνια και κυρίως με την μεγάλη πυρκαγιά του 1917, η εικόνα αυτή μεταβάλλεται σημαντικά (Καραδήμου – Γερολύμπου, 2008). Τον Αύγουστο του 1917, η Θεσσαλονίκη έρχεται αντιμέτωπη με τη μεγαλύτερη και πιο καταστροφική πυρκαγιά στην ιστορία της. Ως αποτέλεσμα της, καταστρέφεται το 32% της έκτασης της και συγκεκριμένα 120 εκτάρια του ιστορικού πυρήνα της πόλης, μέσα στα οποία συγκεντρώνεται μεγάλος αριθμός κατοικιών, οικονομικές και διοικητικές λειτουργίες, πνευματικά και θρησκευτικά κτίσματα, καθώς και χώροι αναψυχής (Καραδήμου – Γερολύμπου, 1985). Η περιοχή που κάηκε ήταν μεταξύ των οδών Αγίου Δημητρίου, Λέοντος

Σοφού, Νίκης, Εθνικής Αμύνης, Αλεξάνδρου Σβώλου, Εγνατία (από Αγίας Σοφίας). Ωστόσο, κρίσιμο γεγονός αποτελεί η μεταβολή του πληθυσμού της Θεσσαλονίκης που σχετίζεται, τόσο με τις μεταναστευτικές ροές από και προς τη Θεσσαλονίκη, όσο και με την αποστολή μεγάλου αριθμού Εβραίων, που κατοικούσαν στη Θεσσαλονίκη, σε στρατόπεδα συγκέντρωσης. Επιπλέον, το σχέδιο που εκπόνησε για τη Θεσσαλονίκη η Διεθνής Επιτροπή Σχεδιασμού υπό την καθοδήγηση του Ερνέστου Εμπράρ, αλλάζει εντελώς την παραδοσιακή εικόνα της πόλης, μεταμορφώνοντας την σε ένα χώρο μοντέρνο, ομοιογενή και χωρίς τις προηγούμενες ιδιαιτερότητες του.

Με τη λήξη του πολέμου, ξεκινάει μια νέα εποχή για την πόλη. Συγκεκριμένα, από το 1950 και μετά παρατηρούνται αλλαγές τόσο στη δημογραφική σύνθεση όσο και στον αστικό ιστό της Θεσσαλονίκης. Ειδικότερα, παρατηρείται έντονη ανοικοδόμηση της πόλης, όπως και στις περισσότερες ελληνικές πόλεις, με μαζική ανέγερση πολυκατοικιών και καταστροφή παλαιότερων οικοδομημάτων που με την αρχιτεκτονική τους πρόβαλαν τον πολιτισμό των διαφόρων εθνοτικών ομάδων, ενώ αρχίζει και θεωρείται μια ομοιογενής πόλη ως προς τα εθνοτικά και θρησκευτικά χαρακτηριστικά της. Αυτό που έχει μείνει στην πόλη σαν παρακαταθήκη αυτής της πλούσιας, μακραίωνης και πολυποίκιλης ιστορίας της, είναι τα πολυάριθμα μνημεία της που συνυπάρχουν αρμονικά και θυμίζουν τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της.

Η πόλη σήμερα, φέρει το βάρος της Ιστορίας της και το έντονο αποτύπωμα της οικονομικής κρίσης. Παρατηρούνται αρκετά κλειστά καταστήματα και ραγδαία αύξηση των αστέγων και απόρων, κυρίως στις κεντρικές περιοχές του ιστορικού κέντρου. Παράλληλα, αποτελεί μια πόλη με υψηλά ποσοστά ανεργίας, σημαντικά συγκοινωνιακά και περιβαλλοντικά προβλήματα και έντονα φαινόμενα εγκληματικότητας στο κέντρο της. Μολοταύτα, η Θεσσαλονίκη είναι μια πόλη μοντέρνα, ανήσυχη, δημιουργική, σχετίζεται με τις τέχνες, τις συνεχείς εκδηλώσεις και τη ψυχαγωγία. Αποτελεί μια πόλη που το ιστορικό της κέντρο δύναται να διανυθεί με τα πόδια, ζωντανή όλες τις ώρες της ημέρας, με πολλούς φοιτητές και μετανάστες. Πόλη που διοργανώνει τη Διεθνή Έκθεση, το Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου, πόλη του Τσιτσάνη, του Χριστιανόπουλου, του Αναγνωστάκη, της μουσικής, του βιβλίου και της γαστρονομίας. Μια πόλη που εμφανίζονται σταδιακά πολυάριθμες συλλογικές πρωτοβουλίες πολιτών, με στόχους που

σχετίζονται με τη βελτίωση της αστικής πραγματικότητας, την ενδυνάμωση των κοινωνικών σχέσεων, με ζητήματα σχεδιασμού, δημιουργικότητας και τέχνης.

Εικόνα 31. Αεροφωτογραφία του παραλιακού μετώπου στο ύψος του Λευκού Πύργου

Πηγή: Ιδία Λήψη, 2016

[05]

ΧΑΡΑΞΗ ΗΧΟΠΕΡΙΠΑΤΟΥ Ι

«Το πραγματικό ταξίδι ανακάλυψης δεν συνίσταται στην αναζήτηση καινούριων τοπίων, όσο στην απόκτηση καινούριου βλέμματος».

(Proust, 2003)

Ο προτεινόμενος περίπατος αποτελεί ουσιαστικά έναν ηχητικό περίπατο μέσα στην πόλη, σε σημεία, όπου όλοι όσοι ζουν σε αυτήν έχουν οπωσδήποτε περάσει ή περνούν καθημερινά, και πιο συγκεκριμένα περιοχές του αποκαλούμενου ιστορικού κέντρου. Ο προτεινόμενος ηχητικός περίπατος δεν θέλει να αποτελέσει απλά μια ξενάγηση στην πόλη, αλλά επιδιώκει να προτείνει μια εναλλακτική ανάγνωση της, μέσα από την περιπλάνηση στους διαφορετικούς χώρους και χρόνους της πόλης, ακόμη και σε αυτούς που δεν είναι πλέον ορατοί, τους άυλους. Σε άυλους χώρους που δημιουργούνται από τις αφηγήσεις και αναμνήσεις των ατόμων που ζουν, εργάζονται και κινούνται στην πόλη. Από το λόγο, τις τέχνες, τη μουσική και κάθε άλλο πνευματικό έργο το οποίο αναπτύσσεται και ευδοκιμεί στον αστικό χώρο. Από τις διαφορετικές υφές, τις μυρωδιές, τις γεύσεις, τους ήχους που αναδύονται και που όλα αυτά μαζί συμμετέχουν δημιουργώντας τον ιδιαίτερο και μοναδικό χαρακτήρα της πόλης. Ο περίπατος επιδιώκει την περιπλάνηση και εξερεύνηση των οικείων χώρων με διαφορετική παρατήρηση, επεξεργασία και συνδυασμό του συνόλου των αισθήσεων, καθώς το να είσαι μέσα στο τοπίο σημαίνει εξοικείωση με την ένταση ανάμεσα στη συνέχεια του περιπάτου και την ασυνέχεια της θέας, με απαραίτητο στοιχείο το διάλογο των αισθήσεων με τη σκέψη (Πεπονής, 2003).

Ο ηχοπερίπατος είναι αισθητηριακός, διαδραστικός και δίνει την ευκαιρία στο χρήστη να βιώσει μια μικροεμπειρία της πόλης. Τα σημεία της πόλης που επιλέχθηκαν αποτελούν κατά κύριο λόγο πέρασμα, όπου επισκέπτες και κάτοικοι της πόλης έχουν διανύσει σε κάποια στιγμή της περιδιάβασής τους στην πόλη. Το άυλο τοπίο που έχει συγκεντρωθεί αποτελεί ένα σύνολο πολλαπλών πραγματικοτήτων πάνω στο χάρτη της πόλης και έχει ως στόχο την εξερεύνηση της πόλης και τη δημιουργία μιας νέας ματιάς προς αυτήν. Αξίζει να σημειωθεί ότι ενώ η ευρύτερη περιοχή μελέτης περιλαμβάνει σημαντικά τοπόσημα και πλατείες για την πόλη, όπως τα ανάκτορα του Γαλερίου, η Πλατεία Αριστοτέλους κλπ., εντούτοις επιλέχθηκαν σημεία και διαδρομές που σχετίζονται με την καθημερινότητα των κατοίκων, προκειμένου να εντοπιστούν τα άγνωστα και αόρατα στοιχεία ενός γνώριμου χώρου, που είναι ικανά να διαμορφώσουν ένα διαφορετικό βίωμα.

Τα σημεία που επιλέχθηκαν για τον ηχητικό περίπατο είναι τα εξής:

Η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης

Οι εγκαταστάσεις της ΔΕΘ χωροθετούνται στο πολεοδομικό τετράγωνο ανάμεσα στις οδούς Αγγελάκη, Εγνατία, Λεωφόρο Στρατού και 3^η Σεπτεμβρίου. Η ίδρυση της πραγματοποιείται το 1925, μια περίοδο με γενικότερη πολιτική και οικονομική αστάθεια στο σύνολο της χώρας, ενώ η Θεσσαλονίκη βρίσκεται σε διαδικασία επανασχηματισμού και ανοικοδόμησης, μετά την πυρκαγιά του 1917. Η βασική ιδέα δημιουργίας της σχετιζόταν με την ανάπτυξη της πόλης, αλλά και των εμπορικών συναλλαγών πέραν των εθνικών της ορίων, προς τα Βαλκάνια.

Εικόνα 32. Η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης τη δεκαετία του 1950

Πηγή: <https://www.helexpo.gr/>

Με την πάροδο των χρόνων, η έκταση της επεκτείνεται και ο θεσμός γνωρίζει άνθηση, με τη συμμετοχή ελληνικών και ξένων εταιριών και την παρουσίαση σπουδαιών τεχνολογικών επιτευγμάτων. Κατασκευάζονται ειδικά περίπτερα για τις λειτουργίες της ΔΕΘ που ανατίθενται σε σπουδαίους αρχιτέκτονες, δημιουργούνται εκθεσιακοί και συνεδριακοί χώροι, χωροθετείται το Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης στο εσωτερικό της, ενώ ο Πύργος του ΟΤΕ και το γλυπτό του Ζογγολόπουλου αποτελούν τα νέα σύμβολα της πόλης. Η ΔΕΘ υπήρξε για μεγάλο χρονικό διάστημα βασικός μοχλός της οικονομίας και της πολιτιστικής ζωής της πόλης και του συνόλου της Βόρειας Ελλάδας.

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται σημαντική υποβάθμιση του θεσμού λόγω ποικίλων παραγόντων, ενώ η διεξαγωγή της συνδέεται, πλέον, έντονα με πολιτικές καταστάσεις (ανακοινώσεις και διαμαρτυρίες). Το χρονικό διάστημα που δεν διοργανώνεται η Διεθνής Έκθεση, πραγματοποιούνται μικρές κλαδικές εκθέσεις, ενώ το υπόλοιπο διάστημα παραμένει ανενεργή.

Εικόνα 33. Πλήθος κόσμου στην ΔΕΘ

Πηγή: <https://www.helexpo.gr/>

Στην καθημερινότητα, ο χώρος της αποτελεί ένα πέρασμα για πολλούς από τους κατοίκους της Θεσσαλονίκης, με μικρές οάσεις πρασίνου, όπου κατά την περίοδο της άνοιξης παρατηρείται σημαντική ανθοφορία και όπου πλέον κατοικούν οι «περίφημοι» πράσινοι παπαγάλοι της πόλης.

Επομένως, ως εναρκτήριο σημείο του ηχοπεριπάτου επιλέχθηκε η ΔΕΘ, καθώς θεωρείται ότι η ιστορία της συμβαδίζει με την πορεία της πόλης στην πάροδο του χρόνου, μέσα από τη σηματοδότηση κοινωνικών και οικονομικών εξελίξεων αλλά και την προώθηση της καινοτομίας και του πολιτιστικού χαρακτήρα της, αλλά και επιπλέον για το λόγο, ότι, καθώς ο περιπατητής εισέρχεται στο εσωτερικό της βιώνει μια διαφορετική εμπειρία, καθώς απομακρύνεται από τον ήχο των αυτοκινήτων και κινείται σε χώρους πρασίνου, με συνοδεία των ήχων πουλιών και εντόμων.

Οδός Αλεξάνδρου Σβώλου

Η οδός Αλεξάνδρου Σβώλου, ή αλλιώς Κισσάβου, Πολωνίας ή Πρίγκηπος Νικολάου, όπως ονομαζόταν παλιότερα, αποτελεί το δεύτερο σημείο περιήγησης του ηχοπεριπάτου. Η οδός ξεκινά από τα όρια της δυτικής εισόδου της ΔΕΘ και εκτείνεται μέχρι την εκκλησία της Αγίας Σοφίας.

Η περιοχή στο παρελθόν κατείχε εξέχουσα θέση στη λειτουργική και πολιτιστική ζωή της πόλης, ενώ σήμερα αποτελεί κατά κύριο λόγο περιοχή κατοικίας, με τις χρήσεις ισογείων της περιοχής να συνίσταται τόσο από χώρους αναψυχής και

πολιτισμού (κινηματογράφος Μακεδονικών, Κεντρική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης) όσο και από καταστήματα καθημερινής κατανάλωσης.

Εικόνα 34. Κτίρια με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική στη γειτονιά της Αλεξάνδρου Σβάλου

Πηγή: Ιδία Λήψη, 2018

Η περιοχή της Αλεξάνδρου Σβάλου χαρακτηρίζεται από τις σύγχρονες ελληνικές πολυκατοικίες, με εξαίρεση ορισμένα δείγματα ενδιαφέρουσας αρχιτεκτονικής, που συναντάται κυρίως σε κτίρια τα οποία χρονολογούνται πριν από τη δεκαετία του 1960, ενώ ιδιαίτερο χαρακτήρα προσδίδουν και ορισμένα έργα graffiti στις πλάγιες όψεις πολυκατοικιών. Αποτελεί ένα ζωντανό δρόμο όλη τη διάρκεια της ημέρας και κατοικείται κυρίως από μεσαία κοινωνικά στρώματα και συγκεκριμένα μια σύνθεση από οικογένειες, καλλιτέχνες, συγγραφείς, νεανικό και φοιτητικό πληθυσμό. Στο σύνολο της η περιοχή χαρακτηρίζεται ως γειτονιά που προσελκύει εναλλακτικό πληθυσμό, τόσο ως τόπο κατοικίας, όσο και για επίσκεψη και αναψυχή.

Εικόνα 35. Πολιτιστικοί χώροι – Η Κεντρική Βιβλιοθήκη Θεσ/νίκης στα αριστερά, ο κινηματογράφος Μακεδονικών στα δεξιά

Πηγή: Ιδία Λήψη, 2018

Επιπλέον, η γειτονιά χαρακτηρίζεται ως ιδιαίτερα ενεργή λόγω της Πρωτοβουλίας Γειτονιάς της Αλεξάνδρου Σβώλου, που αποτελεί μια ομάδα δραστήριων κατοίκων της περιοχής, όπου μέσα από συμμετοχικές δράσεις και εκδηλώσεις επιδιώκουν μια ζωντανή, δημιουργική και ευχάριστη γειτονιά. Ενδεικτική δράση αποτελεί το Δείπνο της Άνοιξης με βασική ιδέα την πεζοδρόμηση του δρόμου και τη δημιουργία ενός δείπνου από τους κατοίκους και τα καταστήματα της περιοχής, το στολισμό της οδού και των μπαλκονιών, με παράλληλη πραγματοποίηση διαφόρων καλλιτεχνικών εκδηλώσεων.

Εικόνα 36. Στολισμός οδού, μουσικά και θεατρικά δρώμενα κατά το Δείπνο της Άνοιξης

Πηγή: <https://www.facebook.com/geitonia.svolou/>

Η επιλογή του εν λόγω δρόμου για τη συνέχεια του ηχοπεριπάτου πραγματοποιήθηκε καθώς θεωρείται ότι αποτελεί έναν ιδιαίτερα ζωντανό δρόμο όλες τις ώρες της ημέρας, που ωστόσο διατηρεί τα στοιχεία της γειτονιάς και συνδέεται έντονα με τις μνήμες των κατοίκων της Θεσσαλονίκης, λόγω της μικρής αλλοίωσης του χαρακτήρα της. Επιπλέον, ο ενεργός χαρακτήρας της γειτονιάς σε κοινωνικό και χωρικό επίπεδο κρίνεται ότι διαμορφώνει τη σύγχρονη εικόνα αλλά και ταυτότητα της περιοχής.

Πάρκο Τσέπης

Το Πάρκο Τσέπης χωροθετείται στη συμβολή των οδών Αγαπηνού και Ιωάννου Μιχαήλ και αποτελεί δράση της Πρωτοβουλίας γειτονιάς της Αλεξάνδρου Σβώλου.

Αφορά μία δράση η οποία βρίσκεται ακόμη υπό υλοποίηση και αποτελεί μια προσπάθεια συμμετοχικού σχεδιασμού για την δημιουργία ενός πάρκου τσέπης σε ένα εγκαταλειμμένο οικόπεδο και τη μετατροπή του σε τόπο συνεύρεσης, ανταλλαγής και κοινωνικής συναναστροφής από και για τη Γειτονιά, καθώς και τη βελτίωση του μικροκλίματος και περιβάλλοντος της περιοχής, μέσω διαδικασιών συμμετοχικότητας και αυτοδιαχείρισης του χώρου.

Εικόνα 37. Το οικόπεδο δημιουργίας του Πάρκου Τσέπης

Πηγή: <https://www.facebook.com/geitonia.svolou/>

Η εν λόγω συμμετοχική δράση, ενώ βρίσκεται ακόμα σε στάδιο υλοποίησης, αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα bottom – up σχεδιασμού και διεκδίκησης του δικαιώματος στην πόλη από τους κατοίκους. Κρίνεται ως ευκαιρία βελτίωσης των κοινωνικών σχέσεων μεταξύ των κατοίκων και επισκεπτών της περιοχής, καθώς και αναβάθμισης της εικόνας της περιοχής. Θεωρείται ότι μέσα από τον χαρακτήρα της συνδιαμόρφωσης, με σεβασμό στην διαφορετικότητα, θα δοθεί ένας διαφορετικός χαρακτήρας στην περιοχή. Ο χαρακτήρας αυτός δύναται να ισχυροποιήσει την εικόνα της περιοχής αλλά και του συνόλου της πόλης.

Εικόνα 38. Συμμετοχή κατοίκων για τη διαμόρφωση του πάρκου

Πηγή: Ιδία Λήψη, 2019

Η επιλογή του εν λόγω σημείου έγινε καθώς θεωρείται ότι τόσο ο χώρος πρασίνου θα αποτελεί μια διαφορετική εμπειρία που συντίθεται από διαφορετικούς ήχους αλλά και ποιότητες του χώρου, όσο και λόγω του ότι οι κοινωνικές δράσεις μιας γειτονιάς αποτελούν τα άυλα στοιχεία που πιθανόν να μην γνωρίζει τόσο ο κάτοικος της Θεσσαλονίκης όσο και ο επισκέπτης.

Εικόνα 39. Ενημερωτικό πανό σχετικά με τη δημιουργία πάρκου τσέπης εντός του χώρου

Πηγή: <https://www.facebook.com/geitonia.svolou/>

Ναός Αγίας Σοφίας

Η εκκλησία της Αγίας Σοφίας είναι ένας από τους παλαιότερους και σπουδαιότερους χριστιανικούς ναούς της πόλης, ο οποίος έχει παραμείνει ακέραιος μέσα στο βάθος του χρόνου και λειτουργεί μέχρι σήμερα ως Καθεδρικός Ναός, αποτελώντας ταυτόχρονα αναγνωρισμένο Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Χτίστηκε κατά τα μέσα του 7ου αιώνα και η μορφή της αποτελεί ένα κράμα βασιλικής με τρούλο και εγγεγραμμένου σταυροειδούς.

Εικόνα 40. Η εκκλησία και ο προαύλιος χώρος της Αγίας Σοφίας

Πηγή: <https://www.tripadvisor.com.gr/>

Ο λόγος επιλογής του εν λόγω σημείου για τον ηχοπερίπατο σχετίζεται, αφενός με τη σημασία του ναού, τόσο στην ιστορία όσο και στην εικόνα της πόλης και αφετέρου λόγω του γεγονότος ότι τα τελευταία χρόνια αποτελεί τόπο συνάθροισης νέων ανθρώπων. Συνεπώς, παρατηρείται μία μείξη της ιστορίας και της καθημερινότητας της πόλης με αντίκτυπο και στο ακουστικό περιβάλλον (το εσωτερικό του ναού κατακλύζεται από τις ψαλμωδίες, ενώ το εξωτερικό από τις φωνές του νέου κόσμου).

Κατοικία Χριστιανόπουλου

Ο Ντίνος Χριστιανόπουλος είναι ποιητής από τη Θεσσαλονίκη. Η δράση, η ζωή και το έργο του είναι συνυφασμένα με την πόλη της Θεσσαλονίκης. Ειδικότερα, πλήθος ποιημάτων του έχουν ως σημείο αναφοράς, κεντρικά και μη, σημεία της πόλης. Συνεπώς, στο πλαίσιο ενός περιπάτου που θα συντίθεται από μνήμες και πολιτιστικά στοιχεία δεν ήταν δυνατόν να παραληφθεί ο Χριστιανόπουλος. Το σπίτι που μεγάλωσε ο ποιητής χωροθετείται στην οδό Κυπρίου Γεωργίου Χαραλάμπους, ή όπως ονομαζόταν παλαιότερα Βασιλέως Καρόλου της Ρουμανίας.

Κατοικία και ουζερί Τσιτσάνη

Ο Βασίλης Τσιτσάνης αποτελεί μία από τις σημαντικότερες φυσιογνωμίες του ρεμπέτικου και λαϊκού τραγουδιού. Παρά το γεγονός ότι δεν ήταν από τη Θεσσαλονίκη, θεωρείται ότι διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην πολιτιστική πορεία της πόλης, καθώς το 1942 στην οδό Παύλου Μελά 22 άνοιξε το θυρλικό «Ουζερί Τσιτσάνης». Ουσιαστικά πρόκειται για μια περίοδο που χαρακτηρίζεται από τη γερμανική κατοχή, τη δικτατορία, τον εμφύλιο και την εξόντωση των Εβραίων. Συνεπώς, θεωρείται ότι η πρώτη επιτυχία του Τσιτσάνη σχετίζεται με την πόλη της Θεσσαλονίκης, και η στάση αυτή μέσα από τα τραγούδια του Τσιτσάνη φέρνει στην επιφάνεια μνήμες μιας άλλης Θεσσαλονίκης. Επιπλέον, η Θεσσαλονίκη, ως «πρωτεύουσα των προσφύγων», όπως της ονόμασε ο Γιώργος Ιωάννου, αποτέλεσε τόπο συνύπαρξης και αλληλεπίδρασης διαφορετικών μουσικών ρευμάτων και καλλιέργειας της ρεμπέτικης μουσικής, οπότε θεωρήθηκε

απαραίτητο μία στάση του ηχοπεριπάτου να είναι αφιερωμένη στο ρεμπέτικο τραγούδι.

Εικόνα 41. Η οδός Παύλου Μελά όπου στεγαζόταν το σπίτι και το ουζερί του Τσιτσάνη

Πηγή: <https://parallaximag.gr/>

Αγορά Μοδιάνο

Εικόνα 42. Η εξωτερική όψη της Αγοράς Μοδιάνο

Πηγή: <https://parallaximag.gr/>

Ανεγέρθηκε το 1922 από το μηχανικό Έλι Μοδιάνο, σχεδιασμένη με βάση τα ευρωπαϊκά πρότυπα της αρχιτεκτονικής της εποχής και εκτείνεται στο οικοδομικό τετράγωνο των οδών Αριστοτέλους, Ερμού, Βασιλέως Ηρακλείου και Κομνηνών. Αποτελούσε τη μεγαλύτερη σκεπαστή αγορά τροφίμων της Θεσσαλονίκης, καθώς πρόκειται για ένα ορθογώνιο κτίριο με γυάλινη στέγη στο κέντρο του οποίου υπάρχει μία στοά. Στη στοά βρίσκονταν τα καταστήματα πώλησης τροφίμων, ενώ μέχρι και πριν κάποια χρόνια βρισκόταν εκεί το κέντρο χονδρεμπορίου κρεάτων. Σήμερα, ένα τμήμα της στοάς είναι κλειστό λόγω

εργασιών ανάπλασης, ενώ στο υπόλοιπο τμήμα της στεγάζονται λιγοστά καταστήματα και ταβέρνες.

Εικόνα 43. Το εσωτερικό τμήμα της Αγοράς Μοδιάνο

Πηγή: <https://parallaximag.gr/>, Ιδία Επεξεργασία

Αγορά Καπάνι

Το Καπάνι (Αγορά Βλάλη), είναι η παλαιότερη λαϊκή αγορά της Θεσσαλονίκης και εκτείνεται στις οδούς Κομνηνών, Εγνατίας, Αριστοτέλους και Μενεξέ. Το όνομα Καπάνι προέκυψε κατά τα χρόνια της Τουρκοκρατίας γιατί εκεί λειτουργούσε το αλευροπάζαρο (Ουν Καπάν). Τα κτίρια που απαρτίζουν τη λαϊκή αυτή αγορά χτίστηκαν μετά την πυρκαγιά του 1917 και διασώζονται μέχρι τις μέρες μας. Πρόκειται για κτίρια δώροφα με παραδοσιακά βυζαντινά μοτίβα στις προσόψεις τους. Στην αγορά Καπάνι χωροθετούνται καταστήματα τροφίμων και λιανικού εμπορίου.

Εικόνα 44. Η αγορά Καπάνι

Πηγή: <http://www.greekgastronomyguide.gr/>, Ιδία επεξεργασία

Οι λόγοι επιλογής των δύο αγορών ως σημείων για τον ηχοπερίπατο σχετίζονται αφενός με το γεγονός ότι η Θεσσαλονίκη από τα μεσαιωνικά χρόνια αποτελεί μια κατ' εξοχήν εμπορική πόλη και αφετέρου με τη δυνατότητα πολυαισθητηριακής βίωσης του χώρου, λόγω των έντονων οσμών των τροφίμων, της διαφορετικής ποιότητας του χώρου με το πλακόστρωτο δάπεδο, αλλά και των φωνών και πολλές φορές των σεφαραδίτικων διαλόγων των καταστηματάρχων της αγοράς. Όλα τα παραπάνω διαμορφώνουν μια δυνατή εμπειρία για το χρήστη. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι οι αγορές αυτές συνδέονται έντονα με τις μνήμες τόσο των παλιών Θεσσαλονικέων όσο και των νέων ανθρώπων, καθώς σχετίζονται με δραστηριότητες εμπορίου, αλλά και αναψυχής.

Κοινωνικό Κέντρο/ Στέκι Μεταναστών

Εικόνα 45. Το κτίριο του Κοινωνικού Κέντρου / Στεκιού Μεταναστών

Πηγή: <https://www.facebook.com/socialcenterthess/>

Το Κοινωνικό Κέντρο/ Στέκι Μεταναστών, χωροθετείται στην Ερμού 23 και πρόκειται για έναν χώρο έμπρακτης αλληλεγγύης στους μετανάστες και τις μετανάστριες, αλλά και έναν ανοιχτό κοινωνικό χώρο συνάντησης κινημάτων και αντιστάσεων. Το κτίριο χαρακτηρίζεται ως νεοκλασικό, με ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά στοιχεία και σημαντική πολιτική ιστορία. Οι προηγούμενες χρήσεις του ήταν φροντιστήριο (Ωμέγα) και έπειτα ξενοδοχείο (Κοσμοπολίτ). Ο λόγος επιλογής του εν λόγω χώρου αφενός σχετίζεται με την ανάγκη προβολής του ενεργού κοινωνικού

χαρακτήρα της πόλης, καθώς θεωρείται ότι είναι ένα άυλο στοιχείο που, ωστόσο διαμορφώνει έμπρακτα, την ταυτότητα της πόλης, και αφετέρου με ιστορίες και μνήμες που σχετίζονται με το κτίριο, που ενώ βρίσκεται σε ένα από τα κεντρικότερα περάσματα της πόλης, παραμένουν άγνωστες στους ίδιους της κατοίκους της.

Περιοχή Βαλαωρίτου

Η περιοχή της Βαλαωρίτου βρίσκεται στο δυτικό τμήμα του ιστορικού κέντρου της Θεσσαλονίκης, σε εγγύτητα με το λιμάνι της πόλης. Το 1882 ήταν η φράγκικη συνοικία ή αλλιώς φραγκομαχαλάς, ενώ σταδιακά παρατηρείται μείωση των κατοικιών και αύξηση των εμπορικών καταστημάτων, με αποτέλεσμα να αποτελεί σημαντικό πυρήνα ανάπτυξης των μικρών βιοτεχνιών και ένα από τα μεγαλύτερα κέντρα χονδρεμπορίου της Βόρειας Ελλάδας. Σε γενικές γραμμές η ευρύτερη περιοχή ορίζεται από τις οδούς Εγνατία, Τσιμισκή, Δωδεκανήσου και Βενιζέλου.

Εικόνα 46. Το κτιριακό απόθεμα της περιοχής Βαλαωρίτου

Πηγή: <http://bonflaneur.com/>, Ιδία επεξεργασία

Στα μέσα της δεκαετίας του 2000, με αποκορύφωση την αρχή της κρίσης, η παραδοσιακή γειτονιά που έσφυζε από παραγωγικότητα μετασχηματίζεται, με το κλείσιμο πολλών εμπορικών καταστημάτων, τη μετεγκατάσταση καταστημάτων αναψυχής και με τη γειτονιά σε μια γενικότερη φάση αναζήτησης ταυτότητας. Σήμερα, η εικόνα της Βαλαωρίτου δομείται από τα εξής: αποτελεί ένα τμήμα του εμπορικού κέντρου της πόλης στο οποίο αναπτύσσονται το εμπόριο, κυρίως υφασμάτων τις πρωινές ώρες, και η αναψυχή, με πλήθος από μπαρ και κλαμπ να εγκαθίστανται στα παλιά διατηρητέα και νεοκλασικά κτίρια της, τις βραδινές.

Επιπλέον, μεγάλο τμήμα της ευρύτερης περιοχής φιλοξενεί στους ορόφους των οικοδομών (των βιοτεχνικών κυρίως) στούντιο ερασιτεχνικών και επαγγελματικών συγκροτημάτων, καθώς και χώρους κοινωνικής και καλλιτεχνικής έκφρασης.

Η επιλογή της περιοχής για τον ηχοπερίπατο σχετίζεται, αρχικά, με τη μεταλλαγή του χαρακτήρα της περιοχής κατά τη διάρκεια της ημέρας, γεγονός που μετασχηματίζει και τη βίωση του χώρου. Συγκεκριμένα, η εμπειρία της περιοχής σχετίζεται με το φυσικό φωτισμό της ημέρας και τον τεχνητό φωτισμό των καταστημάτων αναψυχής το βράδυ, με τους ήχους των αυτοκινήτων και των πωλητών τις πρωινές ώρες και τη δυνατή μουσική των μπαρ και τους αυτοσχεδιασμούς των στούντιο των ορόφων παλιών βιοτεχνιών τις βραδινές, με τον κατακλυσμό από αυτοκίνητα τα πρωινά και τον κατακλυσμό των δρόμων και των πεζοδρομίων από νεαρό κόσμο κατά τις βραδινές ώρες. Επιπλέον, η περιοχή φέρει έντονα τα σημάδια της μνήμης των καιρών του παρελθόντος, καθώς τα περισσότερα κτίρια έχουν διατηρήσει την αρχική τους μορφή ενώ ακόμα και αυτά που έχουν συντηρηθεί και ανακαινισθεί διατηρούν αναλλοίωτο τον αρχικό τους χαρακτήρα.

Εικόνα 47. Η περιοχή της Βαλαωρίτου κατά τις βραδινές ώρες

Πηγή: <https://www.newsfish.gr/>

Τέλος, επιχειρήθηκε ο εντοπισμός και η κατηγοριοποίηση των διαφόρων στοιχείων που σχετίζονται με τις αισθήσεις, τα συναισθήματα και την ατμόσφαιρα των παραπάνω σημείων, με βάση την ερευνητρία όπου φαίνεται στον Πίνακα 1. Όλα τα παρακάτω στοιχεία, διαμορφώνουν την εμπειρία του χώρου και θεωρείται ότι

μέσω του προτεινόμενου ηχητικού περιπάτου θα αναδειχθούν ορισμένα από αυτά και θα μειωθεί η ένταση άλλων.

Πίνακας 1. Κατηγοριοποίηση των χαρακτηριστικών που σχετίζονται με τις αισθήσεις, την ατμόσφαιρά και τα συναισθήματα των επιλεγμένων σημείων

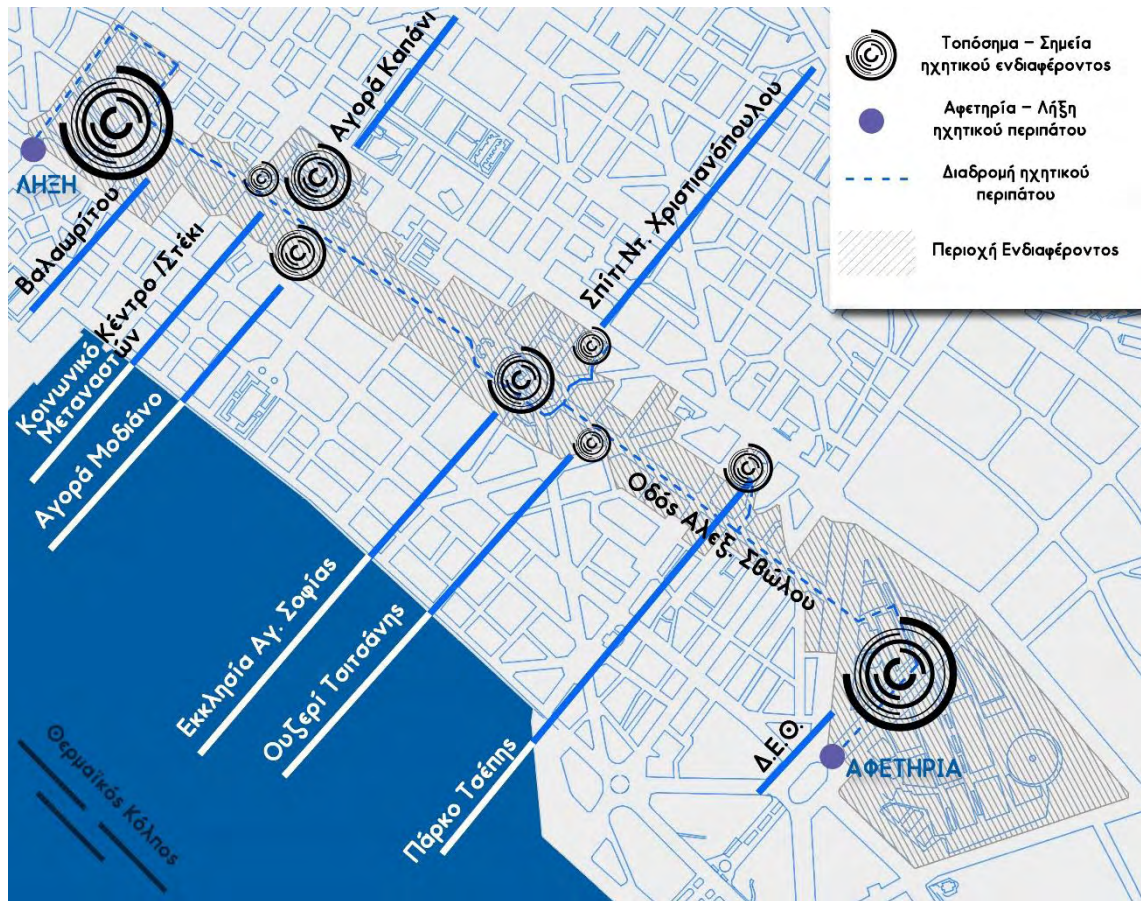
Σημείο	Χαρακτηριστικά που σχετίζονται με τις αισθήσεις	Ατμόσφαιρα / Συναισθήματα
ΔΕΘ	<ul style="list-style-type: none"> • Ήχοι πουλιών και εντόμων • Ρυθμικοί ήχοι από διέλευση ανθρώπων • Απομακρυσμένοι ήχοι κυκλοφοριακής κίνησης • Οσμές από χώμα, πράσινο, φυτά • Ησυχία κατά τις βραδινές ώρες • Οδόστρωμα από τσιμέντο/ αίσθηση του κρύου, απρόσωπου αλλά και δροσερού 	<ul style="list-style-type: none"> • Ηρεμία • Ανακούφιση, καθώς απομακρύνονται οι κυκλοφοριακοί ήχοι • Ανασφάλεια σε σκοτεινά σημεία κατά τις βραδινές ώρες
Οδός Αλεξάνδρου Σβώλου	<ul style="list-style-type: none"> • Ήχοι κυκλοφοριακής κίνησης μέτριας έντασης και κινητικότητας • Ήχοι καταστηματαρχών • Ήχοι από χαλαρούς βηματισμούς ανθρώπων • Φλύαρες ομιλίες ανθρώπων/ γειτονιάς • Παλιατζής, απορριμματοφόρο • Μυρωδιές από φαγητά σπιτιών • Γεύσεις από κουζίνες διαφόρων εθνικοτήτων, λόγω της ύπαρξης εστιατορίων με διεθνή κουζίνα (ινδικά, αραβικά, αρμένικα κλπ) 	<ul style="list-style-type: none"> • Αίσθηση γειτονιάς • Μνήμες • Αίσθηση κοινότητας • Ζωντάνια
Πάρκο Τσέπης	<ul style="list-style-type: none"> • Ήχοι ζώων, πουλιών και εντόμων • Ήχοι γειτονιάς • Υφή χώματος • Οσμή χώματος, φυτών 	<ul style="list-style-type: none"> • Ηρεμία • Ανασφάλεια σε σκοτεινά σημεία
Ναός Αγίας Σοφίας	<ul style="list-style-type: none"> • Εκκλησιαστικές ψαλμωδιές • Καμπάνες εκκλησίας • Φωνές νεαρών ανθρώπων • Ήχοι κυκλοφοριακής κίνησης μέτριας έντασης και κινητικότητας • Γέλια ανθρώπων • Οσμές από φυτά και νεραντζιές στην περίμετρο της περιφραξης • Έντονη η υφή της πέτρας στην περιφραξη 	<ul style="list-style-type: none"> • Ιερή • Ζωντάνια κατά τις νυχτερινές ώρες

Κατοικία Χριστιανόπουλου	<ul style="list-style-type: none"> Κυκλοφοριακός θόρυβος λόγω εγγύτητας με την οδό Εγνατία (οχήματα, φρένα λεωφορείων, κόρνες) Ήχοι από βήματα και τρεξίματα πάνω στο πεζοδρόμιο 	<ul style="list-style-type: none"> Αίσθημα βυθίσματος στη βοή της πόλης Συναισθήματα άγχους κοντά στην οδό Εγνατία, και ηρεμίας σε εγγύτητα με την οδό Πατριάρχου Ιωακείμ Οικειότητα
Κατοικία και Ουζερί Τσιτσάνη	<ul style="list-style-type: none"> Ήχοι από χαλαρούς βηματισμούς ανθρώπων Ήχοι κυκλοφοριακής κίνησης μέτριας έντασης και κινητικότητας 	<ul style="list-style-type: none"> Επιβλητικότητα λόγω διατήρησης κτιρίων ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής Ευχάριστα Οικειότητα
Αγορά Μοδιάνο	<ul style="list-style-type: none"> Ήχοι από χαλαρούς βηματισμούς ανθρώπων Ηχώ από λιγοστούς μικροπωλητές εντός της στοάς Οσμές τροφίμων Μουσικές από τις ταβέρνες 	<ul style="list-style-type: none"> Αναμνήσεις Εγκατάλειψη
Αγορά Καπάνι	<ul style="list-style-type: none"> Ήχοι από χαλαρούς βηματισμούς ανθρώπων Βήματα πάνω σε πλακόστρωτο δάπεδο Οσμές φαγητών και μπαχαρικών Γεύσεις φαγητών και μπαχαρικών Φωνές μικροπωλητών Αντήχηση φωνών εντός της στοάς 	<ul style="list-style-type: none"> Ανοιχτό προς όλους Ενεργό Ζωντανό Θορυβώδης κοινότητα Προθυμία για επικοινωνία Αίσθηση πείνας Αναμνήσεις
Κοινωνικό Κέντρο / Στέκι Μεταναστών	<ul style="list-style-type: none"> Κινούμενες φωνές/ κινούμενα σώματα Βιαστικά βήματα στο τσιμέντο Θόρυβος κυκλοφορίας 	<ul style="list-style-type: none"> Άγχος Δυναμικότητα
Περιοχή Βαλαωρίτου	<ul style="list-style-type: none"> Ήχοι από βαριές ξύλινες και σιδερένιες πόρτες Μουσικές/ αυτοσχεδιασμοί από στούντιο καλλιτεχνών Δυνατές μουσικές από μπαρ (τις βραδινές ώρες) Γέλια ανθρώπων Υγρό στοιχείο Ήχος νερών από τις υδάτινες εγκαταστάσεις και ανεμιστήρων (στα τμήματα της βιοκλιματικής ανάπλασης) 	<ul style="list-style-type: none"> Γραφικότητα Ανασφάλεια σε σκοτεινά σημεία

Πηγή: Ϊδια επεξεργασία

Στο Χάρτη 1 απεικονίζεται η αφετηρία και λήξη του προτεινόμενου ηχητικού περιπάτου, η διαδρομή, τα σημεία ηχητικού ενδιαφέροντος, καθώς και η ευρύτερη περιοχή ενδιαφέροντος.

Χάρτης 1. Η ηχητική διαδρομή και τα σημεία ηχητικού ενδιαφέροντος

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

[06]

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ I

Η πρωτογενής μέθοδος που επιλέχθηκε στην παρούσα εργασία είναι η ποιοτική έρευνα μέσω συνεντεύξεων. Αρχικά, καθορίστηκε ο ερευνητικός σκοπός της εργασίας με βάση τον οποίο διαμορφώθηκαν και οι ερωτήσεις στους συνεντευξιζόμενους. Ειδικότερα, ο σκοπός σχετίζεται με τη συγκρότηση μιας εναλλακτικής εμπειρίας και ανάγνωσης της Θεσσαλονίκης, διαμέσου της δημιουργίας ενός ηχητικού περιπάτου, με την ανάπτυξη μιας εφαρμογής για κινητά τηλέφωνα, με τον ήχο ως κεντρικό στοιχείο. Συνεπώς, για την εκπλήρωση του ερευνητικού σκοπού θεωρήθηκε αναγκαία η διεξαγωγή συνεντεύξεων με στόχο την καταγραφή απόψεων, ώστε με την κατάλληλη επεξεργασία τους, να εξαχθούν τα τελικά αποσπάσματα και συμπεράσματα που θα συντελέσουν στη διαμόρφωση του σχεδιαζόμενου ηχοπεριπάτου.

Ως είδος συνέντευξης επιλέχθηκε η ημι-δομημένη συνέντευξη, προκειμένου να πραγματοποιηθεί μια εις βάθος συζήτηση του υπό μελέτη θέματος, σε συνδυασμό με ευελιξία και ελευθερία ως προς τους ερωτώμενους να διατυπώσουν τις σκέψεις τους, χωρίς καθοδήγηση.

Οι ερωτήσεις που πραγματοποιήθηκαν κατά την διάρκεια των ημι-δομημένων συνεντεύξεων ήταν ερωτήματα γνώμης, μνήμης και προσωπικών εμπειριών. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι ερωτήσεις διέφεραν ανάλογα με το άτομο της συνέντευξης, καθώς ο σχεδιαζόμενος ηχοπερίπατος επιδιώκει να αποτελέσει ένα αφήγημα που θα συντίθεται από διαφορετικά πρόσωπα, απόψεις, αναμνήσεις, μικροϊστορίες, συμβάντα, υπό το πρίσμα ότι η Θεσσαλονίκη μοιάζει με μωσαϊκό, όπου η κάθε ψηφίδα της έχει άλλο χρώμα, σχήμα, προέλευση, αλλά όλες αυτές οι ετερόκλητες ψηφίδες μαζί φτιάχνουν μια πολύπλοκη σύνθεση και δομούν την ιστορία και την ταυτότητα της πόλης. Οι αναλυτικές ερωτήσεις για κάθε συνεντευξιζόμενο παρατίθενται στο Παράρτημα. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι οι ερωτήσεις απαντούν στις απαιτήσεις της ποιοτικής έρευνας και αφορούν συγκεκριμένα ειδικά θέματα που συνδέονται με το κεντρικό ερευνητικό ζήτημα.

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στη Θεσσαλονίκη, τους μήνες Μάρτιο και Απρίλιο 2019 και συμμετείχαν 9 ερωτηθέντες από διαφορετικούς επαγγελματικούς κλάδους αλλά και ιδιότητες, που όλοι εμφάνιζαν κάποια σύνδεση με την περιοχή μελέτης.

Στο πλαίσιο, λοιπόν, της παρούσας εργασίας, το δείγμα ατόμων επιλέχθηκε με τέτοιο τρόπο, ώστε να μπορεί να καλύψει το σύνολο των ερευνητικών ερωτημάτων της εργασίας, αλλά και ένα μεγάλο πρίσμα της εικόνας της περιοχής μελέτης, που συντίθεται από τις διαφορετικές ιδιότητες τους. Συνεπώς, επιλέχθηκαν ακαδημαϊκοί και επιστήμονες της πόλης, μελετητές, κάτοικοι, εργαζόμενοι και επιχειρηματίες, εκπρόσωποι πολιτιστικών χώρων, αλλά και πολίτες που συμμετέχουν ενεργά σε κοινωνικές και ακτιβιστικές δράσεις και χώρους. Με αυτόν τον τρόπο, κρίθηκε ότι μπορεί να δημιουργηθεί μια πλήρης εικόνα για το παρελθόν, την υφιστάμενη κατάσταση και ιστορία της περιοχής μελέτης, η οποία θα συντίθεται τόσο από επιστημονικές απόψεις, γνώμες όσο και από μνήμες, αισθήσεις και συναισθήματα γύρω από το χώρο αυτό.

Πιο συγκεκριμένα, τα άτομα που έλαβαν μέρος σε αυτήν την ποιοτική έρευνα ήταν τα εξής:

Γιαννακού Α., Καθηγήτρια Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης

Γκανούλης Φ., Πολιτικός Μηχανικός, Εργαζόμενος στο ιστορικό κέντρο Θεσσαλονίκης

Εξιογλου Μ., Υπεύθυνος Κοινωνικού Κέντρου – Στεκιού Μεταναστών

Καλλιγιάς Ν., Χωροτάκτης Μηχανικός, Υπεύθυνος για το Πάρκο Τσέπης στη γειτονιά της Αλεξάνδρου Σβώλου

Ντοκούζ Σ., Καλλιτεχνικός Διευθυντής του πολιτιστικού χώρου Μπενσουσάν Χαν

Ρακκάς Γ., Κοινωνικός επιστήμονας – κοινωνιολόγος, Υπεύθυνος κοινωνικού χώρου Άρδην - Ρήξη

Χατζηνάκος Π., Κάτοικος περιοχής Αλεξάνδρου Σβώλου και υπεύθυνος Πρωτοβουλίας Γειτονιάς Αλεξάνδρου Σβώλου

Χρόνης Π., Κάτοικος του ιστορικού κέντρου Θεσσαλονίκης

Ψαρόπουλος Στ., Επιχειρηματίας χονδρεμπορίου στην περιοχή της Βαλαωρίτου

Οι λόγοι που επιλέχθηκαν τα συγκεκριμένα άτομα έγκειται στην διαφορετικότητα της ιδιότητας και της δράσης τους, καθώς στην ποιοτική έρευνα ο ερευνητής δεν στοχεύει στη συγκέντρωση του μεγαλύτερου δυνατού δείγματος, τυχαίων ανθρώπων με ομοειδή χαρακτηριστικά, ώστε να δημιουργήσει αντικειμενικά αποτελέσματα, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της ποσοτικής έρευνας (Mantzoukas, 2007). Αντίθετα, στην ποιοτική έρευνα, σκοπός είναι η ποιότητα με τη λήψη ενός ειδικού και συγκεκριμένου δείγματος, που θα βοηθήσει τον ενδιαφερόμενο να συλλεχθούν συγκεκριμένες πληροφορίες σχετικές με το προς διερεύνηση θέμα και να καταλήξει σε ποιοτικά συμπεράσματα (Mantzoukas, 2007).

Αξίζει να σημειωθεί ότι ένα μεγάλο δείγμα μπορεί να επιφέρει αρνητικές επιπτώσεις σε σχέση με την εγκυρότητα των απαντήσεων, καθώς όσο ο αριθμός των συμμετεχόντων αυξάνεται, χάνονται στοιχεία όπως υποκειμενικά και εξατομικευμένα χαρακτηριστικά, που θεωρούνται απαραίτητα για την ποιοτική έρευνα. Επιπλέον το δείγμα που επιλέγεται, στην περίπτωση της ποιοτικής έρευνας χαρακτηρίζεται ως *purposive sampling*, καθώς επιλέγεται σκόπιμα από τον ερευνητή ο οποίος θεώρησε πως τα εν λόγω άτομα έχουν την εμπειρία, τη γνώση και τα χαρακτηριστικά εκείνα που θεωρεί ο ίδιος κατάλληλα και ικανά να παράγουν τα συγκεκριμένα συμπεράσματα που επιζητά (Mantzoukas, 2007). Συνεπώς, το δείγμα δεν επιλέγεται με αντικειμενικές και τυχαίες τεχνικές, αλλά με βάση την υποκειμενική γνώση του ερευνητή για τα χαρακτηριστικά του δείγματος (Mantzoukas, 2007).

Η διαδικασία η οποία θα ακολουθηθεί για την ανάλυση των απαντήσεων περιλαμβάνει την κωδικοποίηση του κειμένου – εντοπισμός διαφορών και ομοιοτήτων, τη συμπύκνωση όμοιων κωδικών σε θεματικές ενότητες και τέλος την παραγωγή συμπερασμάτων.

Με βάση λοιπόν τα παραπάνω, οι ερωτήσεις που πραγματοποιήθηκαν στις συνεντεύξεις, κωδικοποιήθηκαν και δημιούργησαν τις εξής θεματικές ενότητες:

- Αλλαγή της εικόνας και φυσιογνωμίας της περιοχής μελέτης/ ιστορικού κέντρου με την πάροδο των χρόνων.
- Αποτύπωμα της οικονομικής κρίσης στην περιοχή μελέτης.
- Αναμνήσεις από την περιοχή μελέτης.

- Μετασχηματισμός του ρόλου, της εικόνας και της σημασίας για την πόλη της Δ.Ε.Θ. και της περιοχής της Βαλαωρίτου.
- Κοινωνική και πολιτιστική δράση στην περιοχή μελέτης.

Ως προς την πρώτη θεματική σχετικά με την αλλαγή της εικόνας του ιστορικού κέντρου και πιο συγκεκριμένα της περιοχής μελέτης, όλοι οι συνεντευξιζόμενοι παρατήρησαν ένα μετασχηματισμό με την πάροδο των χρόνων, άλλοι σε μεγαλύτερη και άλλοι σε μικρότερη κλίμακα. Ειδικότερα, αναφέρονται δύο σημαντικές περίοδοι που έπαιξαν ιδιαίτερο ρόλο σε αυτόν τον μετασχηματισμό: η δεκαετία του '60 με την έντονη ανοικοδόμηση, που ουσιαστικά αλλοίωσε τα στοιχεία εκείνα που διαφοροποιούσαν την πόλη (κυρίως αρχιτεκτονικά κτίρια) και η οικονομική κρίση που είχε ως αποτέλεσμα, αφενός την αύξηση των κενών καταστημάτων και την αλλαγή χρήσεων προς την κατεύθυνση της αναψυχής, και αφετέρου κοινωνικές διαφοροποιήσεις, με τη μετεγκατάσταση κατοίκων σε άλλες περιοχές.

Αξίζει να σημειωθεί ότι με βάση τις αναμνήσεις των ερωτηθέντων, η εικόνα της περιοχής της Αλεξάνδρου Σβώλου παρουσιάζει μικρή αλλοίωση, καθώς διατηρεί σε μεγάλο βαθμό τις ίδιες χρήσεις ιστορικών ή ακόμα και τις ίδιες ακριβώς επιχειρήσεις με τη δεκαετία του '80. Πολλοί από τους συνεντευξιζόμενους, τονίζουν το πολιτιστικό παρελθόν της περιοχής και τη χαρακτηρίζουν ως η γειτονιά των κινηματογράφων, χαρακτηρισμός που σήμερα ταιριάζει στην περιοχή, ωστόσο με πολύ μικρότερο αριθμό κινηματογράφων να εντοπίζεται σε σχέση με το παρελθόν.

Επιπλέον, σημαντικό στοιχείο στις αναμνήσεις των ερωτηθέντων διαδραματίζουν οι αγορές Καπάνι και Μοδιάνο, με την αγορά Καπάνι ακόμα και σήμερα να θυμίζει παλιές εποχές, λόγω της διατήρησης της αρχικής της μορφής αλλά και των χρήσεων λιανικού εμπορίου. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι συνεντευξιζόμενοι μεγαλύτερης ηλικίας μοιράστηκαν ιστορίες για τις αγορές αυτές φανερώνοντας τον ιδιαίτερο πολυπολιτισμικό χαρακτήρα που είχε η Θεσσαλονίκη την δεκαετία του '40 και του '50.

Η μεγαλύτερη, όμως, αλλαγή στη φυσιογνωμία της περιοχής μελέτης, παρατηρείται, σύμφωνα με τους συνεντευξιζόμενους στην περιοχή της Βαλαωρίτου και συντελείται σε τρεις φάσεις: η πρώτη αφορά το κλείσιμο των μικρών βιοτεχνιών και μεγάλου μέρους των καταστημάτων χονδρικής και λιανικής

πώλησης, η οποία παρατηρείται στα τέλη της δεκαετίας του 1990, η δεύτερη αφορά την εγκατάσταση καλλιτεχνών και τη δημιουργία πολιτιστικών χώρων στην περιοχή στα μέσα της δεκαετίας του 2000 και η τρίτη αφορά την περίοδο μετά την οικονομική κρίση με την εγκατάσταση στην περιοχή χρήσεων αναψυχής και τουρισμού. Αξίζει να αναφερθεί ότι, ως προς το χαρακτήρα της περιοχής, παρατηρούνται διαφορούμενες απόψεις, από τη μία από τους πολιτιστικούς εκπροσώπους διαφαίνεται μια αισιοδοξία ως προς τον καλλιτεχνικό και πολιτιστικό χαρακτήρα της περιοχής και από την άλλη από τους κοινωνιολόγους θεωρείται ότι η περιοχή της Βαλαωρίτου έχει χάσει το χαρακτήρα της και παρατηρείται το φαινόμενο *gentrification*. Επιπλέον, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι αναμνήσεις των καταστηματαρχών της περιοχής, με ιστορίες που φανερώνουν έντονα τόσο τον χαρακτήρα της ως περιοχή εμπορίου, όσο και με ιστορίες σχετικά με Σεφαραδίτες που δραστηριοποιούνταν σε αυτήν.

Ως προς το αποτύπωμα της οικονομικής κρίσης στην περιοχή μελέτης, αυτό εντοπίζεται σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Συγκεκριμένα, τονίζεται η έντονη επίδραση της οικονομικής κρίσης στις επιχειρήσεις, το οποίο γίνεται εμφανές από την αρχή της δεκαετίας του 2010, με το κλείσιμο αρκετών επιχειρήσεων. Ωστόσο, σύμφωνα με τη γνώμη των ερωτηθέντων, σε χωρικό επίπεδο, τα κενά καταστήματα εντοπίζονται, πλέον, σε μικρούς δρόμους, με τις βασικές οδούς της περιοχής μελέτης να παρουσιάζουν ανάκαμψη με το πέρασμα των ετών. Σε κοινωνικό επίπεδο, το αποτύπωμα της κρίσης εντοπίζεται ως προς την απουσία δυνατών κοινωνικών σχέσεων, την απώλεια του φαινομένου της γειτονιάς, καθώς και την γκετοποίηση ορισμένων περιοχών. Ωστόσο, οι ερωτώμενοι που δραστηριοποιούνται σε κοινωνικούς χώρους και δράσεις, θεώρησαν την κρίση ως μια αφορμή για ενίσχυση της ατομικής και συλλογικής πρωτοβουλίας, με στόχο μικρές βελτιώσεις στην πόλη και στην κοινωνία. Συνεπώς, γίνεται μια εκτενής αναφορά στις δράσεις και τις επιδιώξεις τους, οι οποίες επηρεάζονται έντονα από την οικονομική κρίση τόσο με θετικό όσο και με αρνητικό αντίκτυπο.

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στα σημεία έναρξης και λήξης του ηχητικού περιπάτου, λόγω του ιδιαίτερου χαρακτήρα τους, αλλά και του ρόλου τους στην ταυτότητα της πόλης. Ειδικότερα, ως προς την ΔΕΘ έγινε σαφής αναφορά στο ένδοξο παρελθόν της σε εμπορικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρθηκε και στην ανάλυση των σημείων, ο θεσμός αποτελούσε στο παρελθόν σύμβολο για την πόλη, ενώ οι μεγαλύτεροι σε ηλικία

συνεντευξιαζόμενοι μοιράστηκαν εμπειρίες και αναμνήσεις παρουσιάζοντας το ως ένα πρωτόγνωρο κοινωνικό και πολιτιστικό γεγονός για εκείνα τα χρόνια. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης, οι μνήμες των κατοίκων της περιοχής με την προηγούμενη χρήση του χώρου, στην οποία βρισκόταν το γήπεδο της αθλητικής ομάδας του Άρη. Αξίζει να σημειωθεί η αναγνώριση από όλους τους ερωτώμενους της έντονης παρακμής του θεσμού και της σύνδεσης του με πολιτικά γεγονότα, ενώ τα άτομα που σχετίζονται με θέματα σχεδιασμού και κοινωνιολογίας αναφέρουν τις αρνητικές πτυχές του, υπό διαβούλευση, Ειδικού Χωρικού Σχεδίου για την ανάπτυξη της ΔΕΘ σε αρχιτεκτονικό, λειτουργικό και περιβαλλοντικό επίπεδο, θεωρώντας ότι θα σηματοδοτήσει έναν ευρύτερο μετασχηματισμό της περιοχής και της εικόνας της.

Τέλος, όσον αφορά τις διάφορες δράσεις και κοινωνικούς χώρους που δραστηριοποιούνται στην περιοχή μελέτης, τονίστηκε ότι έχουν ως βασική επιδίωξη τη βελτίωση και την επέμβαση σε κοινωνικό, χωρικό και περιβαλλοντικό επίπεδο. Ωστόσο, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι ιστορίες που μοιράστηκαν οι συνεντευξιαζόμενοι σχετικά με τους διάφορους χώρους, όπως ιστορικά πολιτικά γεγονότα που σχετίζονται με το κτίριο του Κέντρου Μεταναστών, καθώς και τις αντιδράσεις των κατοίκων και των επισκεπτών στα εγχειρήματα της Πρωτοβουλίας της Γειτονιάς της Αλεξάνδρου Σβώλου. Επιπλέον, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη σημασία των συνεργασιών και της επικοινωνίας μεταξύ των διαφόρων κοινωνικών ομάδων αλλά και της σημαντικής συμβολής των κατοίκων για την επίτευξη των διαφόρων δράσεων, ενώ γίνεται αναφορά και στην απουσία της τοπικής αυτοδιοίκησης στο σύνολο των δράσεων αυτών. Κρίνεται ότι όλα αυτά τα στοιχεία, οι μαρτυρίες και οι ιστορίες για την κοινωνική δράση της περιοχής, συντελούν στη διαμόρφωση μιας εικόνας για την πόλη, που πολλές φορές είναι άγνωστη ακόμα και στους ίδιους τους κατοίκους της.

Το σύνολο των πληροφοριών που συλλέχθηκε από τις συνεντεύξεις, που αποτελείται από απόψεις, αναμνήσεις, ιστορίες συναισθηματικά φορτισμένες, θεωρείται, κατά την ερευνήτρια, ότι μπορεί να αποτελέσει τη βάση του περιεχομένου του ηχητικού περιπάτου, καθώς όλα τα παραπάνω συνθέτουν ένα μέρος της εικόνας και ταυτότητας της περιοχής μελέτης.

Στο επόμενο κεφάλαιο, παρουσιάζεται αναλυτικά η σχεδιαζόμενη εφαρμογή, το περιβάλλον του χρήστη και ο τρόπος λειτουργίας της.

[07]

CITY SOUND TRACES: ΜΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΗΧΗΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΠΑΤΟΥ I

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, η παρατήρηση και η φιγούρα του flaneur επεκτείνεται από το φυσικό χώρο στο ψηφιακό, αλλά και στη σύνδεση αυτών των δύο (Ψαρράς, 2011). Πιο συγκεκριμένα, η φυσική παρουσία εμπλουτίζεται με νέα καλλιτεχνικά μέσα και τεχνολογίες. Επιπλέον, τα αστικά περιβάλλοντα είναι χώροι διέλευσης, όπου οι άνθρωποι βρίσκονται συνεχώς σε κίνηση, υιοθετούν κατάλληλες συμπεριφορές, χρησιμοποιούν φορητές τεχνολογικές συσκευές για πλοήγηση και λαμβάνουν γρήγορες αποφάσεις (Gaye κ.ά., 2003). Παράλληλα, η έλευση των φορητών συσκευών είχε σαν επίπτωση την αποκοπή των χρηστών από το κοινό ηχητικό περιβάλλον της πόλης και τη δημιουργία ιδιωτικών σφαιρών ακρόασης (Παπαχρήστου κ.ά., 2014). Συνεπώς, όλα τα παραπάνω αποτέλεσαν την έμπνευση για την ανάπτυξη μιας εφαρμογής για κινητά που θα συνδυάζει την κίνηση μέσα στον αστικό χώρο, με το συνδυασμό των αισθήσεων, για μια εναλλακτική αστική εμπειρία.

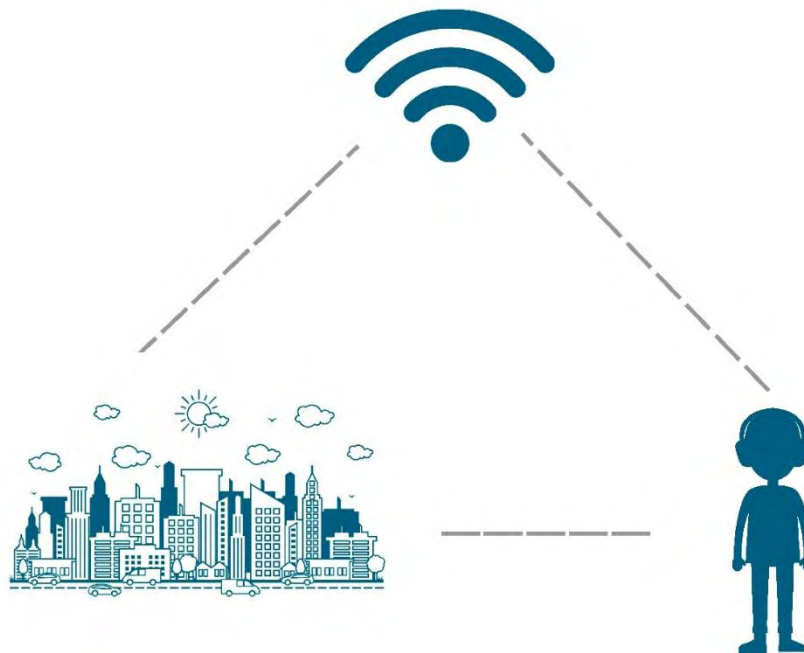
Ειδικότερα, αναπτύχθηκε μια εφαρμογή για κινητά περιβάλλοντος Android, με βασική λειτουργία της πλατφόρμας την δημιουργία ηχητικών περιπάτων. Ειδικότερα, ο δημιουργός επισυνάπτει ήχους πάνω στο χάρτη μίας περιοχής και αργότερα όταν ο ακροατής – χρήστης της εφαρμογής βρεθεί στο σημείο της επισύναψης, μπορεί να ακούσει τους προηχογραφημένους ήχους. Η εφαρμογή αναπτύχθηκε σε κώδικα Java με Android Software Development.

Όσον αφορά το σχεδιαζόμενο ηχητικό περίπατο, επιδιώκει μια νέα προσέγγιση του αστικού χώρου της Θεσσαλονίκης, μέσα από την περιπλάνηση σε ήχους, οσμές, μνήμες, εμπειρίες, απόψεις απλών ανθρώπων και επιστημόνων που τη βιώνουν καθημερινά, ποιήματα, λογοτεχνικά κείμενα και μουσικές. Η διαδρομή αποτελεί μια αλληλουχία στιγμάτων στο χώρο και το χρόνο, ένα δίκτυο αφηγήσεων στην πόλη, μια ψηφιακή χαρτογράφηση του ιστορικού κέντρου της Θεσσαλονίκης, με στοιχεία γνωστά και άγνωστα, που επιδιώκει τη σύνθεση ενός δημιουργικού πλέγματος, παρατήρησης, αισθήσεων και βιώματος. Στόχος είναι ο χρήστης της

εφαρμογής να αφουγκραστεί την παράξενη ομορφιά της αστικής αύρας, να ανακαλύψει τις ιστορίες της πόλης που συντελούνται στην επιφάνεια της αλλά και στα κρυμμένα της σημεία, καθώς και στο παρελθόν της. Η εφαρμογή αποτελεί μια προσπάθεια που επιδιώκει να συνδυάσει την τεχνολογία, την έρευνα του ήχου, το field recording, τη τέχνης, την ανθρωπολογία – κοινωνιολογία της πόλης, μέσα από συνεντεύξεις και αφηγήσεις ζωής, ηχοτοπία, συνθέσεις και ποίηση.

Το όνομα της εφαρμογής είναι City sound traces, καθώς κατά την περιπλάνηση του χρήστη στο χώρο, ακούγονται ηχητικά θραύσματα της πόλης, που του αποκαλύπτουν τμήμα της ταυτότητας της ή τον μεταφέρουν σε ορισμένη ατμόσφαιρά της. Στην εφαρμογή City sound traces αναπτύχθηκε ένα σύστημα, που επιτρέπει στους χρήστες να πραγματοποιούν έναν ηχητικό περίπατο, σε πραγματικό χρόνο, μέσα από το περπάτημα και την αλληλεπίδραση με το αστικό περιβάλλον. Η εφαρμογή ανακτά πληροφορίες σχετικά με τη τοποθεσία του χρήστη και ο συνδυασμός των αστικών ήχων με τους ηχογραφημένους οδηγεί σε μια εναλλακτική χαρτογράφηση του χώρου και μια διαφορετική εμπειρία σε αυτόν.

Εικόνα 48. Λογική λειτουργίας εφαρμογής

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Πιο συγκεκριμένα, ο τρόπος λειτουργίας της εφαρμογής συνίσταται από τα εξής:

- με την εκκίνηση της εφαρμογής ο χρήστης ενημερώνεται να ενεργοποιήσει τα δεδομένα και το GPS της συσκευής.

- Πραγματοποιώντας τις παραπάνω δράσεις, ο χρήστης έρχεται σε επαφή με το interface και εμφανίζεται ο χάρτης του ιστορικού κέντρου της Θεσσαλονίκης.
- Στο σύνολο της περιοχής μελέτης εμφανίζονται τα σημεία στα οποία υπάρχει ηχητικό υλικό, εικόνα και κείμενο ανάγνωσης. Το ηχητικό υλικό προέρχεται κατά κύριο λόγο από τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν κατά την πρωτογενή έρευνα και από αποσπάσματα από το διαδίκτυο. Οι εικόνες σχετίζονται είτε με φωτογραφίες του εκάστοτε σημείου, είτε με καλλιτεχνικά έργα που σχετίζονται με αυτό, ενώ το κείμενο κυρίως προέρχεται από λογοτεχνικά κείμενα ή ποιήματα και θεωρείται σύμφωνα με την ερευνήτρια ότι εκφράζει με κάποιο τρόπο το εκάστοτε σημείο.
- Ο χρήστης καλείται να φοράει τα ακουστικά του σε όλη την διάρκεια του περιπάτου και καθώς κινείται μέσα στο χώρο, που υπάρχει το ηχητικό απόσπασμα, η συσκευή ανιχνεύει την τοποθεσία και ενεργοποιείται αυτόματα το ηχητικό απόσπασμα. Υπάρχει ακόμη η δυνατότητα παύσης (pause) του ηχητικού αποσπάσματος, σταματήματος (stop) και επανάληψης της αναπαραγωγής του (play) με τις αντίστοιχες επιλογές του player. Ο χρήστης αφού τελειώσει το ηχητικό απόσπασμα μπορεί να συνεχίσει την πορεία του ή να το ακούσει ξανά.
- Στα «κενά» σημεία που δεν έχουν τοποθετηθεί ηχητικά αποσπάσματα, ενεργοποιούνται αυτόματα ambient μουσικές συνθέσεις, σε συνδυασμό με ηχογραφήσεις του αστικού ηχοτοπίου, που έχουν δημιουργηθεί από την ερευνήτρια. Η ηχητική καταγραφή θεωρείται απαραίγκλιτη και δηλώνει αυθεντικότητα, παρόλο που οι καταγεγραμμένοι ήχοι από χώρους και τόπους είναι μόνο στιγμιότυπα ενός συνεχώς μεταβαλλόμενου ιστού αλληλεπιδράσεων και περιέχουν ελάχιστη αλήθεια σε σχέση με το τώρα (Parker, 2008).
- Τα μοναδικά τεχνολογικά προαπαιτούμενα είναι ένα κινητό τηλέφωνο σε περιβάλλον Android για την εγκατάσταση της εφαρμογής και ακουστικά για την ακρόαση.

Εικόνα 49. Το περιβάλλον του χρήστη της εφαρμογής

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Με βάση τη συλλογή των δεδομένων από την ερευνήτρια και με επιδίωξη προσέγγισης της πόλης «πέρα από τα κτήρια», αποφασίστηκε να χρησιμοποιηθούν οι αφηγήσεις των απλών ανθρώπων της πόλης, ως εργαλείο για την καταγραφή του χαρακτήρα της, φέρνοντας στην επιφάνεια τη μνήμη της συνύπαρξης, της ανταλλαγής και της περιπέτειας που συνέστησε την πόλη (Καρανδεινού κ.ά., 2008), καθώς θεωρήθηκε ότι η αληθινή πλευρά της αντικατοπτρίζεται στην καθημερινότητα της – στους ανθρώπους της, τους χώρους εργασίας, την κατοικία, τους κοινωνικούς χώρους διεκδίκησης, τις γειτονιές. Συνεπώς, καθώς ο χρήστης κινείται στο χώρο, ενεργοποιεί εικόνα, ήχο και κείμενο, όπως εξάλλου συμβαίνει με την ίδια την πόλη, όπου οι χωρικές ποιότητες διαμορφώνονται με βάση την κίνηση, την δράση και το συσχετισμό των ανθρώπων (Καρανδεινού κ.ά., 2008). Όμως, υπό το πρίσμα ότι η πόλη δεν είναι μια στατική οντότητα, αλλά ένας ζωντανός οργανισμός που συνεχώς εξελίσσεται, με παρελθόν, παρόν και μέλλον, τα οποία όλα μαζί συνιστούν την εικόνα και την ταυτότητα της. Συνεπώς, ο ηχητικός περίπατος επιβάλλει τη μείξη αυτών των χρονικοτήτων της πόλης, μέσω της διαδραστικότητας της εφαρμογής. Επιπλέον, η άυλη εικόνα μιας πόλης, πέραν από τους ανθρώπους της, συντίθεται από το λόγο, τις τέχνες και κάθε άλλο πνευματικό έργο το οποίο αναπτύσσεται και ευδοκμεί στον αστικό χώρο. Είναι ακόμα οι μυρωδιές, οι γεύσεις και οι ήχοι που

αναδύονται και που όλα αυτά μαζί συμμετέχουν δημιουργώντας τον ιδιαίτερο πολιτισμικό χαρακτήρα της πόλης, ο οποίος είναι μοναδικός. Όλα αυτά τα στοιχεία μαζί, προσδιορίζουν την ταυτότητα της και είναι ικανά να δημιουργήσουν μια εναλλακτική πρόσληψη, κατανόηση και βίωση της πόλης. Στο επόμενο κεφάλαιο, παρουσιάζονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν μετά από την ολοκλήρωση της παρούσας έρευνας.

[08]

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ I

Ο χώρος, αποκλεισμένος από τον ανθρώπινο παράγοντα, δεν αποτελεί τίποτα παραπάνω από όγκους, υλικά και διαστάσεις, δηλαδή χαρακτηρίζεται από τη γεωμετρική του διάσταση. Όμως, ο άνθρωπος αποτελεί το περιεχόμενο του χώρου, δίνοντας του ερμηνεία, χρήσεις και δυνατότητες, τις οποίες είναι αδύνατον να παράγει από μόνος του. Συνεπώς, κάθε τόπος, κατοικημένος ή ακατοίκητος, φυσικός ή αστικός είναι εμπλουτισμένος με νοήματα. Τα νοήματα αυτά προκύπτουν από τις αισθήσεις και τα συναισθήματα τα οποία εμπλέκονται με τη μνήμη, προσωπική ή συλλογική, και τα βιώματα.

Ιδιαίτερο ρόλο σε έναν αστικό χώρο διαδραματίζει ο ήχος, ο οποίος χαρακτηρίζει την ταυτότητα μιας κοινωνίας και είναι ικανός να καλλιεργήσει την αίσθηση του τόπου στον ίδιο βαθμό που αυτό πραγματοποιείται μέσω της αρχιτεκτονικής ή των διάφορων εθίμων. Συνεπώς, το αστικό ηχοτοπίο αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του αστικού περιβάλλοντος και σε συνδυασμό με τα συναισθήματα, τη μνήμη του σώματος και την αλληλεπίδραση των αισθήσεων, διαμορφώνουν και επηρεάζουν τη συνολική εμπειρία του χώρου. Ο ηχητικός περίπατος αποτελεί μία πρακτική που σχετίζεται με το ηχοτοπίο και αποτελεί έναν τρόπο, τόσο κατανόησης και βίωσης του χώρου, όσο και διαλόγου μεταξύ του ακροατή, του ήχου και του τόπου, μέσα από την περιπλάνηση σε οικείους χώρους και την αλληλεπίδραση των αισθήσεων.

Στην έρευνα δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στους ηχοπεριπάτους ως ένα μέσο διαμόρφωσης μιας ηχητικής εμπειρίας για μια εναλλακτική ανάγνωση της πόλης. Συνεπώς, στο πλαίσιο ότι η πόλη δεν αποτελεί απλώς ένα παθητικό αντικείμενο του βλέμματος, αλλά έναν ενεργό χώρο, έντονα συναισθηματικά φορτισμένο, που ενισχύεται από την αλληλεπίδραση των αισθήσεων και με τη σειρά του αναδιαμορφώνει συνεχώς τις αισθήσεις και τον τρόπο αντίληψης τους, δημιουργήθηκε ένας ηχητικός περίπατος για την πόλη της Θεσσαλονίκης. Όμως, ο σημαντικός ρόλος της τεχνολογίας στη σύγχρονη ζωή και η δυνατότητα

σύνδεσης με το παρελθόν και τη μνήμη για τη διαμόρφωση μιας ξεχωριστής χωρικής εμπειρίας, έδωσε το έναυσμα στην ερευνήτρια για την ανάπτυξη μιας android εφαρμογής ηχητικών περιπάτων για τη Θεσσαλονίκη, ώστε να απαντηθούν συγκεκριμένα ερευνητικά ερωτήματα που είχαν τεθεί. Ειδικότερα, αφενός μέσω των νέων τεχνολογιών και πιο συγκεκριμένα της android εφαρμογής και αφετέρου μέσω των ηχητικών περιπάτων, έγινε προσπάθεια κατανόησης και ανάγνωσης της ιστορίας και ταυτότητας της Θεσσαλονίκης, μέσα από ένα νέο πλαίσιο που θα δίνει έμφαση στις αισθήσεις, τη μνήμη, τη κίνηση του σώματος αλλά και την αλληλεπίδραση τους.

Αρχικά, δόθηκε έμφαση στην καθημερινή ζωή στη Θεσσαλονίκη, μελετημένη μέσα από όλες τις αισθήσεις, προκειμένου να πραγματοποιηθεί μια χαρτογράφηση των αισθήσεων, οι οποίες σπάνια γίνονται αντιληπτές στην καθημερινότητα. Έτσι, ορίστηκαν τα σημεία του ηχοπεριπάτου, καθώς ένας τόπος, η ταυτότητα και η εικόνα του, δεν μπορούν να απομονωθούν από τις αισθήσεις.

Το περιεχόμενο του ηχοπεριπάτου στηρίχθηκε στην πρωτογενή έρευνα μέσω συνεντεύξεων, όπου αναδείχθηκαν απόψεις, μνήμες, συναισθήματα γύρω από το ιστορικό κέντρο της Θεσσαλονίκης, για σημεία και διαδρομές που είναι ήδη γνωστά στους κατοίκους. Κρίθηκε ότι οι διαφορετικοί χρήστες της πόλης, με τα ατομικά τους βιώματα, τις αναμνήσεις και τις διαφορετικές αντιλήψεις, είναι ικανοί να διαμορφώσουν ένα μωσαϊκό από μικροϊστορίες, όπου η κάθε ψηφίδα του έχει άλλο χρώμα, σχήμα, προέλευση, αλλά όλες αυτές οι ετερόκλητες ψηφίδες μαζί φτιάχνουν μια πολύπλοκη σύνθεση και δομούν την ιστορία και την ταυτότητα της πόλης. Συνεπώς, στις συνεντεύξεις αναζητήθηκαν τα στοιχεία που αναφέρονται τόσο στον ιστορικό χρόνο της πόλης, όσο και στο βιωματικό χρόνο του καθενός, που υφαίνεται από υλικά και άυλα αποσπάσματα, με στόχο την μείξη των διαφορετικών χρονικοτήτων της πόλης.

Όμως, υπό το πρίσμα ότι η εικόνα μιας πόλης και ειδικότερα η άυλη, συνίσταται, πέραν από τους ανθρώπους της, από το λόγο, τις τέχνες και κάθε άλλο πνευματικό έργο το οποίο αναπτύσσεται και ευδοκιμεί στον αστικό χώρο, το περιεχόμενο της εφαρμογής ενισχύθηκε από κείμενα, φωτογραφίες και μουσικές συνθέσεις που αναφέρονται στα εκάστοτε σημεία. Συνεπώς, ο εν λόγω ηχητικός περίπατος και το περιεχόμενό του, αποτελούν τόσο μία πρακτική εναλλακτικής εξερεύνησης της πόλης όσο και μια καλλιτεχνική πρακτική.

Επιστρέφοντας στα ερευνητικά ερωτήματα δίνονται οι ακόλουθες απαντήσεις. Όπως αναφέρεται και στη βιβλιογραφία, οι αισθήσεις αποτελούν αναπόσπαστο στοιχείο της υπόστασης και ταυτότητας του χώρου. Υπό αυτό το πρίσμα, τα συμπεράσματα που προέκυψαν από τη χρήση της εφαρμογής είναι αρχικά ότι η αισθητηριακή πρόσληψη οδηγεί τόσο στην κατανόηση της πόλης, της δομής και των χρήσεων της, όσο και της ιδιαίτερης ατμόσφαιρας της. Ωστόσο, παρατηρήθηκε ότι η διαδικασία αυτή διαφοροποιείται έντονα ανάλογα με το σημείο του ηχητικού περιπάτου αλλά και την ώρα της ημέρας. Συνεπώς, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει αφενός η εμπειρία της κίνησης, που τροφοδοτεί συνεχώς τις αισθήσεις και τα συναισθήματα και αφετέρου τα χαρακτηριστικά της εκάστοτε τοποθεσίας, τα οποία διαφοροποιούνται ανάλογα με την ώρα της ημέρας, όπως συγκέντρωση και ροή κόσμου, αλλαγή χρήσης, αλλαγή φωτισμού, αλλά και αλλαγές στο οσφρητικό τοπίο.

Επιπλέον, διαπιστώθηκε ότι η εντύπωση και η εμπειρία της πόλης, δε σχετίζεται μόνο με τα ερεθίσματα που έχει προκαλέσει στο σώμα και τις αισθήσεις μας, αλλά και με τη μνήμη. Πιο συγκεκριμένα, με τη χρήση της εφαρμογής, η εμπειρία της Θεσσαλονίκης αναδιαμορφώνεται μέσω της διαπραγμάτευσης της προσωπικής μνήμης του κάθε χρήστη για το εκάστοτε σημείο, με την ιστορική και συλλογική μνήμη. Συνεπώς, οι αισθητηριακοί συσχετισμοί υφαίνονται με τις συγκρουόμενες περιγραφές, τις προσωπικές και συλλογικές ιστορίες και διαμορφώνουν μια εναλλακτική ανάγνωση για την πόλη, η οποία διαφέρει ανά χρήστη.

Οι λόγοι που επιλέχθηκε ο ηχητικός περίπατος να αναπτυχθεί μέσω μιας android εφαρμογής σχετίζονται τόσο με το σημαντικό ρόλο που διαδραματίζουν οι νέες τεχνολογίες στη σύγχρονη καθημερινότητα της πόλης, όσο και με την προσπάθεια δημιουργίας μιας εμπειρίας που θα συνδυάζει στοιχεία του παρελθόντος και του παρόντος. Συνεπώς, θεωρείται ότι η εφαρμογή επηρεάζει και μετασχηματίζει τόσο τη σύγχρονη εμπειρία όσο και τις αναλογίες της πόλης, μέσω των ψηφιακών περιπλανήσεων και της υπερδιέγερσης των αισθήσεων, καταφέροντας να συνδυάσει ήχους και μαρτυρίες του παρελθόντος με προσωπικές μνήμες του παρόντος.

Συνολικά, θεωρείται ότι η ηχητική εμπειρία μέσω της χωρικής περιήγησης στη σχεδιαζόμενη ηχητική διαδρομή αποτελεί μια πολυαισθητηριακή εμπειρία και εξερεύνηση, όπου κρυφές θεάσεις και νοήματα αποκαλύπτονται σταδιακά,

συνθέτοντας μια κρυμμένη πόλη, γεμάτη προσωπικές ιστορίες, ήχους, μυρωδιές, γεύσεις και υφές, διαμορφώνοντας μια δυνατή εμπειρία και μια εναλλακτική ανάγνωση της εικόνας και της ταυτότητας της Θεσσαλονίκης, που διαφοροποιείται ανάλογα με το χρόνο, την τοποθεσία, τις κοινωνικές παραστάσεις, και τις μνήμες του κάθε χρήστη.

Μελλοντικά, αφενός θα μπορούσε να ενισχυθεί το περιεχόμενο της εφαρμογής με τη δημιουργία διαφορετικών θεματικών ηχοπεριπάτων και αφετέρου να εξεταστούν οι επιδράσεις της, με τη χρήση ερωτηματολογίων στους χρήστες, μετά το τέλος του ηχοπεριπάτου. Ειδικότερα, το υφιστάμενο περιεχόμενο της εφαρμογής, κρίνεται ότι ενδιαφέρει περισσότερο τους κατοίκους της Θεσσαλονίκης. Εντούτοις, θεωρείται ότι είναι εφικτός ο εμπλουτισμός του περιεχομένου της εφαρμογής σε τουριστικό και καλλιτεχνικό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, η επέκταση της εφαρμογής με αξιοποίηση της τεχνολογίας Augmented και Virtual Reality, επιδιώκοντας τον ενεργό ρόλο και άλλων αισθήσεων (ψηφιακή γεύση, όσφρηση και αφή) και η μετάφραση του, μπορεί να ενισχύσει το εύρος χρήσης του και να αποτελέσει ένα πρωτότυπο τουριστικό εργαλείο. Ωστόσο αυτό ελλοχεύει τον κίνδυνο να χαθεί η αυθεντικότητα της εμπειρίας και των αφηγήσεων. Ακόμη, μπορούν να διαμορφωθούν ηχητικοί περίπατοι, δίνοντας έμφαση στο παιχνίδι για την ανακάλυψη της πόλης, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο για τουριστικούς όσο και για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Επιπλέον, η διαμόρφωση ηχητικών περιπάτων με στόχο την δημιουργία μουσικών συνθέσεων, μπορεί να αποτελέσει ένα σύγχρονο καλλιτεχνικό εργαλείο δημιουργίας, που θα συνδυάζει την κίνηση του σώματος με τη μουσική σύνθεση.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ |

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ**Ερωτήσεις προς Α. Γιαννακού και Γ. Ρακκά**

1. Πώς έχει μετασηματιστεί το ιστορικό κέντρο τα τελευταία χρόνια σε κοινωνικό, οικονομικό, πολεοδομικό επίπεδο.
2. Πώς σας φαίνεται η σημερινή εικόνα του ιστορικού κέντρου.
3. Θεωρείται ότι το ιστορικό κέντρο έχει χάσει τη φυσιογνωμία του.
4. Τι σήμαινε η ΔΕΘ στο παρελθόν για την πόλη και τη σημαίνει σήμερα.
5. Πώς θα χαρακτηρίζατε τη Βαλαωρίτου ως περιοχή; Θεωρείται ότι εξακολουθεί να διατηρεί τον εναλλακτικό χαρακτήρα της. Πώς μετασηματίζεται ο χαρακτήρας της περιοχής από την ημέρα μέχρι τη νύχτα.

Ερωτήσεις προς Μ. Εξιογλου

1. Περιγράψτε με λίγα λόγια το χώρο σας.
2. Πότε ξεκίνησε το εγχείρημα και με ποια αφορμή.
3. Σε ποια άτομα απευθύνεστε και με ποιον τρόπο.
4. Ποια είναι η σχέση σας με άλλα εγχειρήματα. Συνεργάζεστε με οποιοδήποτε τρόπο. Και αν ναι με ποιον.
5. Ποιο ήταν το κριτήριο χωροθέτησης σας σε αυτή την περιοχή.
6. Πως επηρεάστηκαν οι δραστηριότητες σας με τις τρέχουσες μεταναστευτικές ροές.

Ερωτήσεις προς Ν. Καλλιγά

1. Τι είναι το πάρκο τσέπης και ποιος ο σκοπός του.
2. Ποια ήταν η προηγούμενη χρήση του οικοπέδου πριν τη διαμόρφωση του σε πάρκο.
3. Με ποιον τρόπο γίνεται η διαχείριση του πάρκου.
4. Ποια ήταν η αντιμετώπιση των κατοίκων όταν πρωτοεμφανίστηκε το εγχείρημα και ποια είναι τώρα.

Ερωτήσεις προς Π. Χατζηνάκο

1. Πώς ξεκίνησε η Πρωτοβουλία.

2. Ποιος ο στόχος του Δείπνου της Άνοιξης.
3. Ποια είναι η αντιμετώπιση των κατοίκων και των επισκεπτών στο εγχείρημα.
4. Υπάρχει κάποια προσαρμογή του Δείπνου ως προς τα νέα κοινωνικο – οικονομικά δεδομένα (οικον. κρίση, μεταναστευτικές ροές).
5. Περιγράψτε με λίγα λόγια τη γειτονιά της Αλεξάνδρου Σβώλου (κτίρια, κάτοικοι, ιστορία, φυσιογνωμία).
6. Πώς επηρέασε η οικονομική κρίση τη γειτονιά.
7. Πώς βιώνει ένας κάτοικος τη γειτονιά ως προς τις κοινωνικές σχέσεις, την εγκληματικότητα κλπ.
8. Ως κάτοικος της γειτονιάς πώς έχει μετασχηματιστεί και ποιες οι αναμνήσεις σας από αυτή.
9. Τι συναισθήματα σας γεννά η κίνηση σας στον άξονα της Αλεξάνδρου Σβώλου.

Ερωτήσεις προς Π. Χρόνη

1. Γιατί επιλέξατε την εν λόγω γειτονιά για να μείνετε.
2. Πόσο έχει αλλάξει η περιοχή τα τελευταία χρόνια.
3. Τι αναμνήσεις έχετε από το κέντρο της Θεσσαλονίκης (ως προς τις χρήσεις, τους κατοίκους κλπ).
4. Καθώς κινείστε στη γειτονιά τι μυρωδιές και ήχοι σας έρχονται στο μυαλό.

Ερωτήσεις προς Στ. Ντοκούζ

1. Ποια ήταν η χρήση του κτιρίου. Τι σημαίνει το όνομα του
2. Ποια είναι η υφιστάμενη/ τρέχουσα χρήση του κτιρίου
3. Τι είδους εκδηλώσεις φιλοξενούνται. Υπάρχει κάποια σύνδεση με το παρελθόν του κτιρίου.
4. Διατηρούνται τα ιστορικά αρχιτεκτονικά στοιχεία του χώρου.

Ερωτήσεις προς Φ. Γκανούλη και Στ. Ψαρόπουλο

1. Γιατί επιλέξατε την εν λόγω γειτονιά για την εγκατάσταση της επιχείρησής σας/ γραφείου σας.
2. Έχει επηρεαστεί η περιοχή από την οικονομική κρίση. Αν ναι με ποιον τρόπο.
3. Τι κόσμος κινείται/ δραστηριοποιείται στη γειτονιά.
4. Διαφοροποιείται η περιοχή και η φυσιογνωμία της κατά την διάρκεια της ημέρας.
5. Καθώς κινείστε στην περιοχή, τι αναμνήσεις σας έρχονται στο μυαλό.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ |

Τα κείμενα και οι εικόνες που εμφανίζονται στα ηχητικά αποσπάσματα της εφαρμογής

1.

Εικόνα 50. Η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης

Πηγή: <https://www.helexpo.gr/>

Εικόνα 51. Η δεύτερη Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης το 1927

Πηγή: <http://thessaloniki.photos.vagk.gr/>

Στην Έκθεση

Σε γνώρισα στην Έκθεση, μέσα στα φώτα,
Μέσα στον κόσμο, στο πολύ κολλητήρι,
Κι αμέσως σου πρότεινα να πάμε σε καμιά ερημιά.

Μα εσύ είχες έρθει από το χωριό για διασκέδαση ·
Έπρεπε να ανεβούμε στ' αυτοκινητάκια,
Να πάρουμε παγωτό, να μπούμε στο σπίτι του τρόμου,
Να σε κεράσω σάντουιτς και μαύρη μπύρα,
Να σου αγοράσω κανένα τσακμάκι για ενθύμιο.

Δε σκέφτηκα ότι ήσουν μπουχτισμένος από ερημιές.
Χριστιανόπουλος (2004)

2.

Εικόνα 52. Η Λεωφόρος Χαμιδιέ (σήμερα Εθνικής Αμύνης) και το Συντριβάνι

Πηγή: <http://thessaloniki.photos.vagk.gr/>

Κατατρέχουν τη γραφικότητα.

Έρθαν κύριοι με τσάντες και μεζούρες,
μέτρησαν το οικόπεδο, άνοιξαν χαρτιά,
οι εργάτες έδωξαν τα περιστέρια,
ξήλωσαν το χαγιάτι, έριξαν το σπίτι,
σβήσαν ασβέστη μες στον κήπο,
φέραν τσιμέντο, στήσαν σκαλωσιές –
θα χτίσουν κι άλλη πολυκατοικία.

Ρίχνουν τα ωραία σπίτια ένα ένα,
τα σπίτια που μας ανάστησαν από μικρά,
με τα φαρδιά παράθυρα, τις ξύλινες σκάλες,
με τα ψηλά νταβάνια, τις λάμπες στους τοίχους,

τρόπαια λαϊκής αρχιτεκτονικής.

Κατατρέχουν τη γραφικότητα,
τη διώχνουν διαρκώς στην πάνω πόλη,
εκπνέει σαν προδομένη επανάσταση,
σε λίγο δε θα υπάρχει ούτε στις καρτ-ποστάλ,
ούτε στη μνήμη και την ψυχή των παιδιών μας.
Χριστιανόπουλος (2004)

3.

Εικόνα 53. Κινηματογραφικές προβολές στο Πάρκο Τσέπης

Πηγή: <https://cityportal.gr/>

Η κόλαση των ζωντανών δεν είναι κάτι που αφορά το μέλλον. Αν υπάρχει μια κόλαση είναι αυτή που υπάρχει ήδη εδώ, η κόλαση που κατοικούμε καθημερινά, που διαμορφώνουμε με τη συμβίωσή μας. Δυο τρόποι υπάρχουν για να μην υποφέρουμε.

Ο πρώτος είναι για πολλούς εύκολος: να αποδεχθούν την κόλαση και να γίνουν τμήμα της μέχρι να μην βλέπουν πια. Ο δεύτερος είναι επικίνδυνος και απαιτεί συνεχή προσοχή και διάθεση για μάθηση: να προσπαθήσουμε να μάθουμε και να αναγνωρίσουμε ποιος και τι, μέσα στην κόλαση, δεν είναι κόλαση, και να του δώσουμε διάρκεια, να του δώσουμε χώρο.

Καλβίνο (2004)

4.

Απόγευμα

Ήταν ωραίο εκείνο το απόγευμα με την ατέλειωτη συζήτηση στο πεζοδρόμιο.
Τα πουλιά κελαηδούσαν, οι άνθρωποι πέρναγαν, τ' αυτοκίνητα τρέχανε.
Στο απέναντι παράθυρο το ράδιο έπαιζε ρεμπέτικα
Και το κορίτσι του διπλανού μας τραγούδαγε το ντέρτι του.
Φυλλορροούσε η ακακία κι ευωδίαζε το γιασεμί
Και μες στην Τάπια τα παιδιά παίζαν κρυφτούλι
Και τα κορίτσια γύρναγαν σκοινί –
Παίζαν στην Τάπια και δεν ξέραν από θάνατο,
Παίζαν στην Τάπια και δεν ξέραν από τύψη,
Κι εγώ τους αγάπησα πολύ τους ανθρώπους εκείνο το απόγευμα,
Δεν ξέρω γιατί, πολύ τους αγάπησα, σαν ένας μελλοθάνατος.
Χριστιανόπουλος (2004)

5.

Εικόνα 54. Στη συμβολή των οδών Τσιμισκή με Παύλου Μελά τη δεκαετία του 1920

Πηγή: <http://thessaloniki.photos.vagk.gr/>

Τραγούδι Όμορφη Θεσσαλονίκη

Ω! όμορφη Θεσσαλονίκη
ώ! τα μαγικά σου βράδια νοσταλγώ

Είσαι το καμάρι της καρδιάς μου
Θεσσαλονίκη όμορφη γλυκιά
κι αν ζω στην ξελογιάστρα την Αθήνα

για σένα τραγουδώ κάθε βραδιά

Μέσα στα στενά σου τα σοκάκια
έζησα τις πιο γλυκές στιγμές
καντάδες χίλιες νύχτες έχω κάνει
για όλες τις μπροέμικες καρδιές

Πάντα με κρατάς στην αγκαλιά σου
πάντα σε θυμάμαι και πονώ
κι αν είμαι τώρα λίγο μακριά σου
με τον καιρό κοντά σου θα βρεθώ
Τσιτσάνης (1950)

6.

Εικόνα 55. Η οδός Ερμού και ο ναός της Αγίας Σοφίας το 1946

Πηγή: <http://thessaloniki.photos.vagk.gr/>

Η Αγία – Σοφία

Όσες φορές περνώ απ' την Αγία-Σοφία, δε γίνεται να μη σταθώ στο πεζοδρόμιο, για να σκύψω να ιδώ πόσο βαθιά κείται ο αυλόγυρος της εκκλησίας, πόσα εδαφικά στρώματα τον χωρίζουν απ' τη σημερινή στάθμη της πόλης. Εκεί τη θυμάμαι και εγώ αυτή τη στάθμη. Σ' αυτή τη χιλιομπαλωμένη της ασφαλτο βαδίζω από μικρό παιδί. Και δε μεσολαβούν, θα πεις, και λίγα χρόνια. Σαράντα ολόκληρα, σαράντα τόσα.

Έτσι, εντελώς αβίαστα, νιώθω πόσο γηραλέος, μα ταυτόχρονα και πόσο νέος είμαι ακόμη, αφού, το βλέπω, το αισθάνομαι· κάτω απ' τα πόδια μου βυθίζεται τ'

απέραντο μου παρελθόν. Άνθρωποι που βίωσαν ανά τους αιώνες κι αναλώθηκαν μέσα στην τύρβη της καθημερινότητας αυτής της πόλης, καθώς και μέσα στις αέναες ανακυκλώσεις της ιστορίας της. Ιστορία των ανθρώπων και της πόλης· δοχεία συγκοινωνούντα τέλεια. Και ιδού και η τέλεια επαλήθευση της προαιώνιας δικιάς μου μοίρας, μέσα στον προγονικό και στον δικό μου τόπο, καθώς και το ανεξίτηλο συναίσθημα της μοναδικότητας μου, που συνεχώς με διακατέχει.

Καζαντζής (1989)

7.

Βλέπετε λοιπόν πόσο ιδιόρρυθμο έδαφος είναι αυτή η Θεσσαλονίκη. Όταν κάποιος, έπειτα από μακρύ χρόνο που έζησε στην πόλη αυτή, συμμαζεύεται πάλι για να καταγράψει τις αναμνήσεις του, εκεί που πιστεύει κανείς πως ζωγραφίζει μικρούς πίνακες και σκηνές της καθημερινής ζωής, ακριβώς τότε εμφανίζεται συνεχώς το απέραντο πνεύμα της παγκόσμιας ιστορίας και του πολιτισμού που παρασύρει τον έναν πέρα απ' αυτά τα όρια. Και τούτο γιατί η πόλη αυτή ενώνει μέσα της όλα τα αρχαία έθνη της Ανατολής – τους Έλληνες, τους Ιλλύριους και τους Εβραίους – με όλα τα νέα έθνη: τους Τούρκους, τους Σέρβους και τους Βούλγαρους· και αναγκάζει εκείνον που είδε και έζησε τους λαούς αυτούς στον ίδιο τόπο σε σκέψεις και παρατηρήσεις, που θα ήταν αδύνατο να τις κάνει στην παρδαλή και θορυβώδη Κωνσταντινούπολη που τη διαφεντεύουν και από πάνω «φράγκικα» στοιχεία.

Ενεπεκίδης (1988)

8.

Εικόνα 56. Το Καπάνι το 1914

Πηγή: <http://thessaloniki.photos.vagk.gr/> 104

Το Καπάν, αγορά ανατολίτικη, που βουίζε από ζωή, κόσμο, παζάρι και βροντερές φωνές που διαλαλούσαν το εμπόρευσμά τους ανάμεσα σε πειράγματα και παραπονημένα για τη στιγμή τραγούδια. Ο κόσμος του Καπάν, μαχητική πρωτοπορία των Βενιζελικών της Θεσσαλονίκης και των οπαδών του Π.Α.Ο.Υ.Κ., ήταν εκφραστής εκείνες τις μέρες της ακατάβλητης θέλησης της προσφυγιάς να επιζήσει και να προκόψει.

Δημητριάδης Α. 1994. Φοίνιξ Αγήρωσ. Η Θεσσαλονίκη του 1925 – 1935. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

9.

Εικόνα 57. Οδός Σαμπρί Πασά (Βενιζέλου) τη δεκαετία του 1910

Πηγή: <http://thessaloniki.photos.vagk.gr/>

Τις ενοχές μας δεν μπορούμε να τις εξαργυρώσουμε. Τις μνήμες μας δεν ξέρουμε να τις εμπορευτούμε. Ακούς καμιά φορά αμυδρές φωνές σε μια γλώσσα οικεία αλλά άγνωστη. Η περιοχή δεν έχει ξορκιστεί. Τα φαντάσματα, φαντάσματα μικρών

παιδιών, απόρων και αναπήρων ελλοχεύουν. Στη μίζερη μνήμη μας πρέπει να χωρέσουμε κάποτε την αληθινή μας ιστορία.

Χεκίμογλου (1996)

10.

Εικόνα 58. Οδός Φράγκων

Πηγή: <http://thessaloniki.photos.vagk.gr/>

Τα ηλιοτρόπια των Εβραίων

Κάθε φορά που τρίζει η σκάλα μας

«λες να ‘ναι αυτοί επιτέλους;» σκέφτομαι,

Κι ύστερα φεύγω και με τις ώρες κατακίτρινα ζωγραφίζω τα ηλιοτρόπια.

Όμως αύριο ώσπου να ξεχαστώ και με τις ώρες

Στην αίθουσα αναμονής, το τρένο

απ’ την Κρακοβία θα περιμένω.

Κι αργά τη νύχτα, όταν ίσως κατέβουν

Ωχροί, σφίγγοντας τα δόντια ·

«αργήσατε τόσο να μου γράψετε»

Θα κάνω δήθεν αδιάφορα.

Ιωάννου (1973)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ |

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αλεξοπούλου Α. 2017. *Υπόγειες Ιχνηλασίες*. Ερευνητική Διπλωματική Εργασία. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Ανεμογιάννης Δ. και Θεοχάρης Α. 2016. 'Ηχοχάρτες ως εργαλείο εκπαίδευσης και πολιτισμικής ανάλυσης. Η περίπτωση του Sound of Kythera'. Στο: *4ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακουστικής Οικολογίας «Ηχος, Θόρυβος, Περιβάλλον»*. Μυτιλήνη.

Αριστοτέλης. 2009. *Μετά τα Φυσικά*. Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις.

Βιτοπούλου Α. 2012. *Ανάλυση περιοχής μελέτης – Θεσσαλονίκη Δυτική Είσοδος*. Πανεπιστημιακές Σημειώσεις Συνθετικού Εργαστηρίου: Από τον Πολεοδομικό στον Αστικό Σχεδιασμό του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης. Πολυτεχνική Σχολή. Α.Π.Θ.

Γιαννακού Α. 2008. 'Πολεοδομικά σχέδια για την Θεσσαλονίκη: Ιδεολογία και πρακτική στη διάρκεια του 20ου αιώνα'. Στο: Καυκαλάς Γ., Λαμπριανίδης Λ. και Παπαμίχος Ν. 2008. *Η Θεσσαλονίκη στο μεταίχμιο*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική. 447 – 489.

Calvino I. 1972/ 2004. *Οι αόρατες πόλεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη. (1η Έκδοση στα ιταλικά: *Le città invisibili*. Turin: Einaudi).

Δημητριάδης Α. 1994. *Φοίνιξ Αγήρωσ. Η Θεσσαλονίκη του 1925 – 1935*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Ενεπεκίδης Π. 1988. *Η Θεσσαλονίκη στα χρόνια 1875 – 1912: Γερμανοί πολιτικοί, διπλωμάτες και συγγραφείς αφηγούνται για τη ζωή, τους θεσμούς και την ιστορική τοπογραφία της πόλης*. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη.

Ευθυμιάτος Δ. 2007. *Ακουστική και κτιριακές εφαρμογές. Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Παπασωτηρίου.

- Ghel J. 1987/ 2013. *Η ζωή ανάμεσα στα κτίρια: χρησιμοποιώντας το δημόσιο χώρο*. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας. (1^η Έκδοση: *Life Between Buildings: Using Public Space*. Washington; Covelo; London: Island Press).
- Huizinga J. 1949/ 1989. *Ο άνθρωπος και το παιχνίδι (Homo Ludens)*. Αθήνα: Γνώση. (1^η έκδοση στα γερμανικά 1944. στα αγγλικά 1949. *Homo Ludens. A study of the play – element in culture*. London: Routledge and Kegan Paul).
- Ιωάννου Γ. 1973. *Τα χίλια δέντρα και άλλα ποιήματα*. Αθήνα: Εκδόσεις Κέδρος.
- Καζαντζής Τ. 1989. *Το τελευταίο καταφύγιο και άλλα διηγήματα*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Καραδήμου – Γερόλυμπου Α. 1985. *Η ανοικοδόμηση της Θεσσαλονίκης μετά την πυρκαγιά του 1917: ένα ορόσημο στην ιστορία της πόλης και στην ανάπτυξη της ελληνικής πολεοδομίας*. Θεσσαλονίκη: Δήμος Θεσσαλονίκης.
- Καραδήμου – Γερόλυμπου Α. 2008. 'Ο αστικός χώρος της Θεσσαλονίκης: Μακρές διάρκειες και γρήγοροι μετασχηματισμοί, με φόντο την Βαλκανική ενδοχώρα'. Στο: Καυκαλάς Γ., Λαμπριανίδης Λ. και Παπαμίχος Ν. *Η Θεσσαλονίκη στο μεταίχμιο*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική. 95 – 150.
- Καραποστόλη Α. (2016). *Η μελέτη και ο σχεδιασμός του ηχητικού περιβάλλοντος στην αρχιτεκτονική θεωρία και πρακτική. Αναζητώντας τα σύγχρονα ηχοτοπία της Θεσσαλονίκης*. Διδακτορική διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Κοκκαλίδου - Νάχμια Ν. 1996. *Παλιά Θεσσαλονίκη και η ιστορική διαδρομή της Δ.Ε.Θ. 1926 – 1989*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Κοροβίνης Θ. (Επιμ.) 2012. *Θεσσαλονίκη 1912 – 2012. Μέσα στα στενά σου τα σοκάκια*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Le Goff J. 1988/ 1998. *Ιστορία και μνήμη*. Αθήνα: Εκδόσεις Νεφέλη. (1^η Έκδοση στα γαλλικά: *Histoire et mémoire*. Paris: Gallimard).
- Μαμουλάκη Ε. 2006. 'Η διαχείριση της μνήμης και η πόλη. Το παράδειγμα της Βαρκελώνης'. Στο: Σταυρίδης Σ. (επιμ.) *Μνήμη και Εμπειρία του χώρου*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια. 165 -189.
- Μπενβενίστε Ρ. και Παραδέλλης Θ. (Επιμ.) 1999. *Διαδρομές και Τόποι της Μνήμης. Ιστορικές και ανθρωπολογικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

- Πεπονής Γ. 2003. *Χωρογραφίες. Ο αρχιτεκτονικός σχηματισμός του νοήματος*. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Πολυχρονιάδη Κ. 2006. 'Μνήμη της καθημερινής εμπειρίας της πόλης. Σκηνοθέτηση της μυθοπλασίας του δομημένου περιβάλλοντος'. Στο: Σταυρίδης Σ. (επιμ.) *Μνήμη και Εμπειρία του χώρου*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια. 107 – 136.
- Σπυροπούλου Α. 2006. 'Παλίμψηστη πόλη: Όψεις της Αθήνας στη λογοτεχνία του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα'. Στο: Σταυρίδης Σ. (επιμ.) *Μνήμη και Εμπειρία του χώρου*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια. 69 – 88.
- Σταυρίδης Σ. 1990. *Η συμβολική σχέση με το χώρο*. Αθήνα: Κάλβος.
- Σταυρίδης Σ. 2006α. (επιμ.) *Μνήμη και Εμπειρία του χώρου*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια
- Σταυρίδης Σ. 2006β. 'Η σχέση χώρου και χρόνου στη συλλογική μνήμη'. Στο: Σταυρίδης Σ. (επιμ.) *Μνήμη και Εμπειρία του χώρου*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια. 13- 41.
- Simmel G. 1903/ 2017. *Μητροπολιτική αίσθηση. Οι μεγαλουπόλεις και η διαμόρφωση της συνείδησης. Κοινωνιολογία των αισθήσεων*. Αθήνα: Εκδόσεις Άγρα.
- Τζεδάκη Κ. 2014. 'Η πρακτική του ηχοπεριπάτου στην εκπαίδευση του ηχητικού σχεδιασμού'. Στο: 3^ο Συνέδριο Ακουστικής Οικολογίας «Ακουστική και Εκπαίδευση». Αθήνα.
- Τζεκάκης Μ. και Τσινίκας Ν. 1986. *Πολεοδομική Ηχοπροστασία*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Τσινίκας Ν. 2009. *Αρχιτεκτονική και μουσική*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Vasquez J. G. 2011. *Ο ήχος των πραγμάτων όταν πέφτουν*. Αθήνα: Εκδόσεις Ίκαρος.
- Χαστάογλου – Μαρτινίδη Β. 1997. *Μετασχηματίζοντας την πόλη. Διεθνείς Διαγωνισμοί αστικού σχεδιασμού για τη Θεσσαλονίκη*. UK: Εκδόσεις Paradakis.
- Χεκίμογλου Ε. 1996. *Θεσσαλονίκη: Τουρκοκρατία και Μεσοπόλεμος. Κείμενα για την ιστορία και την τοπογραφία της πόλης*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Χριστιανόπουλος Ντ. 2004. *Ποιήματα. Ανυπεράσπιστος Καημός*. (4^η έκδοση). Θεσσαλονίκη: Ιανός.

Ψαρράς Β. 2011. 'Neo – Flaneur. Καλλιτεχνική Χαρτογράφηση των αστικών Non – Places και New Media Arts. Η πόλη κύτταρο και η νέο-ρομαντική της αύρα'. Στην: *Ημερίδα Τόποι της Θηλυκότητας/ Προς μια νέα χαρτογράφηση*. Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης Θεσσαλονίκης.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Aburawis A. M. and Dokmeci – Yorukoglu P. N. 2018. 'An integrated framework on soundscape perception and spatial experience by adapting post – occupancy evaluation methodology'. *Building Acoustics*. Vol. 25 (1). 3-16.

Adams M., Bruce N., Davies W., Cain R., Jennings P., Carlyle A., Cusack P., Hume K. and Plack C. 2008. 'Soundwalking as methodology for understanding soundscapes'. Proceedings of the Institute of Acoustics Spring Conference. Στο: *Widening Horizons in Acoustics*. Reading: Curran Associates. 548 – 554.

Adams P. C. 2001. 'Peripatetic imagery and peripatetic sense of place'. Στο: Adams P. C., Hoelscher S. and Till K. E. (Ed.) *Textures of Place: Exploring Humanist Geographies*. Minneapolis: University of Minneapolis Press. 186–206.

Aiello L. M., Schifanella R., Quercia D. and Aletta F. 2016. 'Chatty maps: constructing sound maps of urban areas from social media data'. *Royal Society Open Science*. Available at: <http://rsos.royalsocietypublishing.org/> . [Accessed: 10/5/2018].

Aletta F., Kang J. and Axelsson O. 2016. 'Soundscape descriptors and a conceptual framework for developing predictive soundscape models'. *Landscape and Urban Planning*. Vol. 149. 65-74.

Augoyard J. F. and Torgue H. 2006. *Sonic experience. A guide to everyday sounds*. Quebec: McGill-Queen's University Press.

Banerjee T. and Southworth M. (Ed.) 1990. *City sense and city design. Writings and Projects of Kevin Lynch*. London: The MIT Press.

Bassett K. 2004. 'Walking as an Aesthetic Practice and a Critical Tool: Some Psychogeographic Experiments'. *Journal of Geography in Higher Education*. Vol. 28 (3). 397-410.

- Bloomer K. C. and Moore C. W. 1977. *Body, Memory and Architecture*. New Haven and London: Yale University Press.
- Colomina B. 1994. *Privacy and publicity: modern architecture as mass media*. Cambridge: MIT Press.
- Connor P. 2008. 'The sound of silence: Valuing acoustics in heritage conservation'. *Geographical Research*. Vol. 46 (3). 361 – 373.
- Cusack P. 2017. *Berlin sonic places. A brief guide*. Berlin: Wolke.
- Davidson J. and Milligan C. 2004. 'Embodying emotion sensing space: introducing emotional geographies'. *Social Cultural Geography*. Vol. 5 (4). 523-532.
- De Certeau M. 1984. *The practice of everyday life*. Berkeley; Los Angeles; London: University of California Press. (Ελληνική έκδοση: 2010. *Επινοώντας την καθημερινή πρακτική. Η πολύτροπη τέχνη του πράττειν*. Αθήνα: Εκδόσεις Σμίλη).
- DeFazio K. 2011. *The city of the senses. Urban Culture and Urban Space*. New York: Palgrave Macmillan.
- Edensor T. 2010. 'Walking in rhythms: place, regulation, style and the flow of experience'. *Visual Studies*. Vol. 25 (1). 69-79.
- Erlmann V. 2004. *Hearing cultures: essays on sound, listening and modernity*. Oxford; New York: Berg.
- Gibson J. J. 1962. 'Observations on active touch'. *Psychological Reviews*. Vol. 69 (6). 477 – 491.
- Hall E. T. 1990. *The hidden dimension*. New York: Anchor Books.
- Hoelscher S. and Alderman D. H. 2004. 'Memory and place: geographies of a critical relationship'. *Social and Cultural Geography*. Vol. 5(3). 347 – 355.
- Howes D. (Ed.) 2005a. *Empire of the senses. The Sensual Culture Reader*. London; NY: Bloomsbury.
- Howes D. 2005b. 'Architecture of the senses'. In Zardini M. (Ed.) *Sense of the city. An alternate approach to urbanism*. Montreal: Canadian Centre for Architecture and Lars Muller Publishers.

- Ingold T. 2004. 'Culture on the ground. The world perceived through the feet'. *Journal of Material Culture*. Vol. 9 (3). 315 – 340.
- Ingold T. and Vergunst J. L. 2008. *Ways of walking. Ethnography and Practice on Foot*. Hampshire: Ashgate Publishing.
- Karandinou A., Achtypi C. and Giamarelou S. (Ed.) 2008. Athens by sound. Στο: 11th International Architecture Exhibition La Biennale di Venezia. Athens: Futura.
- Landry C. 2012. *The sensory landscape of cities*. Bournes Green: Comedia.
- Lefebvre H. 1992/ 2004. *Rhythmanalysis: Space, time and everyday life*. New York: Bloomsbury Publishing. (1^η Έκδοση στα γαλλικά: *Éléments de rythmanalyse*. Paris: Éditions Syllepse).
- Levack Drever J. 2009. 'Soundwalking: Aural Excursions into the Everyday'. In Saunders J. *The Ashgate Research Companion to Experimental Music*. Aldershot: Ashgate. 163 – 192.
- Levack Drever J. 2011. 'Soundwalking in the city: a socio-spatio-temporal sound practice'. Στο: *5th International Symposium on temporal design*. Sheffield.
- Lord P. and Templeton D. 1986. *The architecture of sound: designing places of assembly*. London: Architectural Press.
- Low K. E. Y. 2015. 'The sensuous city: Sensory methodologies in urban ethnographic research'. *Ethnography*. Vol. 16 (3). 295 -312.
- MacCartney A. 2014. 'Soundwalking: creating moving environmental sound narratives'. *The Oxford Handbook of the Mobile Music Studies*. Vol. 2. 212 – 237.
- Macpherson F. (Ed.) 2011. *The senses. Classic and contemporary philosophical perspectives*. Oxford: University Press.
- Mantzoukas S. 2007. 'Qualitative Research in Six Easy Steps. The Epistemology, the Methods and the Presentation'. *Nosileftiki*. Vol. 46 (1). 88-98.
- Marry S. and Defrance J. 2013. 'Analysis of the perception and representation of sonic public spaces through on site survey, acoustic indicators and in – depth interviews'. *Applied Acoustics*. Vol. 74. 282 – 292.

- Marshall D. 2004. 'Making sense of remembrance'. *Social and Cultural Geography*, Vol. 5(1). 37 – 54.
- Middleton J. 2010. 'Sense and the city: exploring the embodied geographies of urban walking'. *Social and Cultural Geography*. Vol. 11 (6). 575-596.
- Mitchell K. 2003. 'Monuments, memorial and the politics of memory'. *Urban Geography*. Vol. 24(5). 442-459.
- Montserrat D. M. and Gillian R. 2012.' The sensory experiencing of urban design: the role of walking and perceptual memory'. *Urban Studies*. Vol. 49(15). 3271–3287.
- Nora P. (Ed.) 1984. *Les lieux de memoire*. Παρίσι: Gallimard.
- Norberg – Schulz C. 1980. *Genius Loci: Towards a phenomenology of architecture*. New York: Rizzoli.
- Pallasmaa J. 2005. *The eyes of the skin: Architecture and the senses*. England: John Wiley and Sons Ltd.
- Paquette D. and MacCartney A. 2012. 'Soundwalking and the Bodily Exploration of Places'. *Canadian Journal of Communication Corporation*. Vol. 37. 135 – 145.
- Proust M. 2003. *In search of lost time*. London; New York: Penguin Books.
- Psarras V. 2015. *Emotive terrains. Exploring the emotional geographies of city through walking as art, senses and embodied technologies*. PhD Thesis. Goldsmiths University of London.
- Reeman M. R. 2016. 'The phonic identity of the city urban soundscape for sustainable spaces'. *Housing and building National Research Center*. Vol. 12. 337 - 349.
- Rendel J. 2006. *Art and architecture: A place between*. London: I.B. Tauris.
- Samuels D. W., Meintjes L., Ochoa A. M. and Porcello T. 2010. 'Soundscapes: Toward a sounded anthropology'. *The Annual Review of Anthropology*. Vol. 39. 329 – 345.
- Schafer R. M. 1977. *Our sonic environment and the soundscape. The tuning of the world*. New York: Knopf.

- Southwork M. 1969. 'The sonic environment of cities'. *Environment and behavior*. Vol. 1(49). 49 – 70.
- Souza e Silva A. 2006. 'Mobile technologies as interfaces of hybrid spaces'. *Spaces and Culture*. Vol. 9 (3). 261 – 278.
- Talianni K. and Charitos D. 2013. 'Soundwalk: An embodied auditory experience in the urban environment'. Workshop proceedings. Στο: 9th international conference on intelligent environments. Amsterdam; Berlin; Tokyo; Washington DC: IOS Press. 684 – 692.
- Thibaud J. P. 2011. 'The Sensory Fabric of Urban Ambiances'. *Senses and Society*. Vol. 6 (2). 203-215.
- Thompson E. A. 2002. *The soundscape of modernity: architectural acoustics and the culture of listening in America. 1900 – 1933*. Cambridge: MIT Press.
- Thompson E. (2005) 'Noise and noise abatement in the modern city. In Zardini M. (Ed.) *Sense of the city. An alternate approach to urbanism*. Montreal: Canadian Centre for Architecture and Lars Muller Publishers.
- Truax B. 1978. *Handbook for acoustic ecology*. Vancouver: ARC Publications.
- Tuan Y. F. 1975. 'Place: An experiential Perspective'. *Geographical Review*. Vol. 65 (2). 151 – 165.
- Walter B. 1999. *The arcades project*. Cambridge; Massachusetts; London: The Belknap press of Harvard University Press.
- Westerkamp H. 2001. 'Soundwalking' . *Sound Heritage*. Vol. 3 (4). Available at: <https://www.sfu.ca/~westerka/writings%20page/articles%20pages/soundwalkin g.html> . [Accessed: 1/2/2019].
- Williams A. and Coblenz M. (Ed.) 2018. *Listening to the city. Community Research and Action through Sound and Story*. Massachusetts: CoLab.
- Wrightson K. 2000. 'An introduction to acoustic ecology'. *Soundscape*. Vol. 1(1) spring. 10 -13.
- Wunderlich F. M. 2008. 'Walking and Rhythmicity: Sensing Urban Space'. *Journal of Urban Design*. Vol. 13 (1). 125-139.

Voegelin S. 2010. *Listening to noise and silence. Towards a philosophy of sound art*. New York and London: Continuum.

Zardini M. (Ed.) 2005a. *Sense of the city. An alternate approach to urbanism*. Montreal: Canadian Centre for Architecture and Lars Muller Publishers.

Zardini M. 2005b. 'Towards a sensorial urbanism'. Στο: Zardini M. (Ed.) *Sense of the city. An alternate approach to urbanism*. Montreal: Canadian Centre for Architecture and Lars Muller Publishers.

Zardini M. 2012. 'Toward a sensorial urbanism'. Στο: Thibaud J. P. and Siret D. *Ambiances in action / Ambiances en acte(s)*. International Congress on Ambiances, Montreal: International Ambiances Network. 19-26.

Διαδίκτυο

Εικαστικόν. Πινακοθήκη Διαδικτυακού Πολιτιστικού Κέντρου Artopos URL http://www.eikastikon.gr/arxitektoniki/pikionis/txt_self_topografia.html#1_bottom [Πρόσβαση 19 Φεβρουαρίου 2019].

Blackstate (2012) URL <https://www.blackstate.gr/egkefalos-nohmosynh/230-aisthiseis-nous-skepsi.html> [Πρόσβαση 10 Φεβρουαρίου 2019].

Genius URL <https://genius.com/Ray-bradbury-the-pedestrian-annotated> [Πρόσβαση 19 Φεβρουαρίου 2019].

Poetry Foundation URL <https://www.poetryfoundation.org/poems/45477/song-of-myself-1892-version> [Πρόσβαση 10 Φεβρουαρίου 2019].

Πηγές εικόνων

<https://www.amazon.com/See-Yourself-Sensing-Redefining-Perception/dp/1907317295>

<https://www.archdaily.com/288596/light-lab-5-1-vav-architects/50905ccc28ba0d49e6000022-light-lab-5-1-vav-architects-photo>

https://www.archdaily.com/805442/italo-calvinos-invisible-cities-illustrated-again?ad_medium=gallery

-
- <https://www.awmagazin.de/designerlexikon/designer-architekten-mit-a/galerie/masayo-ave/page/13#page16>
- <https://www.bloglovin.com/blogs/colossal-3878906/generative-illustrations-human-form-by-janusz-4480324383>
- <http://bonflaneur.com/thessaloniki/point.php?id=1046>
- https://cityportal.gr/details.php?cat_id=1&subcat_id=4&article_id=125942
- https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Spice_market_Istanbul_2013_6.jpg
- <https://www.facebook.com/geitonia.svolou/>
- <https://www.facebook.com/socialcenterthess/>
- <https://www.festivalsherpa.com/alternative-electronic-music-art-installations-day-night/>
- <https://www.flickr.com/photos/cristiancarrara/8323103402>
- <https://www.flickr.com/photos/trexray/5592632162/in/set-72157626316906412>
- <https://www.gettyimages.com/detail/news-photo/visitor-walks-past-john-baldessaribetthovens-trumpet-opus-news-photo/805416410#visitor-walks-past-john-baldessaribetthovens-trumpet-opus-at-the-picture-id805416410>
- <https://www.google.com/maps>
- <https://gr.pinterest.com/pin/669347563338266079/>
- <http://www.greekgastronomyguide.gr/item/agora-kapani-thessaloniki/>
- https://issuu.com/inalican/docs/synesthete_city_-_volume1_-_issue
- https://www.helexpo.gr/el/our_history
- <http://www.jessicatawczynski.com/memory-of-place-i-1/>
- <http://www.kathimerini.gr/921959/article/politismos/vivlio/h-istoria--toy-pappoy-h-mnhmh-enos-topoy>
- <http://leejayxia.com/blog/wrapping-up-the-five-senses-poster-and-proposal/>
- <http://www.medienkunstnetz.de/works/der-mann-mit-derkamera/>
- <https://nanocrit.com/issues/issue6/smell-map-narratives-place-paris>

<https://www.newsfish.gr/paok24/91899/ta-ekanan-gyalia-karfia-se-mpar-sti-valaoritou-giati-den-ithelan-na-plirosoun>

<https://parallaximag.gr/thessaloniki/o-chartis-tis-polis-to-spiti-tou-tsitsan>

<https://parallaximag.gr/thessaloniki/teleftaia-selida-tis-stoas-modiano-prin-allaksei-gia-panta>

<https://www.redduckpost.com/how-two-indian-women-make-children-cross/>

<https://sketchbloom.com/2011/02/26/the-flaneur-a-radical-chic-icon/>

<https://www.tate.org.uk/art/artworks/long-a-line-made-by-walking-p07149>

<https://www.tate.org.uk/art/artworks/young-body-techniques-after-a-line-in-ireland-richard-long-1974-p79818>

<https://www.tate.org.uk/whats-on/tate-modern/exhibition/bmw-tate-live-exhibition-2017-ten-days-six-nights>

<http://thessaloniki.photos.vagk.gr/el/photos-gr/old-photos-gr/old-photos-streets-gr/>

https://www.tripadvisor.com.gr/ShowUserReviews-g189473-d243213-r640989406-Church_of_Agia_Sofia-Thessaloniki_Thessaloniki_Region_Central_Macedonia.html

